

Till statsrådet Ulrika Messing

Regeringen beslutade den 25 mars 1999 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att se över statsbidragen till kvinnoorganisationerna samt utvärdera hur det statliga stödet till kvinnoorganisationer uppfyller de av staten uppställda målen för och intentionerna med bidraget. Vid behov skall utredaren föreslå nya mål samt åtgärder som kan öka måluppfyllelsen och effektivisera stödet (dir. 1999:29).

Inger Schörling, EU-parlamentariker, förordnades den 15 maj 1999 till särskild utredare.

Som sakkunniga i utredningen förordnades den 1 september utbildningschef Håkan Danielsson från Riksidrottsförbundet, jämställdhetsexpert Ingemar Gens, utvecklingsledare Katarina Grut, professor Anita Göransson, kanslisekreterare Iréne Pierazzi, departementssekreterare Katarina Schmidt, studerande Paulo Silva samt som experter hovrättsassessor Maria Eka och projektledare Marie Ericsson.

Som sekreterare i utredningen anställdes den 9 augusti 1999 filosofie doktorn Annika Åkerblom. Ansvarig för heloriginalen är Anna Florell.

De sakkunniga Iréne Pierazzi och Katarina Schmidt har avgivit särskilda yttranden. Yttrandena har tagits in i betänkandet.

Utredningen om bidrag till kvinnoorganisationer får härmed överlämna sitt betänkande *Statligt stöd till kvinnoorganisationer och jämställdhetsarbete*. Utredningens arbete är härmed avslutat.

Stockholm i mars 2000

Inger Schörling

/Annika Åkerblom

Innehåll

Sammanfattning	9
Summary	11
Överväganden och förslag	15
1 Inledning	21
1.1 Uppdraget	21
1.2 Bakgrund	21
1.2.1 Tidigare utredningar	23
1.3 Utredningens arbete	25
1.4 Betänkandets disposition	26
2 Statsstöd till organisationer	27
2.1 Skäl för stöd	27
2.1.1 Olika bidragsformer	28
2.1.2 Mål- och resultatstyrning	28
2.2 Exempel på organisationsstöd	28
2.3 Slutsatser	30
3 Från kvinnofråga till jämställdhet	33
3.1 Jämställdhet i dag	33
3.2 Från kvinnofråga till jämställdhet – och sedan?	34
3.2.1 Idéer om jämställdhet	34
3.2.2 Kvinnorörelsens rötter och utveckling	35
3.2.3 Fokus flyttas	38
3.3 Internationellt jämställdhetsarbete	39
3.3.1 Jämställdhetsarbete i FN	39
3.3.2 Jämställdhetsarbete i EU	40
3.3.3 Jämställdhetsarbete i Norden	41

3.3.4	Kvinnoorganisationernas internationella jämställdhetsarbete	42
3.4	Slutsatser.....	42
4	Utvärdering av stödet till kvinnoorganisationer	45
4.1	Inledning.....	45
4.1.1	Frågeställningar	46
4.1.2	Metod.....	46
4.1.3	Disposition	47
4.2	En tidigare utvärdering.....	47
4.3	Stödets utformning.....	48
4.4	Stödets handläggning	48
4.5	Organisationer, medlemmar och stöd	50
4.5.1	Organisationer	52
4.5.2	Medlemmar	52
4.5.3	Grundstödet.....	54
4.5.4	Den rörliga delen av stödet.....	55
4.6	Kvinnoorganisationernas karaktär	55
4.6.1	Jämställdhet som utgångspunkt	56
4.6.2	Aktivt jämställdhetsarbete?	57
4.6.3	Medlemskap	57
4.6.4	Ensamstående mödrar och invandrarkvinnor	58
4.7	Presentation av kvinnoorganisationerna	59
4.8	Slutsatser.....	77
5	Nätverk	87
5.1	Kan ett nätverk vara vad som helst?	87
5.2	Nätverkets organisering och arbetssätt.....	89
5.3	Demokrati och ansvar i nätverk.....	89
5.4	Slutsatser.....	90
6	Former och villkor för stödet.....	93
6.1	Stödet till kvinnoorganisationer – ett stöd med två ben.....	93
6.2	Statligt stöd till organisationer.....	94
6.3	Tre stödformer	95
6.3.1	Målstyrning	95
6.4	Stöd till kvinnoorganisationer	96
6.5	Stöd till mansorganisationer	96
6.6	Organisationsstöd	97
6.6.1	Kriterier för organisationsstöd till kvinno- och mansorganisationer	99
6.7	Verksamhetsstöd.....	99

6.8	Projektstöd	100
6.9	Redovisning och uppföljning	100
6.10	Slutsatser.....	101
7	Stödets fördelning	103
7.1	Handläggningsuppgiften.....	103
7.1.1	Folkrörelsestöd	103
7.1.2	Jämställdhetsstöd	104
7.2	Slutsatser.....	105
8	Ekonomiska konsekvenser m.m.	107
	Särskilt yttrande	109
	Bilagor	
	Bilaga 1 Kommittédirektiv	113
	Bilaga 2 Sammanställning av organisationer och föreningar som arbetar med jämställdhet	117

Sammanfattning

Utredningen har haft i uppdrag att se över statsstödet till kvinnoorganisationer. I uppdraget ingår bl.a. att utvärdera det statliga stödet till kvinnoorganisationer samt vid behov föreslå nya mål och åtgärder som kan öka måluppfyllelsen och effektivisera stödet. Enligt direktiven ska utredningen även ta ställning till om nya former av organisationer, t.ex. nätverk, skall kunna beviljas stöd. Slutligen skall utredningen undersöka möjligheten att låta annan befintlig myndighet än regeringen fördela statsstödet.

Sveriges rika föreningsliv har varit och är en styrka för utvecklingen av samhället och det berikar demokratin. Kvinnoorganisationerna ingår naturligt som en viktig del i föreningslivet och den svenska folkrörelsetraditionen och är särskilt betydelsefulla för att driva jämställdhetsarbetet framåt. Kvinnoorganisationernas arbete spänner över ett brett fält på i stort sett alla samhällsområden och utgör en vital kraft i samhället. Demokrati-, jämställdhets- och folkrörelseaspekterna har varit utgångspunkten för utredningens förslag.

Utredningen har träffat företrädare för ett 20-tal kvinnoorganisationer som sökt statsbidrag. Genom dessa möten, ett omfattande material från organisationerna om deras verksamhet, enkätsvar, tidskrifter och tidningar, hemsidor, brev och samtal har utredningen fått en bild av kvinnoorganisationerna. Detta material har, tillsammans med bidragsansökningar och underlag till dessa, utgjort grunden för utvärderingen av statsstödet till kvinnoorganisationer.

Det är enligt utredningen viktigt att staten klargör syftet med bidraget till kvinnoorganisationer. Stödet har två aspekter, dels är det ett folkrörelsestöd till kvinnoorganisationer och dels ett stöd till jämställdhetsarbete. Motivet till stödet utgör grunden för den definition som görs av en statsbidragsberättigad kvinnoorganisation, en organisation bestående av ett flertal kvinnliga medlemmar vars främsta uppgift är att arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män. Utredningen har inte funnit några skäl att ompröva denna definition. Mot bakgrund av jämställdhetsarbetets utveckling under senare år och bildandet av mansorganisationer som arbetar för jämställdhet föreslår utredningen att även mansorganisationer kan bli

berättigade till organisationsstöd. En mansorganisation definieras som en organisation med minst hälften manliga medlemmar vars främsta uppgift är att arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.

En viktig del av utredningens arbete har varit att föreslå ändringar i det nuvarande bidragssystemet så att det bättre passar in i dagens samhällsstruktur och bättre motsvarar organisationernas behov, samtidigt som det uppmuntrar till förnyelse. Kvinnoorganisationerna har i likhet med många andra organisationer fått anpassa sin verksamhet till nya medlemsmönster vilket bl.a. inneburit mer projektinriktat arbete, färre lokala möten som en följd av den teknikutveckling som skapat nya möjligheter att kommunicera.

Ambitionen har varit att skapa ett bidragssystem där de begränsade resurser som finns fördelas mellan statsbidragsberättigade kvinnoorganisationer så rättvist, enkelt och tydligt som möjligt. Enligt förslaget skall stödet delas in i tre delar: organisationsstöd, verksamhetsstöd och projektstöd. Organisationsstödet är att betrakta som ett folkrörelsestöd medan verksamhetsstöd och projektstöd innebär ökad målstyrning av statsstödet. Organisationsstöd och verksamhetsstöd är förbehållet organisationer som uppfyller de ovan angivna kriterierna medan projektstödet även kan sökas av organisationer och nätverk som vill bedriva jämställdhetsprojekt och metodutveckling av riksintresse.

Utredningen har behandlat frågan om "nya" former av organisationer, t.ex. nätverk, skulle kunna komma i fråga för statsbidrag. Därvid har det konstaterats att frågan om nätverk och dessas konstitution är komplicerad och omfattande. Utredningen föreslår en mer övergripande studie av nätverksfrågan där ställning tas till om nätverk kan uppbära organisationsstöd. Samtidigt föreslår utredningen att man skall ge nätverk möjlighet att söka projektstöd. När det gäller frågan om bidragets fördelning har utredningen haft kontakt med JämO. Utredningen anser att om JämO:s arbetsuppgifter utökas kunde även fördelningen av statsstödet till kvinnoorganisationer vara en relevant uppgift.

Förslaget om det framtida statsstödet till kvinnoorganisationer innehåller nyheter genom att fler blir berättigade till stöd, som t.ex. mansorganisationer. Projektstödet kan sökas av betydligt fler, bl.a. nätverk. Utredningen föreslår även att en kontinuerlig utvärdering av stödet skall göras. Sammantaget kräver detta ökade resurser till stödet för kvinnoorganisationer.

Summary

The Committee was asked to review government grants to women's organisations. The assignment included *inter alia* the evaluation of government grants to women's organisations as well as, where necessary, proposals for new objectives and measures that can improve the realisation of goals and effectiveness of these grants. The directive also required the Committee to discuss whether new forms of organisations, for example networks, should be granted support. Finally, the Committee was to examine the possibilities of allowing an existing authority other than the Government to allocate government grants.

Sweden's vibrant organisational culture was always and still is an asset to the development of society and enrichment of democracy. Naturally, women's organisations are an essential part of this and are particularly important for carrying gender equality work forward. The work of the women's organisations spans a wide field in practically every sector of society and is a vital force in society. The Committee's proposals are based on the aspects of democracy, gender equality and popular movements.

The Committee has met representatives of some 20 women's organisations that have applied for a government grant. Through these meetings, extensive material from the organisations concerning their activities, replies to questionnaires, journals and newspapers, web sites, letters and conversations, the Committee has been able to piece together a picture of women's organisations. Together with applications for grants and their supporting documentation, this material has formed the basis for an evaluation of government grants to women's organisations.

In the Committee's view it is essential that for its part the Government clarifies the purpose of grants to women's organisations. There are two aspects to this support, on the one hand grants to popular movements for women's organisations, on the other hand, support to gender equality work. The reason for the grant forms the basis for the definition of a women's organisation that is entitled to a government grant which is: an organisation of which at least half the members are women and whose main task is to promote the position of women in society for the purpose of realising equality between women and men. The Committee has found

no reason to reformulate this definition. In the light of the development of gender equality work in recent years and the establishment of men's organisations that work to achieve gender equality, the Committee proposes that men's organisations may also be entitled to support. A men's organisation is defined as an organisation of which at least half the members are men and whose main task is to promote the position of women in society for the purpose of realising equality between women and men, which is justified by the structurally subordinate position of women.

An essential aspect of the Committee's work was to propose changes to the present grants system in order to adapt it to today's social structure and to be better able to meet the needs of the organisations, at the same time as encouraging renewal. Like many other organisations, women's organisations have had to adapt their activities to new member patterns which has meant, among other things, a greater focus on projects, fewer local meetings and this combined with technological developments that have created new possibilities to communicate.

Our ambition has been to create a grants system in which the limited resources available are divided among women's organisations entitled to government grants as fairly, simply and clearly as possible. According to the proposal the grant should be divided into three parts: organisational support, operations support and project support. The organisational support is to be regarded as support to popular movements while operations support and project support mean more management by objectives in the context of government grants. Organisational support and operations support is reserved for organisations that fulfil the above-mentioned criteria while project support may also be available to organisations and networks that want to carry out gender equality projects and methods development of national interest.

The Committee discussed the question as to whether "new" forms of organisations, for example networks, might be eligible for government grants. In this context it was established that the question of networks and their constitution is complicated and extensive. The Committee proposes a comprehensive study of the network issue in which an opinion is given as to whether they may be granted organisational support. At the same time, the Committee proposes that networks be given the opportunity to apply for project support. On the matter of the distribution of grants, the Committee contacted the Equal Opportunities Ombudsman. The Committee considers that should the remit of the Equal Opportunities Ombudsman be extended, distribution of government grants to women's organisations might be a relevant task for the Ombudsman.

The proposal for future government grants to women's organisations contains innovations in that more organisations will be entitled to support, *inter alia* men's organisations. Project support has been opened so that considerably more organisations can apply for it, for example networks. The Committee also proposes that a continuous evaluation of this support be carried out. All in all this requires increased resources for grants to women's organisations.

Överväganden och förslag

Kvinnor, män och organisationer i en demokrati

I kapitel 1 i regeringsformen heter det att ”all offentlig makt i Sverige utgår från folket. Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse.” Trots det demokratiska styrelseskicket i Sverige är kvinnor strukturellt underordnade och har i praktiken inte samma möjligheter och resurser att göra sina röster hörda som män. Kvinnor har liksom många andra grupper i underordnade positioner organiserat sig för att öka sin kapacitet och tillvarata sina rättigheter. Många av dessa organisationer ingår i folkrörelsebegreppet, så också kvinnoorganisationerna. En vanligt förekommande definition av en folkrörelse är:

- 1) den skall ha en ideologi
- 2) den skall bilda opinion – opponera sig
- 3) den måste utgöra ett visst numerär för att få inflytande på samhällsutvecklingen
- 4) den måste ha geografisk spridning med lokalföreningar runt om i landet
- 5) den skall vara öppen för alla
- 6) den skall arbeta demokratiskt
- 7) den skall ha en oberoende ställning i förhållande till stat och kommun
- 8) den skall innebära gemenskap
- 9) verksamheten skall ha kontinuitet i tiden (SOU 1993:71, s.19–21)

Utgångspunkten för denna utredning har i enlighet med ovan varit demokrati-, jämställdhets- och folkrörelseperspektivet.

Nätverk

Förslag:

- Utredningen har uppmärksammat att det finns många frågor kring nätverk som organisationsform. Därför bör intressenter i dessa frågor samlas till ett forskarsymposium – forskare, föreningsaktiva, politiker etc.

Ett antal frågor kring nätverk som organisationsform måste enligt utredningen besvaras innan det kan bli aktuellt att fördela statligt organisations- och verksamhetsstöd till nätverk.

Dessa frågor rör bl.a. definitionen av ett nätverk. Vad är egentligen ett nätverk? Vilka egenskaper utmärker ett nätverk? Hur blir man medlem? Hur går man ur om man inte längre stöder verksamheten? Hur kontrollerar man att det som är sagt verkligen blir gjort? Hur hanteras ansvarsfrågor, bl.a. juridiskt ansvar i nätverk?

Mot bakgrund av att det i dag finns liten kunskap kring frågan om nätverk på riksnivå samt frågor om nätverk relaterade till demokrati på ett principiellt plan är det rimligt att det görs en kunskapsöversikt på området.

Detta skulle inledningsvis kunna ske genom att intressenter i frågan – forskare, föreningsaktiva, politiker etc. – samlas vid ett forskarsymposium för att diskutera dessa frågor.

Mot bakgrund av det finns flera återstående frågor föreslår utredningen att nätverk tills vidare endast skall kunna söka projektstöd.

Statsstöd till kvinno- och mansorganisationer

Förslag:

- Statsstödet till kvinnoorganisationer skall kvarstå.
- Statsstöd skall ges till mansorganisationer under förutsättning att stödet utökas.
- Statsstödet skall delas in i tre delar: organisationsstöd, verksamhetsstöd och projektstöd.

Kvinnorganisationerna fyller en viktig funktion för att upprätthålla och vidareutveckla kvinnors position i det svenska samhället. Därför skall dessa organisationer även fortsättningsvis få statligt stöd. Mot bakgrund av att mansorganisationer, med uttalat syfte att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män, har börjat bildas och har en viktig funktion att

fylla i arbetet med att få ett jämställt samhälle, skall även dessa organisationer ges möjlighet att få statligt stöd.

Kriterier för organisationerna

Förslag:

- I förordningen skall kvinno- och mansorganisationer ha följande definition:
 - Med kvinnoorganisation avses i detta sammanhang organisationer med flertalet kvinnliga medlemmar, vars främsta uppgift är att aktivt arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.
 - Med mansorganisation avses i detta sammanhang en organisation med flertalet manliga medlemmar, vars främsta uppgift är att aktivt arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.
- För att uppbära organisations- och verksamhetsstöd skall organisationerna dessutom uppfylla följande kriterier:
 - medlemsantal: för ett helt organisationsstöd skall organisationen ha minst 1 500 medlemmar och för ett halvt stöd minst 750 medlemmar
 - spridning över landet: organisationen skall finnas i och ha aktiva lokalföreningar i såväl Svealand, Götaland som Norrland
 - organisationen skall ha funnits i minst ett år vid ansöknings-tillfället
 - organisationen skall bedriva verksamhet som dokumenterats genom verksamhetsberättelser
 - organisationerna skall ha en demokratisk uppbyggnad och en verksamhet som inte strider mot demokratins idéer
 - organisationen skall vara öppen för alla
 - medlemskapet skall vara enskilt

Detta är krav som står i relation till svensk folkrörelsetradition och demokratisyn i kombination med regeringens uttalade jämställdhetssträvan.

Tre stödformer

Förslag:

- Ett organisationsstöd skall inrättas. Organisationerna som kan uppbära organisationsstöd skall delas in i följande kategorier:
 - A) kvinno- och mansorganisationer som inte får annat statsstöd och inte är knutna till annan organisation, trossamfund eller parti
 - B) kvinno- och mansorganisationer som får annat statsstöd
 - C) kvinno- och mansorganisationer som är knutna till en annan organisation, trossamfund eller parti

Organisationsstödet betydelse har hittills varit stort för alla kvinnoorganisationer men av alldeles särskild stor betydelse för de organisationer som inte är knutna till en annan organisation, ett parti eller trossamfund. Mot bakgrund av detta har de olika organisationerna delats in i tre kategorier. Kategorierna motiveras av de olika organisationernas förutsättningar, vilka i grunden skiljer sig åt. T.ex. har de fristående organisationerna i allmänhet inga andra inkomster än medlemsavgifter och statsstöd, medan organisationer som är knutna till partier får stöd av moderpartiet. Organisationer knutna till trossamfund får däremot sällan stöd av sin moderorganisation, utan hjälper snarare till att samla in medel för vissa projekt. Å andra sidan kan en del av trossamfundens organisationer få kollekt och/eller söka stöd för specifika projekt i fonder inom trossamfundet, samt hjälp med och tillgång till lokaler och teknisk/administrativ utrustning.

Organisationsstödet är i första hand tänkt att möjliggöra existensen av en riksorganisation. Konstruktionen av organisationsstödet innebär att organisationer i *kategori A* skall kunna upprätthålla ett helt organisationsstöd om de har 1 500 medlemmar eller mer och ett halvt organisationsstöd om de har minst 750 medlemmar. Organisationerna i *Kategori B* skall *sammanlagt* (dvs. efter sammanräkning med annan myndighets stöd) kunna som mest uppbära ett helt organisationsstöd om man har 1 500 eller fler medlemmar, och som mest ett halvt organisationsstöd om man har minst 750 medlemmar. Organisationerna i *Kategori C* kan uppbära ett halvt organisationsstöd.

Förslag:

- Ett verksamhetsstöd skall inrättas. Det skall kunna utgå till organisationer som uppbär organisationsstöd.

Verksamhetsstöd skall kunna utgå till de organisationer som uppbär organisationsstöd enligt ovan för att bedriva aktiv verksamhet inom ramen för de mål som finns för organisationen. Därför är det motiverat att de organisationer som arbetar med jämställdhetsfrågor kan få verksamhetsstöd för att bedriva aktivt jämställdhetsarbete i enlighet med den definition som riksdag och regering tillämpar.

Målsättningen för verksamheten skall vara knuten till organisationens struktur samt den grundläggande verksamhet som bedrivs. Verksamhetens mål skall vara uppföljningsbara.

Förslag:

- Ett projektstöd skall inrättas.
- Projektstöd skall kunna sökas av organisationer och nätverk.

Projektstöd syftar till spjutspetsinsatser på jämställdhetsområdet genom att t.ex. utveckla nya metoder för jämställdhetsarbete eller för att behandla specifika frågor.

För att organisationer och nätverk skall få stöd för ett projekt skall det bedömas ha riksintresse samt vara en väl avgränsad uppgift med tydligt start- och slutdatum. Dessutom skall det av ansökan framgå hur projektet kommer att redovisas efter projektets avslutande utöver en projektrapport samt ekonomisk redovisning.

Vid bedömningen av vilka projekt som skall stödjas skall särskild uppmärksamhet fästas vid projektets jämställdhetsrelevans och originalitet i sammanhanget. Det är önskvärt att pröva nya och okonventionella metoder och arbetsformer prövas i projekten. Projekten bör också syfta till långsiktiga förändringar.

Utredningen föreslår att projektstöd kan sökas av organisationer och nätverk som vill driva jämställdhetsprojekt av riksintresse. De organisationer eller ansvariga enskilda personer som representerar nätverk blir återbetalningsskyldiga om projektet inte genomförs eller projektrapporter inte inkommer. Projektstöd bör kunna sökas löpande under året.

Stödets fördelning

Förslag:

- Möjligheten att förlägga stödet till kvinno- och mansorganisationer vid JämO bör övervägas om JämO:s uppdrag utökas.

JämO:s relativt smala arbetsområde, jämfört med andra ombudsmäns arbetsområden, och det faktum att kvinnor diskrimineras på långt fler områden i livet än på arbetsmarknaden har föranlett diskussioner om JämO:s ansvarsområde. Om JämO:s ansvarsområde utökas skulle man också kunna ta ställning till huruvida JämO vore en lämplig instans för att handlägga stödet till kvinno- och mansorganisationer.

Ökade resurser

Förslag:

- Att ökade resurser tillförs stödet till kvinno- och mansorganisationer.

Ökade resurser behövs mot bakgrund av att det angelägna i att arbeta för ett jämställt samhälle och att stödet i framtiden föreslås omfatta mansorganisationer, att stödet får olika delar med olika grad av styrning, att projektstöd införs, att nätverk kan söka stöd samt att handläggningen därmed kommer att bli mer omfattande.

Nytt namn på stödet

Förslag:

- Under förutsättning att föreslagna förändringar av stödet görs skall stödet framgent kallas "Statligt stöd till kvinno- och mansorganisationer för jämställdhet".

Mot bakgrund av de förändringar som föreslås är det rimligt att detta markeras och ges ett konkret uttryck genom att stödet byter namn.

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Regeringen beslutade den 25 mars 1999 att tillkalla en särskild utredare för att se över det nuvarande statsbidraget till kvinnoorganisationer. I uppdraget ingår att utvärdera hur det statliga stödet till kvinnoorganisationer uppfyller de av staten uppställda målen för och intentionerna med bidraget samt att vid behov föreslå åtgärder som kan öka måluppfyllelsen och effektivisera stödet. Ett ökat inslag av målstyrning av bidragets fördelning skall särskilt belysas. Vidare skall det utredas om definitioner av olika begrepp i förordningen bör ändras och om nya former av organisationer t.ex. nätverk skall kunna beviljas bidrag. Utredaren skall även undersöka om annan befintlig myndighet än regeringen kan fördela statsbidraget (Dir. 1999:29).

1.2 Bakgrund

När stödet till kvinnoorganisationer inrättades år 1982 var det ett sätt att öka möjligheterna för organisationer med huvudsakligen kvinnor som medlemmar att bedriva verksamhet. Grunden för stödet till kvinnoorganisationer kan tillskrivas en medvetenhet om att kvinnor inte lever under samma faktiska villkor som män. Från samhällets sida finns målsättningen att ändra detta. Ett uttryck för det var att man i utredningen och propositionen som föregick stödets införande ansåg att det enbart var organisationer vars huvudmål var att arbeta för kvinnors ställning i samhället som kunde komma i fråga för stödet.

Stödet var också ett folkrörelsestöd till kvinnor. I denna tanke ligger att även organisationer som i det närmaste bara organiserar kvinnor skall kunna få stöd, trots att de inte är så stora som folkrörelser med både kvinnliga och manliga medlemmar. En sådan åtgärd kan alltså ses som en jämställdhetsåtgärd även i den meningen att kvinnor som befinner sig inom organisationer och sammanhang där de är påtagligt underordnade, genom särorganisering kan uppnå högre status och självständighet (SOU 1980:44, s. 50–51, Prop. 1981/82:155, se även kap. 3.).

Sedan stödet inrättades år 1982 har samhället utvecklats på många områden. Jämställdhetsarbetet har gått framåt och har i allt högre grad blivit en fråga som generellt uppfattas som viktig såväl i beslutsfattande organ som i samhället i stort.¹

Även på andra punkter har samhället förändrats. Som exempel kan nämnas att informationstekniken har medfört att behovet att fysiskt träffas för att kunna utträta uppgifter inom föreningsväsendet minskat påtagligt. Med hjälp av den nya tekniken kan människor kommunicera

¹ Här redovisas några exempel på motioner till Riksdagen under hösten 1999 där jämställdhet behandlats. Motion 1998/99:Sf227, av Ulla Hoffmann m.fl. (v), *Jämställdhet och socialförsäkringen*, Motion 1998/99:Kr518, av Dan Kihlström m.fl. (kd), *Idrottspolitik*, Motion 1998/99:Ub453, av Lennart Daléus m.fl. (c), *Högre utbildning – det kvalitativa språnget*, Motion 1998/99:Ub454, av Britt-Marie Danestig m.fl. (v), *Högre utbildning*, Motion 1998/99:N11, av Ulla Hoffmann m.fl. (v), *med anledning av prop. 1998/99:96 Lägesrapport angående de regionala tillväxtavtalen*, Motion 1998/99:N12, av Lena Ek m.fl. (c), *med anledning av skr. 1998/99:96 Lägesrapport angående de regionala tillväxtavtalen*, Motion 1998/99:N248, av Inger Segelström m.fl. (s), *Jämställdhetsperspektiv och regionalpolitiken*, Motion 1998/99:N335, av Gudrun Schyman m.fl. (v), *Regionalpolitiken*, Motion 1998/99:A802, av Carl Bildt m.fl. (m), *Modern jämställdhetspolitik*, Motion 1998/99:A807, av Birger Schlaug m.fl. (mp), *Jämställdhet*, Motion 1998/99:A808, av Lennart Daléus m.fl. (c), *Jämställdhet*, Motion 1998/99:A810, av Maria Larsson m.fl. (kd), *Jämställdhetsfrågor*, Motion 1998/99:A811, av Lars Leijonborg m.fl. (fp), *Liberal jämställdhetspolitik*, Motion 1999/2000:K265, av Hoffmann, Ulla (v), *Jämställd arbetsorganisation i riksdagen*, Motion 1999/2000:L202, av Burman, Ingrid (v), *Kvotering till företagsstyrelser*, Motion 1999/2000:Ub14, av Jonsson, Sofia (c), *med anledning av prop. 1999/2000:28 Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan*, Motion 1999/2000:Ub421, av Wälivaara, Erling (kd), *Universitet och högskolor*, Motion 1999/2000:Ub499, av Jonsson, Sofia (c), *Högre utbildning och forskning*, Motion 1999/2000:Ub803, av Schyman, Gudrun (v), *Jämställdhet i utbildningsväsendet*, Motion 1999/2000:N367, av Wahlén, Gunilla (v), *Kvinnor i regionalpolitiken*, Motion 1999/2000:A1, av Odenberg, Mikael (m), *med anledning av skr. 1999/2000:24 Jämställdhetspolitiken inför 2000-talet*, Motion 1999/2000:A2, av Larsson, Maria (kd), *med anledning av skr. 1999/2000:24 Jämställdhetspolitiken inför 2000-talet*, Motion 1999/2000:A219, av Schyman, Gudrun (v), *Kvinnors arbetsmarknad*, Motion 1999/2000:A804, av Larsson, Maria (kd), *Jämställdhet*, Motion 1999/2000:A805, av Lundgren, Bo (m), *Jämställdhet*, Motion 1999/2000:A806, av Daléus, Lennart (c), *Jämställdhet*, Motion 1999/2000:A807, av Leijonborg, Lars (fp), *Liberal jämställdhetspolitik*, Motion 1999/2000:A812, av Segelström, Inger (s), *Ett jämställt arbetsliv*, Motion 1999/2000:A819, av Schlaug, Birger (mp), *Jämställdhet*.

och driva frågor på helt andra sätt än tidigare. Detta har också fått effekter på organisationslivet. En annan förändring är de vikande medlemsiffror som många organisationer uppvisar, så även kvinnoorganisationerna. Det finns tecken som tyder på att människor i dag tenderar att organisera sig annorlunda eller åtminstone väljer att kalla sina organisationer något annat än en "förening", t.ex. "nätverk".

Dessa förändringar i kombination med avsikten att utvärdera stödet till kvinnoorganisationer har föranlett ett behov av att se över stödets utformning (Prop. 1996/97:1 och 1997/98:1). Detta bekräftades då diskussionen om stödet till kvinnoorganisationer aktualiserades i samband med en interpellation till riksdagen år 1999, då en fråga om regeringens beredskap beträffande initiativ för att stödja kvinnoorganisationernas utveckling ställdes.²

1.2.1 Tidigare utredningar

Inrättandet av stödet till kvinnoorganisationer föregicks av en utredningsprocess. Det var i utredningen om bidrag till folkrörelser som det uppmärksammades att kvinnoorganisationerna inte hade några fasta stöd, endast försvarets kvinnoorganisationer hade direkta kansli- eller verksamhetsstöd. Man kom därför bl.a. till slutsatsen att frågan om ett särskilt stöd till kvinnoorganisationer måste utredas. Detta skedde mot bakgrund av att kvinnoorganisationerna var en av få organisationstyper (tillsammans med miljöorganisationer och radioorganisationer) som inte uppbar något kansli- eller basstöd och att man ansåg att dessa organisationer inte borde stå utanför det reguljära statliga stödet (SOU 1979:60).

Därmed tillsattes en utredning angående bidrag till kvinnoorganisationer år 1979 (dir. 1979:137). Denna utredning syftade i första hand till att lösa tekniska problem kring ett statsbidrag till kvinnoorganisationer och man ville ha ett kontinuerligt stöd till organisationernas centrala arbete. I uppdraget ingick även att ta ställning till vilka typer av organisationer som skulle få statsstöd. Direktiven angav dock att försvarets kvinnoorganisationer inte skulle omfattas av utredningen då dessa fick kontinuerligt stöd från försvarsanslagen.

I utredningen kartlades en rad kvinnoorganisationer och man kom fram till att dessa tillhörde de "ekonomiskt fattiga" folkrörelserna. Vidare framhölls kvinnoorganisationernas betydelse som motor i och för de

² Interpellation 1998/99:288 av Beatrice Ask om Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet samt svar på denna. Se även diskussionen i riksdagen Protokoll 1998/99:95, 18 maj 1999, 10 §.

samhälleliga insatserna för jämställdhet mellan kvinnor och män. Man konstaterade att kvinnoorganisationer varit viktiga och pådrivande för utvecklingen inom många samhällsområden, både historiskt och i samtiden. Kvinnoorganisationerna bedömdes i stort sett arbeta enligt samma metoder som övriga organisationer, möjligen med undantag av de kvinnoorganisationer som bildades under 1970-talet. Många av kvinnoorganisationerna ingick i samarbetskommittéer kring speciella frågor såsom nykterhet, fred och civilförsvar. Dessutom konstaterades att kvinnoorganisationerna deltog i ett brett internationellt samarbete. Ett försök till indelning av kvinnoorganisationerna gjordes och man fastställde följande organisationstyper: ”egentliga” kvinnoorganisationer, kvinnoråd (inom andra organisationer), kvinnogrupper, kampanjkommittéer, sällskapsföreningar, paraplyorganisationer. Utifrån denna kategorisering föreslog man att följande skulle gälla för att bli berättigad till statsbidrag:

Organisationen skall som främsta mål ha att verka för en förbättring av kvinnans ställning i samhället och aktivt arbeta för jämställdhet mellan kvinnor och män. Organisationen skall till övervägande del bestå av kvinnor även om män kan vara medlemmar. Organisationen skall vara uppbyggd på individuellt medlemskap, där varje person som delar organisationens mål och stadgar, genom enskilt initiativ kan bli medlem. Medlemmen skall kunna påverka organisationens inriktning, verksamhet och uppbyggnad. Organisationen skall ha viss spridning i landet och omfatta ett visst antal betalande medlemmar. (SOU 1982:44, s.51–52)

Utredningen resulterade sedan i *förordning (1982:865) om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet* och bidrag började fördelas med budgetåret 1982/83. Efter knappt tio år beslutades om en utvärdering av bidraget i statsverkspropositionen (Prop. 1991/92:100). Denna gjordes inom Civildepartementets avdelning för folkrörelsefrågor.

Förordningen, som utfärdades i september 1982 och som med små ändringar fortfarande gäller, definierade en kvinnoorganisation som en ”organisation som har till främsta uppgift att arbeta för kvinnans ställning i samhället och aktivt arbetar för jämställdhet mellan kvinnor och män”. För att bli bidragsberättigad måste organisationen ha 1 500 medlemmar varav minst hälften måste vara kvinnor och ha lokalavdelningar i minst hälften av landets landstingskommuner. Dessa måste ha genomfört minst tio sammankomster under verksamhetsåret (2, 6, 7 §§, förordning (1982:865) om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet).

1.3 Utredningens arbete

Utredningen har haft två huvuduppgifter. Den ena har varit att utvärdera hur det statliga stödet uppfyller de av staten uppställda målen för och intentionerna med bidraget. Den andra uppgiften har varit att vid behov föreslå åtgärder och därvid särskilt belysa möjligheten att öka måluppfyllelsen och effektivisera stödet (Dir. 1999:29).

Stödet till kvinnoorganisationer består i grunden av två aspekter. Dels är stödet till kvinnoorganisationerna ett folkrörelsestöd till kvinnoorganisationer, trots att dessa har lägre medlemstal än man ofta avser med beteckningen folkrörelse, mot bakgrund av att dessa huvudsakligen organiserar kvinnor. Dels är stödet till kvinnoorganisationer ett målstyrt stöd för jämställdhet, genom att en kvinnoorganisation i förordningen definieras som en organisation vars främsta syfte är att verka för kvinnors ställning i samhället och arbetar för jämställdhet mellan kvinnor och män. Mot denna bakgrund är statens intentioner med stödet att ge stöd till kvinnor som organiserat sig (för jämställdhetsarbete) och att stödja aktivt jämställdhetsarbete.

I utredningsarbetet har tidigare utredningar kring organisationsstöd använts dels för att sätta stödet till kvinnoorganisationer i relation till folkrörelsestöd samt annat organisationsstöd och dels för att spegla diskussioner om olika bidragsformer och målstyrning av bidrag (se vidare kap. 2 och 6). Beträffande kvinnoorganisationernas betydelse för och relation till jämställdhetsarbetets utveckling har utgångspunkten tagits i Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, Kvinnomaktutredningens, olika betänkanden och i aktuell forskning på området (se kap. 3). I utvärderingen av stödet till kvinnoorganisationerna har material som organisationerna själva skickat in använts, alla organisationer har även inbjudits och deltagit i möten med utredningen och dessutom har en enkät om organisationernas verksamhet genomförts. Beträffande utredningens andra del har material om andra statliga organisationsstöd och utredningar om dessa använts.

Två frågor som tas upp specifikt i direktiven är frågan om nya organisationsformer t.ex. nätverk skall kunna beviljas bidrag och frågan om det finns en annan befintlig myndighet än regeringen som skulle kunna vara aktuell som handläggningsinstans för statsbidraget till kvinnoorganisationer. Beträffande dessa två frågor har kontakter upprättats med

Demokratiutredningen, forskare med statsvetenskaplig inriktning³ och med JämO.

1.4 Betänkandets disposition

I kapitel två behandlas statsstöd till organisationer i Sverige översiktligt. Därvid ges exempel på olika folkrörelser och organisationer som får statsbidrag. Kapitel tre behandlar kvinnoorganisationernas och jämställdhetsfrågans utveckling i ett historiskt perspektiv, varvid kvinnoorganisationernas betydelse också för dagens jämställdhetsarbete tas upp. Det fjärde kapitlet innehåller utvärderingen av stödet till kvinnoorganisationerna under 1990-talet. Kapitel fem behandlar frågan om nätverk och kapitel sex tar upp former och kriterier för bidraget. Statsbidragets fördelning behandlas i kapitel sju. Slutligen tas ekonomiska konsekvenser m.m. upp i kapitel åtta.

³ Här avses främst kontakter med Maud Eduards, prof. Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms Universitet samt Malin Rönnblom, doktorand vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå Universitet.

2 Statsstöd till organisationer

Statsbidragen till organisationer och folkrörelser har under 1990-talet varit föremål för ett flertal utredningar gjorda av såväl myndigheter, som inom departement och kommittéväsende. I utredningen *Organisationernas bidrag* (SOU 1993:71) ställs det upp ett antal kriterier som en organisation bör uppfylla för att kallas folkrörelse:

- 1) den skall ha en ideologi
- 2) den skall bilda opinion – opponera sig
- 3) den måste ha en viss numerär för att få inflytande på samhällsutvecklingen
- 4) den måste ha geografisk spridning med lokalföreningar runt om i landet
- 5) den skall vara öppen för alla
- 6) den skall arbeta demokratiskt
- 7) den skall ha en oberoende ställning i förhållande till stat och kommun
- 8) den skall innebära gemenskap
- 9) verksamheten skall ha kontinuitet i tiden

Historiskt har folkrörelserna fått sin huvudsakliga identitet genom att den uppstått som ett enskilt initiativ och ofta i motsatsställning till statlig auktoritet (SOU 1993:71, s.19–21).

2.1 Skäl för stöd

När staten fördelar organisationsstöd i olika former sker detta för det arbete som utförs av organisationer, på vitt skilda områden, bedöms som viktigt och angeläget för hela samhället. Organisationernas arbete berikar hela den samhällsliga strukturen och är positiva för demokratin. Föreningsbidragsgruppen vid dåvarande Inrikesdepartementet formulerade sig år 1997 på följande sätt:

Statsbidrag till föreningar och deras verksamhet har utbetalats under lång tid. Det övergripande skälet har varit att understödja verksamheter som bedömts vara värdefulla för samhället som helhet (Ds 1997:36, s.17).

Folkrörelserna representerar i stort sett alla samhällsgrupper och arbetar för att tillvarata medlemmarnas intressen, t.ex. ungdomar, invandrare och handikappade. Andra organisationer har samlat sig kring enskilda företeelser och intressen som t.ex. idrott, friluftsliv, religionsutövning eller nykterhet.

2.1.1 Olika bidragsformer

De olika statsbidragen till ovan nämnda organisationer delas in i tre kategorier: organisationsbidrag, verksamhetsbidrag och projektbidrag. *Organisationsbidrag* ges i syfte att stödja en organisation. Målen är övergripande, varför krav på löpande uppföljning och utvärdering inte kan tillämpas. Undantag finns dock, t.ex. beträffande stödet till idrotten där krav på att följa och utvärdera en stor del av anslaget finns. *Verksamhetsbidrag* ges för att stödja en specifik verksamhet med mål som kan och skall uppföljas. *Projektbidrag* utmärks av att stödet utgår under en begränsad tid. Kraven på utvärdering och uppföljning är ofta små men bidragssökaren förbinder sig att redovisa hur pengarna använts (Ds 1997:36).

2.1.2 Mål- och resultatstyrning

Under senare år har en ökad resultatstyrning av statsbidrag aktualiserats i flera utredningar. Både styrning och återrapportering har behandlats och en samstämmighet om att det behövs förbättringar på båda dessa områden, har funnits. Detta betyder att målet med bidraget skall framgå tydligt. På detta sätt säkerställs att resurserna verkligen går till avsedda ändamål. Därmed ökar också förutsättningarna att följa upp och utvärdera statsstödet.

Uppföljningen och utvärderingen av statsbidrag har framställts som bristfällig. Det förklaras med att underlag som lämnats av organisationer, främst i form av verksamhetsberättelser, inte ger nödvändig information för att kunna avgöra om målet med statsstödet uppfyllts (Ds 1997:36, SOU 1998:38).

2.2 Exempel på organisationsstöd

Det finns alltså en mängd statsstöd till olika organisationer. I följande avsnitt redovisas statligt stöd till olika typer av organisationer och folkrörelser samt motiv till att dessa organisationer får stöd. Det rör sig

på intet sätt om en definitiv eller fullständig redogörelse över det stöd som fördelas, men några exempel ges. Avsikten är bl.a. att visa storleken på det organisationsstöd som ges.

Friluftorganisationer

Till friluftorganisationer räknas organisationer som har till huvudändamål eller väsentlig del av sin verksamhet att bedriva eller främja ” – – vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling” (Ds 1999:78). Till dessa organisationer hör bl.a. Friluftsförbundet och Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund. För bidragsåret 2000 är stödet till friluftorganisationer 13 milj. kronor (Prop. 1999/2000:1, utg.omr. 17 bet. KrU1, rskr. 1999/2000:87).

Handikapprörelsen

Handikapprörelsen började formera sig under 1800-talet och har sedan utvecklats, vuxit och förgrenats i allt fler områden. Sedan 1960-talet har staten lämnat bidrag till handikapprörelsen och stödet har sedan 1970-talet fungerat i sin nuvarande form. Anslaget ligger under Socialdepartementet och uppgår till ca 129 milj. kronor. 43 organisationer var berättigade till bidrag år 1999. Socialstyrelsen handlägger ansökningarna och utarbetar förslag till fördelning av statsbidraget varpå regeringen fattar beslut (Prop. 1999/2000:1, utg.omr. 9, rskr. 1999/2000:87, SOU 1999:89).

Idrottsorganisationer

Syftet med statens stöd till idrotten är att stödja verksamhet som bidrar till att utveckla barns och ungdomars intresse och benägenhet för motion och idrott. De utövande skall därvid ges möjlighet att få inflytande över och ta ansvar för sitt idrottande. Stödet skall även göra det möjligt och ge lika förutsättningar för alla människor att utöva idrott och motion. Dessutom skall det främja integration och god etik samt väcka ett livslångt intresse för motion och därmed även främja en god hälsa. För bidragsåret 2000 uppgår stödet till idrotten till ca 462,2 milj. kronor (Prop. 1999/2000:1, utg.omr. 17 bet. KrU1, rskr. 1999/2000:87).

Organisationer bildade på etnisk grund

Det finns en rad organisationer bildade på etnisk grund i Sverige och de flesta av dem som får statsbidrag är väletablerade organisationer. Integrationsverket fördelar statsbidrag och etableringsstöd till dessa riksorganisationer år 2000 om sammanlagt ca 17,3 milj. kronor (Prop. 1999/2000:1, utg.omr. 8 bet. KrU1, rskr. 1999/2000:87).

Kvinnoorganisationer

Bidraget till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet fördelas efter beslut av regeringen. Stödet fördelas av folkrörelseenheten på Kulturdepartementet. För år 2000 uppgår stödet till drygt 3 milj. kronor (Prop. 1999/2000:1, utg.omr. 17 bet. KrU1, rskr. 1999/2000:87).

Trossamfund

Statens stöd till trossamfund består av statsbidrag och statlig hjälp med avgifter till registrerade trossamfund. Statsbidraget fördelas av Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund (SST), en nämndmyndighet vars ledamöter utses bland företrädare för de samfund och samverkansorgan som får del av det statliga stödet. För bidragsåret 2000 uppgår bidraget till trossamfund till ca 53,2 milj. kronor (Prop. 1999/2000:1, utg.omr. 17 bet. KrU1, rskr. 1999/2000:87).

Ungdomsorganisationer

Ungdomsstyrelsen fördelar statsbidrag till rikstäckande ungdomsorganisationer. År 2000 betalar man ut ca 76,5 milj. kronor i grundbidrag, fördelat på 63 organisationer. Därtill fördelas särskilt stöd till organisationer som inte uppfyller de formella kraven för grundbidrag, uppgående till ca 10,3 milj. kronor fördelade på 34 organisationer (Ungdomsstyrelsen, styrelsebeslut den 20 december 1999).

2.3 Slutsatser

Det finns i Sverige en lång tradition av att fördela statsbidrag till organisationer och folkrörelser. Dessa bidrag är ett led i att understödja rörelser som anses främja och ha positiva effekter på t.ex. den demo-

kratiska utvecklingen, unga människors fostran till demokrati, människors hälsa och välbefinnande samt jämställdhetens utveckling.

Gemensamt för i stort sett alla folkrörelser är att de domineras av män, i större eller mindre utsträckning. Män besitter de högre posterna och har därför större inflytande i organisationerna.

En del av folkrörelserna är, i enlighet med de kriterier som uppställdes inledningsvis, kvinnoorganisationerna. Deras arbete har varit särskilt viktigt för att driva jämställdhetsarbetet framåt. Kvinnoorganisationerna är till skillnad från många andra organisationer inte mansdominerade.

Litteratur

- Ds 1997:36, *Resultatstyrning av bidrag*. Stockholm.
- Prop. 1999/2000:1, Budgetpropositionen för år 2000. Stockholm.
- Regeringens skrivelse* 1999/2000:87. Stockholm.
- SOU 1993:71, *Organisationernas bidrag*. Stockholm.
- SOU 1998:38, *Vad får vi för pengarna? – Resultatstyrning av statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala område*. Stockholm.
- SOU 1999:89, *Statsbidrag till handikapporganisationer*. Stockholm.

3 Från kvinnofråga till jämställdhet

När stödet till kvinnoorganisationer inrättades år 1982 motiverades det med att kvinnoorganisationerna var drivande i arbetet för jämställdhet mellan kvinnor och män. De tillhörde de ”ekonomiskt fattiga” organisationerna och hade inte något kontinuerligt stöd från samhället (SOU 1980:44, Regeringens proposition 1981/82:155). Mot denna bakgrund är det intressant att se hur jämställdhetssituationen kan beskrivas i dag.

3.1 Jämställdhet i dag

I september 1994 tillsattes en särskild utredare för att kartlägga och analysera fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Utredningen antog namnet Kvinnomaktutredningen. Utredningen, som kom med sitt slutbetänkande 1998, hade bl.a. i uppdrag att ”– – – ge en samlad bild av fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män.” Där konstaterade man i en snabbsammanfattning utifrån utredningens resultat att:

- Sverige är inte ett jämställt land
- Arbetslivet fungerar inte rationellt
- Könskvotering är vanligt
- Män är som korkar – flyter alltid upp
- Bättre satsa på könsbyte än utbildning
- Offentlig sektor exploaterar kvinnor (SOU 1998:6, s.1)

Kvinnomaktutredningen understryker visserligen att detta är förenklat och tillspetsat uttryckt men inte desto mindre underbyggt i de 13 forskningsvolymerna som utredningen presenterat. Vidare framhålls att Sverige 1995 utsågs till världens mest jämställda land, vilket man fann ”– – – smickrande och förmodligen korrekt, men anledningen är bara att det är mycket sämre på de flesta andra håll i världen.” Sverige är, enligt de forskningsresultat som Kvinnomaktutredningen fått fram, inte ett jämställt land, utan myten om det jämställda Sverige rämnar (SOU 1998:6, s.2).

I utredningen *Statsbidrag till kvinnoorganisationer från 1980* (SOU 1980:44) definierades frågan om jämställdhet mellan könen uppenbart

som en fråga vilken i första hand angick och berörde kvinnor, medan den i Kvinnomaktutredningen från slutet av 1990-talet, var en fråga för samhället i sin helhet. Under de knappt tjugo år som gått mellan de båda utredningarna har frågan om jämställdhet mellan könen uppmärksamats allt mer och i allt fler sammanhang. Fler kvinnor finns representerade i politiska beslutsfattande organ, kvinnors inkomster har närmat sig männens, vissa positiva förändringar har kunnat iakttagas beträffande andelen kvinnor inom naturvetenskapliga utbildningar, åtgärder har vidtagits mot det könsspecifika våldet mot kvinnor genom propositionen *Kvinnofrid*. Ännu råder dock inte jämställdhet i alla avseenden och kvinnorörelsen är fortfarande betydelsefull för att driva frågan framåt och fyller därmed en viktig funktion. I dag kan man konstatera att jämställdhetsfrågor kommit långt närmare fokus på alla områden i samhället.

Jämställdhet är ett politiskt prioriterat område i Sverige och enligt beslut 1994 skall alla politikområden genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv. I regeringens skrivelse (1999/2000:24) anges att det överordnade målet för jämställdhetspolitiken är att skapa ett samhälle där kvinnor och män har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom alla väsentliga områden i livet. Kvinnomaktutredningens betydelse för den ökade kunskapen om kvinnors och mäns olika villkor i samhället betonas, liksom att det trots många framsteg återstår mycket att göra innan de uppsatta målen nåtts.

3.2 Från kvinnofråga till jämställdhet – och sedan?

För att få perspektiv på frågan om jämställdhet mellan könen kommer en kort historisk tillbakablick att göras. I denna framställning ges en kort exposé kring frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män i Sverige.

3.2.1 Idéer om jämställdhet

Kvinnorörelsen och frågan om kvinnors rättigheter i samhället kan skisseras parallellt med utvecklingen av tankar om alla människors lika rättigheter. En utgångspunkt för alla människors grundläggande lika rättigheter kan tas i upplysningstanken och den franska revolutionens jämlikhetsideal. Här kom frågor om alla människors lika rätt inför lagen, rösträtt och rätt till utbildning, så även kvinnors rätt i dessa sammanhang att uppmärksammas.

Några av de tidiga och mest kända förespråkarna för kvinnors rättigheter var Mary Wollstonecraft (1759–1797), John Stuart Mill (1806–1873), Friedrich Engels (1820–1895) och i Sverige Fredrika Bremer (1801–1865). Alla uppmärksammade de kvinnors underordnade ställning i samhället och argumenterade för det orättfärdiga och orimliga i detta förhållande. Wollstonecraft, Mill och Bremer tog sin utgångspunkt i den liberala idétraditionen och menade att problematiken främst låg i idéer, traditioner och lagstiftning medan Engels såg kvinnors underordnade ställning som en konsekvens av det kapitalistiska ekonomiska systemet och det kapitalistiska samhällets behov.

När Fredrika Bremers bok *Hertha* kom ut 1856 väckte den en intensiv debatt i Sverige. Romanen var ett angrepp på den allmänna fördöming och infantilisering av kvinnor som systematiskt ägde rum och de begränsade möjligheterna en kvinna hade i livet. Bremer problematiserade kvinnors ekonomiska situation, rätt att älska fritt och att utvecklas mentalt. Uppståndelsen kring romanen kan ses som ett uttryck för hur viktig den var i sin tid.

Dessa fyra ovan nämnda personer har ständigt återkommit som inspirationskällor för olika grupper inom kvinnorörelsen och bland människorättsaktivister såväl i Sverige som i andra länder världen över. Deras idéer och skrifter har än i dag betydelse i diskussionen kring kvinnors position i samhället.

3.2.2 Kvinnorörelsens rötter och utveckling

Kvinnor har systematiskt särorganiserat sig eftersom de inte haft tillträde till de manliga organisationerna. Konkret kan man från början av 1800-talet iakttaga hur kvinnor organiserar sig i filantropiska fruntimmersföreningar. De allra tidigaste sammanslutningarna i Sverige var bibelsällskap för fruntimmer. T.ex. grundades Fruntimmers Bibel-Sällskap i Stockholm som en parallell organisation till Svenska Bibelsällskapet 1819. Fruntimmerssällskapets verksamhet riktade sig till bröllopspar och avsåg bibelspridning samt kom att kopplas samman med välgörenhet. Om kvinnors organiserade välgörenhet skriver historikern Ingrid Åberg:

Klassgemenskapen förenade kvinnor och män i likartade attityder, men det rådande genussystemet tilldelade dem olika uppgifter i samhällets offentlighet. Kvinnoföreningar ingick i ett fältarbete i storstädernas fattigområde med särskilt ansvar för kvinnor och barn, för äktenskap och familj. (Åberg, 1995)

De första kvinnoorganisationerna bildades alltså kring välgörenhet med religiösa förtecken och innebar i praktiken att kvinnor, genom organiserad verksamhet kring traditionella kvinnouppgifter, tog sig ut på den offentliga arenan.

Fredrika-Bremer-Förbundet bildades 1884, världens äldsta ännu existerande feministiska organisation, och bestod av såväl kvinnor som män och dess första ordförande var en man. Under perioden fram till 1900-talet kom arbetarrörelsen att formera sig samtidigt som en social rörelse bestående av en rad olika slags organisationer inriktade mot vad vi idag skulle kalla välfärdsfrågor. Kring dessa frågor var många kvinnor djupt engagerade. I början av 1900-talet bildades även ett flertal kvinnoorganisationer som delvis speglade olika samhällsklassers intressen t.ex. Socialdemokraternas kvinnoutskott, olika kvinnliga fackföreningar, Vita Bandet, Frisinnade kvinnoförbundet (senare Svenska kvinnors vänsterförbund), Kvinnliga akademikers förening, Kooperativa kvinnogillet samt Landsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt (LKPR). Den sistnämnda var en klass- och könsöverskridande organisation med många inbyggda spänningar, men med avgörande betydelse för demokratiseringsprocessen i Sverige.

Formell jämställdhet mellan kvinnor och män uppnåddes under 1920-talet, men det skulle dröja till 1970-talet innan jämställdheten omsattes praktiskt i större omfattning på samhällelig bas. Denna process påbörjades under 1930-talet då nya politiska områden där kvinnor drogs in erkändes i ett samspel mellan kvinnorörelsen och staten.

Under mellankrigstiden kom nya kvinnoyrken att etableras och fler kvinnor sökte sig ut på den offentliga arbetsmarknaden som kontorister, telefonister etc. Kvinnors underordnade situation i arbetslivet uppmärksammades och flera "kvinnliga" yrkesgrupper började organisera sig. Det var också nu (1935) som Yrkeskvinnors klubb bildades med Alva Myrdal i spetsen. En utredning tillsattes för att behandla frågan om gifta kvinnors rätt till förvärvsarbete (SOU 1938:47), där Alva Myrdal var sekreterare och Kerstin Hesselgren ordförande.

Under 1960- och 70-talet växte en ny kvinnorörelse fram i Sverige såväl som i andra länder. I dessa organisationer utmanades de traditionella organisationsformerna och i stället förespråkades platta och/eller antihierarkiska organisationer. I den nya kvinnorörelsen ville man även sudda ut gränserna mellan det privata och det offentliga eftersom man ansåg att den privata sfären dominerades av mannen. Med slagordet "Det personliga är politiskt" utmanades rådande definitioner av politik, kärlek, sexualitet, moderskap etc. Den mest kända bland dessa organisationer var Grupp 8.

Arbetet för en reell jämställdhet mellan kvinnor och män togs också upp under 1970-talet i ett samarbete mellan kvinnorörelsen och staten.

Ytterligare en del av kvinnorörelsen kom att utvecklas under 1980-talet i form av den s.k. kvinnojoursrörelsen som riktade in sig på våld mot kvinnor genom att starta ett arbete för kvinnofrid. Inför valet 1994 bildades nätverket ”stödstrumporna” för att säkra en ökad kvinnorepresentation i de parlamentariska församlingarna.

I anslutning till den nya kvinnorörelsen började även manliga feminister att problematisera och ifrågasätta den traditionella mansrollen och därmed började en mansrörelse växa fram. Även mansrörelsen har fortsatt att utvecklas under 1990-talet, till stöd för jämställdhet mellan kvinnor och män. I samband med detta har även kritik riktats mot delar av mansrörelsen under 90-talet, då det har ifrågasatts om de arbetat med jämställdhet i egentlig mening.¹

Under hela 1900-talet har det bildats nya kvinnoorganisationer och allt fler delar av föreningslivet och samhällslivet har kommit att ha organisationer som i första hand riktar sig till kvinnor. De frågor som engagerat kvinnorörelsen kan i stor utsträckning relateras till tre centrala medborgarskapsrättigheter som statsvetarna Maud Eduards och Gunnel Gustafsson ringat in: rätten till arbete, rätten till kroppslig integritet och rätten till politiskt inflytande (Eduards/Gustafsson 1993).

Historiskt har kvinnorörelsens kamp handlat om att skaffa tillträde till offentliga arenor i olika sammanhang. Det har t.ex. rört utbildning, arbetsmarknad och media.

Detta har bl.a. inneburit kamp för rösträtt, för gifta kvinnors äganderätt, för rätten att behålla sitt arbete trots graviditet, förlossning eller giftermål, kamp för lika lön för lika arbete, barnomsorg och sex timmars arbetsdag, för rätten till utbildning och studielån oavsett eventuell makes inkomst, kamp för förbud mot sexuella övergrepp och att kvinnomisshandel skulle falla under allmänt åtal samt rätten till fri abort.

Kvinnorörelsen har tveklöst haft betydelse för förändringar på dessa områden t.ex. genom opinionsbildning och lobbyverksamhet. Exempel på sådana frågor där framgång nåtts är kvinnors samma (med få undantag) rätt till statliga tjänster 1925, öppnandet av statliga läroverk för flickor 1925, moderskapsförsäkring (som innebar att kvinnor i samband med förlossning inte enbart förbjöds att arbeta utan även fick viss ersättning under ledigheten) 1937, förbud mot att avskeda kvinnor på grund av havandeskap, förlossning eller giftermål 1939, särbeskattning, dvs. individuell beskattning av inkomst 1971, fri abort 1975, lag mot könsdiskriminering i arbetslivet 1980, all kvinnomisshandel faller under

¹ Ett exempel på denna kritik är den som riktats mot Sveriges mansjourers riksorganisation. *Bang* 3/99. Se äv. uppsats av Stefan Villkatt Dnr.5/00, arkivet för Utredningen om bidrag till kvinnoorganisationer.

allmänt åtal 1982, lag om förbud mot könsstympning av kvinnor skärptes 1998 och 1999 infördes förbud mot köp av sexuella tjänster.

3.2.3 Fokus flyttas

När frågan om kvinnors position i samhället kom upp sågs kvinnor i första hand som problem i olika avseenden. Detta kom åtminstone delvis till uttryck i att problemet formulerades som en "kvinnofråga". Efter andra världskriget talades det sedan allt mer om jämlikhet och då avsåg jämlikheten även relationen mellan könen. Detta att tala om jämlikhet kom att problematiseras så till vida att det ifrågasattes om jämlikhet verkligen skulle innebära att kvinnor skulle "bli som män". En stor debatt såväl inom som utom kvinnorörelsen satte fart kring denna problematik. Relationen mellan kvinnor och män framhölls som problemet och inte kvinnorna i sig. Åtminstone delvis löstes detta genom att man övergick till att tala om jämställdhet, då man reserverade termen jämställdhet för att beskriva relationen mellan kvinnor och män. Till skillnad från jämlikhet som kom att begränsas till klasser eller socialgrupper. När jämställdhet råder står kvinnor och män s.a.s. jämsides och har lika värde.

Jämställdheten har under 1990-talet fått allt mer uppmärksamhet och definierats som relevant för hela samhället. Allt fler organisationer har jämställdhet på sitt program och har intresserat sig för frågan i ökande grad.² Vid FN:s fjärde internationella kvinnokonferens i Peking 1995 antogs handlingsplanen, *Platform for Action*, som uppmanade regeringar och samhällsaktörer att integrera ett jämställdhetsperspektiv i all politik och alla program så att en analys av konsekvenserna för kvinnor och män görs innan beslut fattas, dvs. mainstreaming. Satsningen på mainstreaming som metod för att integrera jämställdhetsfrågorna på alla politikområden är ett konkret uttryck för den politiska viljan, också i Sverige, till förändring av de traditionella maktrelationerna mellan kvinnor och män. Mainstreaming kan definieras på följande sätt:

Mainstreaming av jämställdhet innebär att verksamheten, såväl den politiska som den verkställande delen av arbetet, ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv på alla nivåer och inom alla områden och att utvecklingsarbetet utförs av ordinarie personal. Cheferna har ansvar för att så sker i såväl förvaltande uppgifter som i utvecklingsarbete. (*Jämställdhetsperspektiv inom alla politikområden – Mainstreaming*, 2000)

² Larsen, Maud, *Sammanställning av organisationer och föreningar som arbetar med jämställdhet*. 1999, Se bilaga.

Mainstreaming kan ses som ett uttryck dels för att allt fler börjar intressera sig för och se värdet av jämställdhetsinsatser och dels för att man utvecklat en konkret metod för att driva jämställdhetsarbete inom samhällets alla områden. Mainstreaming som metod för jämställdhetsarbete har kritiserats då den visat sig innebära en risk att kvinnors behov åsidosätts.

Det finns exempel från olika verksamheter på att insatser som kvinnor velat ha har "integrerats bort" under täckmanteln mainstreaming. Genom att föras in under den "normala verksamheten" utan att ersättas av något alternativ som tillgodoser kvinnornas behov har dessa osynliggjorts. Den "normala verksamheten" har inget könsperspektiv och osynliggörandet går tvärtemot strategin med mainstreaming/jämtegrering. (Sjöstedt Karlsson, 1999)

Detta skulle tala för vikten av att hela tiden vara uppmärksam på hur arbetet med mainstreaming drivs och att uppmärksamheten kring kvinnors specifika behov i olika sammanhang inte åsidosätts. Det blir då viktigt att behålla en viss särorganisering och att understryka nödvändigheten av kunskaper om könsfrågor för att kunna bedriva ett framgångsrikt jämställdhetsarbete.

3.3 Internationellt jämställdhetsarbete

Jämställdhetsarbetet är också i hög grad ett internationellt arbete. I detta sammanhang är det därför även viktigt att understryka den svenska kvinnorörelsens betydelse för jämställdhetsarbetets utveckling i internationella sammanhang. Sverige deltar på flera sätt i jämställdhetsarbete på en internationell arena. Som medlem i Europeiska Unionen är vi dessutom underställda och avhängiga av lagstiftning i EU. Nedan beskrivs jämställdhetsfrågorna i ett internationellt perspektiv. Regeringen har i sin skrivelse (1999/2000:24) slagit fast att man avser att även fortsättningsvis integrera ett könsperspektiv i sitt internationella utvecklingssamarbete. De svenska kvinnoorganisationerna bedriver dessutom ett viktigt biståndsarbete.

3.3.1 Jämställdhetsarbete i FN

Inom FN har arbetet i stor utsträckning handlat om att uppmärksamma jämställdhet som en fråga med stort värde för att utveckla samhället i stort. Kvinnor anses vara nyckelfigurer i den ekonomiska utvecklingen och kampen mot fattigdom. FN ser kvinnoorganisationerna i hela världen som betydande för att nå framsteg inom alla samhällssektorer. Den ovan

nämnda handlingsplanen, *Platform for Action*, från 1995 uppmanade regeringar och samhällsaktörer att integrera ett jämställdhetsperspektiv på alla områden genom mainstreaming (Fourth World Conference on Women Beijing Declaration och Platform for Action).

Vid FN:s kvinnokommissions 40:e möte 1996 diskuterades hur man skulle följa de åtaganden som gjorts i Peking 1995. Arbetsprogrammet som utarbetades innebar att man tog upp olika sakområden under åren: år 1997 ägnades mötet åt frågor om utbildning, kvinnor och ekonomi samt kvinnors inflytande, år 1998 frågor om våld mot kvinnor, kvinnor i väpnade konflikter, mänskliga rättigheter och flickebarns situation, år 1999 kvinnors hälsa samt institutionella mekanismer i jämställdhetsarbete. Man har därmed velat utveckla de överenskommelser som gjordes i Peking. I juni 2000 planeras en konferens för att få en samlad bild av vad som hittills åstadkommit (Regeringens skrivelse 1999/2000:24).

Efter den internationella kvinnokonferens i Peking 1995 (se ovan), har Sverige 1999 rapporterat till FN om de särskilda åtgärder som genomförts för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män. Där framhålls att man i hög grad lyckats leva upp till de målsättningar som gjorts (Regeringens skrivelse 1999/2000:24).

3.3.2 Jämställdhetsarbete i EU

EU:s nuvarande handlingsprogram för lika möjligheter för kvinnor och män (1996–2000) antogs av Ministerrådet i december 1995. Handlingsprogrammet bygger på erfarenheter från de tre tidigare gemenskapsprogrammen för lika möjligheter, men också på idéer som formulerades vid FN:s fjärde internationella kvinnokonferens i Peking 1995. I handlingsprogrammet 1996–2000 anges som särskilda mål, (förutom att integrera jämställdhetsperspektivet i all politik och alla åtgärder), att få alla aktörer att engagera sig, att främja jämställdhet i en föränderlig ekonomi, att göra det möjligt att förena arbete och familjeansvar, att främja en jämn könsfördelning i beslutsfattandet samt att stärka förutsättningarna för utövandet av jämställdhetsrättigheter. För att uppnå målen i handlingsprogrammet inrättades samtidigt stöd till projekt för utbyte av information och goda exempel, genomförande av forskningsprojekt och spridning av resultaten. En utvärdering visar emellertid att arbetet gått trögt.

Amsterdamfördraget, som ratificerades av medlemsländerna under 1998, formaliserar åtagandet om mainstreaming genom att uttrycka att syftet är att i all verksamhet inom unionen ” – – – undanröja bristande

jämställdhet mellan kvinnor och män och att främja jämställdhet mellan dem ”som en målsättning och princip för unionen.”³

I Europaparlamentet finns utskottet för kvinnors rättigheter och jämställdhetsfrågor. Inom EU:s medlemsländer ses Sverige och de nordiska länderna som föregångare på jämställdhetsområdet. Den nordiska modellen med utbyggt socialförsäkringssystem, barn- och äldreomsorg, en relativt väl fungerande arbetsmarknad, fackliga rättigheter och kollektivavtal, anses allmänt i jämförelse med andra länders system ha inneburit att man banat väg för kvinnors ställning i samhället.

Det utökade EU-samarbetet kräver ökade resurser för att även kvinnorörelsen ska kunna delta i och bygga en plattform för kvinnoorganisationernas arbete inom EU för att fortsätta arbetet för jämställdhet på en bredare bas.

3.3.3 Jämställdhetsarbete i Norden

I Nordiska ministerrådet drivs en jämställdhetspolitik som ligger i linje med den svenska. Rådet har påbörjat ett projekt för att utveckla metoder och pröva nya arbetsformer för att integrera jämställdhetsperspektivet i alla sakområden inom arbetsmarknadspolitik och ungdomspolitik. Ett projekt med forskare från de nordiska länderna har under 1999 resulterat i en bok om kön och politik i Norden (*Jämställda demokratier? Kön och politik i Norden*. 1999). Dessutom har en tjänst som koordinator för den nordiska mansforskningen inrättats vid Nordiska institutet för kvinno- och könsforskning (NIKK).

I de olika nordiska länderna ges även stöd till jämställdhetsarbete på olika sätt. Island, Norge och Danmark ger stöd till kvinnoorganisationer, såväl basbidrag som projektbidrag. Finland har inget basstöd till kvinnoorganisationer (1996), men däremot går 8 % av partistödet till dess kvinnoorganisation (Kommittebetänkande 1996:13).

³ Amsterdamfördraget art. 2 och 3. Andra för jämställdheten viktiga artiklar i gällande fördrag är artikel 13 om att åtgärder kan vidtas för att bekämpa diskriminering bl.a. på grund av kön samt artikel 141 att kvinnor och män skall erhålla lika lön för lika eller likvärdigt arbete. Trots att artikel 141 är bindande har medlemsländerna genom åren visat lite entusiasm över att uppfylla denna bestämmelse.

3.3.4 Kvinnoorganisationernas internationella jämställdhetsarbete

Svenska kvinnoorganisationer har ett mycket brett internationellt nätverk av kontakter. Den svenska kvinnorörelsen har också ett mycket stort internationellt engagemang i jämställdhetsfrågor. I stort sett alla kvinnoorganisationer (dvs. de organisationer som enligt SFS 1982:865 definieras som kvinnoorganisationer) bedriver internationellt samarbete i någon form, framförallt genom deltagande i internationella organisationers verksamhet. Många av kvinnoorganisationerna bedriver dessutom internationellt biståndsarbete, bl.a. med medel från Forum Syd/SIDA och UD.⁴

3.4 Slutsatser

Kvinnorörelsen är en emancipationsrörelse och syftar i vid mening till att bekämpa såväl strukturer som medverkar till kvinnors principiella underordning i samhället, som enskilda faktorer som lägger hinder i vägen för kvinnors möjlighet till lika villkor och behandling inom livets alla områden.

Utifrån beskrivningen ovan kan man dra slutsatsen att kvinnorörelsen med stor sannolikhet har varit betydelsefull för de förändringar vi sett på detta område i Sverige under de två senaste århundradena. Grunden för jämställdhetsinsatser kan säkerligen sökas även i ekonomiska och demografiska faktorer, men för att maktrelationerna skall bli synliga måste någon peka på dem och det har kvinnorörelsen gjort.

Även i internationella sammanhang är den svenska kvinnorörelsen drivande i att peka på ojämlikheter mellan kvinnors och mäns livsvillkor. Det finns ett stort och livaktigt arbete såväl i biståndssammanhang som inom internationella organ där kvinnoorganisationer från Sverige gör betydande insatser.

Trots att Sverige i internationella sammanhang har kommit långt när det gäller frågor kring jämställdhet mellan kvinnor och män är det tydligt att kvinnoorganisationerna fortfarande behövs som en spjutspets för jämställdhetsarbetet, inte minst när det gäller påtryckning och mobilisering. Mainstreaming är många gånger en bra och framgångsrik metod för att uppnå jämställdhet, men det föreligger en risk – nämligen att integrationen blir liktydig med underordning. Särorganisering, utan integrationsinsatser, riskerar däremot att ge upphov till marginalisering.

⁴ Detta gäller t.ex. Svenska kvinnors vänsterförbund, Centerkvinnorna, Yrkeskvinnors klubb, S-kvinnor, Kristdemokratiska kvinnoförbundet.

Därför är det viktigt att parallellt använda sig av båda metoderna. Detta för att inte maktperspektivet ska gå förlorat. Just i det sammanhanget är kvinnoorganisationerna en stor tillgång i det demokratiska utvecklingsarbete som jämställdhetssträvanden i praktiken innebär.

Ytterligare en aspekt av stödet till kvinnoorganisationerna är att dessa bör ha samma rätt som en rad andra organisationer att få del av det samhälleliga stödet till organisationer.

Litteratur

- Eduards, Maud och Gustafsson, Gunnel (1993), "Kvinnors organisering och inflytande i lokalsamhället" i Gustafsson, Gunnel (red.) *Demokrati i förändring. Svenska kommuner och landsting i det lokala välfärdssamhället*. Stockholm.
- Jämställda demokratier? *Kön och politik i Norden*. (1999), red. Bergqvist, C. m.fl., Oslo.
- Jämställdhetsperspektiv inom alla politikområden – *Mainstreaming*. (2000) Faktablad, Näringsdepartementet, Stockholm.
- Larsen, Maud (1999), *Sammanställning av organisationer och föreningar som arbetar med jämställdhet*. Dnr. 14/99, Arkivet för Utredningen om bidrag till kvinnoorganisationer, Stockholm.
- Regeringens proposition 1981/82:155, *om stöd till kvinnoorganisationers centrala verksamhet*, Stockholm.
- Regeringens skrivelse 1999/2000:24, *jämställdhetspolitiken inför 2000-talet*, Stockholm.
- SFS 1982:815, *Förordning om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet*, Stockholm.
- Sjöstedt Karlsson, Gunnel (1999) "En strategi för kvinnor eller män?" *Ny kvinnokraft Aktuell information från nationellt resurscentrum för kvinnor*. Nutek, Oktober 1999, Stockholm.
- SOU 1938:47, *Betänkande angående gift kvinnas förvärvsarbete m.m.*, Stockholm.
- SOU 1979:60, *Bidrag till folkrörelser. Betänkande om statens stöd till folkrörelser*, Stockholm.
- SOU 1980:44, *Bidrag till kvinnoorganisationer. Betänkande om statsbidrag till kvinnoorganisationer*, Stockholm.
- SOU 1998:6, *Ty makten är din... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige*, Stockholm.
- The United Nations Fourth World Conference on Women: "Beijing Declaration" och "Platform for Action" (1995).
- Vi tigger inte längre* Betänkande av kvinnoorganisations-kommissionen (1996), Kommittébetänkande 1996:13, Helsinki.
- Åberg, Ingrid (1995), "Filantroper i aktion" i *På tröskeln till välfärden*, Stockholm.

4 Utvärdering av stödet till kvinnoorganisationer

4.1 Inledning

En del av utredningens syfte är enligt direktiven att ”utvärdera hur det statliga stödet uppfyller de av staten uppställda målen för och intentionerna med stödet”, vilket ”är att stärka kvinnornas ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.” (Dir. 1999:29, s. 4 och s. 1).

Stödet till kvinnoorganisationer finns alltså för att skapa jämställdhet mellan kvinnor och män (prop. 1981/82:155). Dvs. i grunden är stödet ett sätt att uppfylla de mål riksdag och regering ställt upp angående jämställdhet mellan kvinnor och män:

Kvinnor och män skall ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet:

- jämn fördelning av makt och inflytande
- samma möjligheter till ekonomiskt oberoende
- lika villkor och förutsättningar i fråga om företagande, arbete, anställnings- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet
- lika tillgång till utbildning och samma möjligheter att utveckla personliga ambitioner, intressen och talanger
- samma ansvar för arbetet med hem och barn
- frihet från sexualiserat (könsrelaterat) våld¹

Definitionen av en kvinnoorganisation är, enligt förordningen som reglerar stödet, en organisation vars främsta uppgift är ”att arbeta för kvinnans ställning i samhället och aktivt arbetar för jämställdhet mellan kvinnor och män.” (2 §, Förordning om (1982:865) statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet).

I förordningen som reglerar statsstöden till kvinnoorganisationer och i den utredning som föregick förordningens inrättande utgår man alltså, ifrån att alla organisationer som önskar kalla sig för kvinnoorganisationer automatiskt också har tagit till sin främsta uppgift att arbeta för jämställdhet mellan könen. Förordningens definition på en kvinnoorganisation är en organisation bestående av kvinnor *och* som arbetar med att öka jämställdheten mellan kvinnor och män. Dvs. en

¹ Faktablad, Arbetsmarknadsdepartementet okt. 1998.

organisation bestående av kvinnor som inte har som sitt främsta syfte att arbeta med jämställdhet kan inte, utifrån förordningen, definieras som en kvinnoorganisation. Å andra sidan uppfattas kvinnoorganisationerna som en del av folkrörelserna i Sverige. Detta tyder på att stödet till kvinnoorganisationer är en slags kombination av folkrörelseinriktad organisationsstöd och målstyrt stöd för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.

4.1.1 Frågeställningar

För att kunna utvärdera statsstödet till kvinnoorganisationer har vi ställt följande frågor. Vilken verksamhet bedriver kvinnoorganisationerna? I vilken utsträckning bidrar stödet till att uppfylla riksdag och regerings mål för jämställdhetspolitiken? Vilken betydelse har stödet för de olika kvinnoorganisationerna? Hur fungerar handläggningen av stödet och hur påverkar denna måluppfyllelsen av stödet?

I utredningsuppdraget ingår även att utvärdera i vilken utsträckning kvinnoorganisationerna bedriver verksamhet där ensamstående mödrar och kvinnor med olika etnisk och kulturell bakgrund deltar.

Dessutom bör man diskutera om kvinnoorganisationerna är att betrakta som kvinnoorganisationer i enlighet med förordningens definition av kvinnoorganisation. Dvs. i vilken utsträckning är kvinnoorganisationernas främsta syfte utifrån organisationernas stadga att arbeta för jämställdhet mellan kvinnor och män och i vilken utsträckning handlar organisationernas konkreta verksamhet i praktiken om jämställdhet?

Den sista frågan är det betydligt svårare att ta ställning till än de tidigare, dels eftersom verksamhetsberättelser långt ifrån alltid täcker den verksamhet som faktiskt bedrivits.

4.1.2 Metod

För att kunna ta ställning till stödets måluppfyllelse görs i det följande en presentation av de kvinnoorganisationer som fått del av statsstödet till kvinnoorganisationer. Presentationen görs utifrån det material som organisationerna själva ställt till utredningens förfogande samt material som inlämnats till departementet tillsammans med stödansökningar. Även organisationernas tidningar/tidskrifter har använts. Dessutom har utredningen sammanträffat med alla kvinnoorganisationer som sökt stöd för att i direkt kontakt med dem få en bild av deras verksamhet samt deras upplevelse av dagens situation. I anslutning till det har kvinnoorganisationerna fyllt i en enkät rörande varje organisations med-

lemsstruktur, ekonomiska situation, statsstödet betydelse för organisationen och i vilken utsträckning de själva uppskattar att ensamstående kvinnor med barn samt kvinnor med annan etnisk eller kulturell bakgrund än den svenska deltar i deras verksamhet. Statistik över medlemsutveckling och fördelning av stöd presenteras också.

4.1.3 Disposition

I det följande redogörs för en tidigare utvärdering av stödet till kvinnoorganisationer som gjordes år 1992. Därpå följer en redovisning av handläggningen av stödet och vilka organisationer som fått stöd, organisationernas medlemsutveckling samt formerna för stödet. Kvinnoorganisationerna karaktäriseras sedan och därefter följer en presentation av de olika kvinnoorganisationerna. Till sist dras slutsatser utifrån framställningen.

4.2 En tidigare utvärdering

Tio år efter att stödet till kvinnoorganisationer inrättats gjordes en utvärdering för att undersöka om stödet fått avsedd effekt. I utvärderingen tog man sin utgångspunkt i stödets betydelse för olika kvinnoorganisationer samt att avsikten med stödet var att tillförsäkra dessa organisationer en ekonomisk bas (Ds 1992:114). Det konstaterades att stödet också inneburit en viss bastrygghet som gjort det lättare att planera verksamhet och bedriva kurser etc. Dessutom hade rättvisa uppnåtts genom att kvinnoorganisationerna kommit att jämföras med andra organisationer som fått organisationsstöd. Stödet innebar även att vissa av kvinnoorganisationerna kunde bli berättigade till stöd på lokal nivå från kommuner och landsting. Huruvida stödet bidragit till att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män ansåg man sig inte kunna ta ställning till, utan framhöll i stället att det var en forskningsfråga som borde kunna relateras till t.ex. Maktutredningen.

Stödets betydelse för de olika kvinnoorganisationerna varierade dock enligt utvärderingen. För en del av organisationerna var medlemsintäkterna huvuddelen av inkomsterna och för andra statsstödet. För de politiska kvinnoförbunden betydde partistödet mer för ekonomin än statsstödet. Utvärderingen slog också fast att det inte fanns någon enhetlighet i det stöd som organisationerna fick från olika håll. Ett problem som uppmärksammades var de sjunkande medlemsstalen, något som drabbade i stort sett alla organisationer. Mot bakgrund av det föreslogs att stödet skulle utformas så att det stimulerade till förnyelse. I övrigt var

förslaget att behålla stödet i sin existerande form i avvaktan på en utredning om stöd till ideella organisationer. Vikten av att i framtiden göra en striktare tolkning av målet med stödet och en prioritering av vilka kvinnoorganisationer och vilka verksamheter som uppfyllde de grundläggande kriterierna poängterades (Ds 1992:114).

Slutsatserna i utvärderingen ledde till en ändring av gällande regler om fördelningen av statsstödet till kvinnoorganisationer. För att stimulera till förnyelse delades således stödet upp i två former, ett grundstöd och ett rörligt stöd. Det rörliga, stödet ges endast till kvinnoorganisationer som får grundstöd och är speciellt avsett för utveckling och förnyelse av kvinnoorganisationernas verksamhet (§ 9, 1982:865).

4.3 Stödets utformning

Stödet till kvinnoorganisationer består i dag, som nämnts ovan, av två delar, ett grundstöd och ett rörligt stöd. Grundstödet utgår till organisationer med minst 1 500 medlemmar. Fram till och med år 1994/95 delades endast grundstöd ut, samt en rörlig del till organisationer med mer än 3 000 medlemmar.

Fr.o.m. år 1995/96 fick alla organisationer möjlighet att söka det rörliga stödet, vilket syftade till att skapa förnyelse och utveckling av organisationernas verksamhet. Organisationerna ansöker särskilt om detta stöd under rubriken "Bidrag till förnyelse och utveckling av kvinnoorganisationernas verksamhet" där den planerade verksamheten beskrivs. Detta stöd har haft karaktär av projektstöd.

Stödet till kvinnoorganisationer har under hela 1990-talet utgjorts av ett belopp på drygt 3 miljoner kronor.

4.4 Stödets handläggning

Stödet har under de senaste två åren handlagts vid folkrörelseenheten vid Kulturdepartementet och dessförinnan vid samma enhet som funnits vid Civil-, Inrikes- och Kommundepartementen. Fr.o.m. ansökningar för budgetåret 1997 har sista ansökningsdatum legat i december. Tidigare låg ansökningstiden under våren. Förändringen av ansökningstiden skedde i anslutning till att budgetåret ändrades till kalenderår.

Vid bedömningen av ansökningarna har man huvudsakligen varit hänvisad till att använda schabloner och det har i allmänhet inte utretts närmare om en organisation som åtminstone till det yttre varit en kvinnoorganisation i förordningens mening verkligen arbetat för jämställdhet så som det definieras av riksdag och regering. Det har endast varit

Tabellen finns endast i den tryckta upplagan.

möjligt att ta ställning till ansökningarna om stöd utifrån de formella kriterier som satts upp i förordningen beträffande antal medlemmar, täckning över landet samt formell struktur.

Ett annat resultat av den bristande kontinuiteten i stödets handläggning har varit att projektansökningarna (inom ramen för det rörliga stödet) för förnyelse och utveckling av organisationerna och deras verksamhet inte har varit föremål för kvalitativ bedömning. Projektstöden har delats ut med hjälp av schablon i relation till organisationens storlek (stöd per medlem).

Det har inte skett någon tillfredsställande uppföljning av hur förnyelse- och utvecklingsarbetet bedrivits. Organisationerna har i många fall inte avrapporterat resultatet av sitt förnyelse- och utvecklingsarbete, vare sig beträffande ekonomi eller verksamhet. Därmed kan man heller inte bedöma huruvida det rörliga stödet uppfyllt sitt syfte, nämligen att vitalisera organisationerna och deras verksamhet.

Tidsaspekten i handläggningen av stödet har varit föremål för diskussion bland kvinnoorganisationerna. När ansökningstiden har satts till den första december och besked om huruvida man fått medel i vissa fall har dröjt ganska långt in på våren, har organisationen inte kunnat sätta de projekt som planerats förrän tämligen sent. Då nästa ansökan skall lämnas in i december igen skall projektet redovisas, vilket i praktiken innebär att ett projekt som var planerat att löpa under ca ett års tid måste genomföras på åtta till nio månader. Detta problem gäller även organisationsstödet eftersom det är nödvändigt för den allmänna verksamhetsplaneringen att veta vilka resurser som finns att tillgå.

4.5 Organisationer, medlemmar och stöd

Gemensamt för kvinnoorganisationerna är främst att huvuddelen av medlemmarna består av kvinnor. Kvinnoorganisationernas inriktning spänner över ett mycket brett fält av verksamheter. De arbetar alltså inom vitt skilda områden såsom politik (de politiska kvinnoförbunden), verksamheter kopplade till kvinnors traditionella arbetsuppgifter enligt rådande könsarbetsdelning (husmodersförbunden), konsumentfrågor, freds- och solidaritetsfrågor, våld mot kvinnor och kvinnors situation på arbetsmarknaden m.m.

Tabellen finns endast i den tryckta upplagan.

4.5.1 Organisationer

Antalet organisationer som söker stöd har ökat under åren. Inledningsvis var det tio organisationer som fick stöd, dvs. för budgetåret 1982/83 – Centerkvinnorna, Folkpartiets Kvinnoförbund, Fredrika-Bremer-Förbundet, Husmodersförbundet Hem och samhälle (nu Riksförbundet Hem och samhälle), Konsumentgillesförbundet, Moderata kvinnoförbundet, Riksförbundet internationella föreningar för invandrarkvinnor ”RIFFI”, S-kvinnor, Svenska Kvinnors Vänsterförbund och Yrkeskvinnors riksförbund. Inför budgetåret 1984/85 tillkom tre organisationer – Riksförbundet för hantverkar- och företagarkvinnor, Kristdemokratiska Kvinnoförbundet, Women’s International Zionist Organisation (Wizo) – och året därpå ytterligare en kvinnoorganisation – Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (Roks). Därefter kom ytterligare en organisation, Haro (f.d. Hemarbetandes riksorganisation), Riksorganisationen för valfrihet, jämställdhet & föräldraskap – att få stöd budgetåret 1987/88. Budgetåret 1990/91 tillkom åter två nya organisationer – Internationella kvinnoförbundet och Sveriges ekumeniska kvinnoråd (SEK). Därmed började även de religiösa kvinnoorganisationerna att söka statsstöd för kvinnoorganisationer och först var alltså SEK. Sedan kom Metodistkyrkans kvinnoförbund (1993/94), Svenska baptisternas kvinnoförbund (1995/96), Kvinnor för mission (1998) och slutligen Kvinnor i Svenska kyrkan (1999). Ytterligare en kvinnoorganisation har tillkommit under dessa år, nämligen Fristående husmodersförbunden (1997) som är en utbrytning ur dåvarande Husmodersförbundet Hem och samhälle.

Flera av kvinnoorganisationerna har under senare år förlorat sitt stöd på grund av att de inte längre uppfyller kraven på minsta antal medlemmar, spridning över landet eller krav på organisationsform. Dessa organisationer utgörs av Svenska Kvinnors Vänsterförbund, Moderatkvinnor, Yrkeskvinnors riksförbund, Metodistkyrkans kvinnoförbund och Konsumentgillesförbundet. Folkpartiets kvinnoförbund har valt att inte söka stöd eftersom de befunnit sig i en omställningsfas.

4.5.2 Medlemmar

De flesta kvinnoorganisationerna har vikande medlemssiffror och för många av organisationerna beror det på svårigheter att nyrekrytera i samband med pågående generationsväxling. Detta innebär alltså i sak inte att organisationerna inte alls rekryterar nya medlemmar utan att bortfallet är större än nyrekryteringen.

Tabellen finns endast i den tryckta upplagan.

De vikande medlemstalen gäller dock inte alla organisationer. Det finns några som växer. Till dessa hör RIFFI, Internationella kvinnoförbundet och Sveriges ekumeniska kvinnoförbund. Medlemsminskningens omfattning varierar också mycket mellan de olika organisationerna. Under en sjuårsperiod varierade minskningen av medlemsantalet från 3 procent (Fristående husmodersförbundet) till 63 procent (Konsumentgillesförbundet).

4.5.3 Grundstödet

Statsstödet innebär för de flesta organisationerna att man har en grundtrygghet som gör det möjligt att planera verksamhet på längre sikt. Såväl grundstödet andel av de totala inkomsterna som dess betydelse för organisationerna varierar emellertid avsevärt. För de små organisationerna, som saknar koppling till parti eller trossamfund, är stödet avgörande för deras förutsättningar att bedriva verksamhet på riksnivå, men även för de lite större organisationerna är det betydelsefullt. Inom partiernas och trossamfundens kvinnoorganisationer understryker man att statsstödet medför en högre grad av självständighet och större möjlighet att driva "kvinnofrågor".

För kvinnoorganisationerna med koppling till trossamfund är stödet ofta det enda de får vid sidan av medlemsavgifter och projektstöd av olika slag. Däremot tycks de kunna dra nytta av sina moderorganisationer när det gäller lokaler och kontorsutrustning. De politiska kvinnoförbunden får i olika utsträckning del av partistödet och kan dela lokal, hemsida etc. med moderpartierna.

De mindre kvinnoorganisationerna som förlorat sitt stöd kan för ögonblicket upprätthålla sin verksamhet. De råkar in i en ond spiral där minskad verksamhet till följd av det uteblivna statsstödet gör att många medlemmar inte ser att organisationen gör något varpå de slutar att betala medlemsavgifter, samtidigt som inga nya medlemmar lockas till organisationen eftersom att de inte ser att den finns. För dessa organisationer har det uteblivna statsstödet inneburit att deltidstjänster dragits in, utskick och medlemsinformation minskats, olika verksamheter måste bedrivas hos enskilda medlemmar, telefoner, lokaler etc. har dragits in, resor måste betalas av medlemmarna själva osv.

4.5.4 Den rörliga delen av stödet

Det rörliga stödet för förnyelse och utveckling betalas ut till de organisationer som särskilt ansökt om det.

Det kan gälla projekt som syftar till att engagera nya grupper av kvinnor, inte minst unga och att stödja de lokala organisationerna i att finna nya former för verksamheten. Det kan också handla om att finna strategier för att stärka den egna organisationens ekonomiska oberoende. (Prop. 1994/95:100, Bil. 14).

I budgetpropositionen från 1996/97 omtalas det rörliga bidraget som ett projektbidrag, infört under samma år,

Det rörliga bidraget som tidigare var medlemsbaserat, har från och med innevarande budgetår gjorts om till ett projektbidrag för förnyelse och utveckling av kvinnoorganisationernas arbete. (Prop. 1996/97:1, Utgiftsområde 14).

Stödet har utnyttjats på lite olika sätt av kvinnoorganisationerna. Tre användningsområden kan urskiljas:

- 1) projekt som främst syftar till att rekrytera nya medlemmar och/eller förnya organisationens struktur
- 2) projekt, av olika slag, som varit i tiden väl avgränsade verksamheter
- 3) stödet har gått in i den allmänna budgeten

Många av projekten har emellertid ofullständiga rubriker och projektbeskrivningarna är ofta outvecklade. Det är i flera fall svårt att avgöra vad organisationen faktiskt tänkt sig att göra. Å andra sidan finns det också många väldigt goda och välformulerade verksamheter som verkligen syftar framåt och som behandlar högst relevanta och aktuella företeelser i samhället.²

Det grundläggande syftet med det rörliga stödet tycks inte ha stått helt klart för organisationerna. Stödet har av många organisationer snarast uppfattats som ett extra verksamhetsstöd.

4.6 Kvinnoorganisationernas karaktär

Utifrån stadgarna kan de organisationer som fått bidrag delas in i två grupper: a) organisationer som har jämställdhetsmål inskrivna i syfte eller ändamålsparagrafer och b) organisationer som inte har jämställdhet

² För en översikt över de ansökningar till vilka delfinansieringar bifallits inom ramen för det rörliga stödet, se bilaga sist i detta kapitel.

som mål eller syfte för verksamheten. Vid en sådan uppdelning skulle utfallet bli det följande:

a)	b)
Centerkvinnorna	Kvinnor för mission
Folkpartiets Kvinnoförbund	Wizo ³
Fredrika Bremerförbundet	
Fristående husmodersförbundet	
Haro (f.d. Hemarbetandes riksorganisation)	
Internationella Kvinnoförbundet	
Konsumentgillesförbundet	
Kristdemokratiska Kvinnoförbundet	
Kvinnor i svenska kyrkan	
Metodistkyrkan	
Moderatkvinnorna	
Riksförbundet Internationella Föreningar för Invandrarkvinnor	
Riksförbundet för Företagarkvinnor	
Riksförbundet Hem och samhälle	
Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige	
Svenska Baptisternas Kvinnoförbund	
Svenska Kvinnors Vänsterförbund	
Svenska ekumeniska kvinnoförb.	
S-kvinnor	
Yrkeskvinnors Riksförbund	

4.6.1 Jämställdhet som utgångspunkt

Till detta skulle man kunna lägga den utgångspunkt som organisationerna har i sin verksamhet, dvs. några av organisationerna har arbete för jämställdhet i fokus för sin verksamhet medan andra har jämställdhet som ett delmål i annan verksamhet. Följande organisationer har renodlat jämställdheten som utgångspunkt:

Centerkvinnor
Fredrika-Bremer-Förbundet
Folkpartiets Kvinnoförbund
Fristående husmodersförbunden
Internationella kvinnoförbundet

³ Wizo har inte jämställdhet med i stadgarna som ett syfte för organisationens verksamhet, men verksamheten har i sig en klar jämställdhetsprofil.

Kristdemokratiska Kvinnoförbundet
Kvinnor i svenska kyrkan
Moderatkvinnorna
Riksförbundet för internationella kvinnoföreningar ”RIFFF”
Riksförbundet för företagarkvinnor
Riksförbundet Hem och samhälle
Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige ”Roks”
Svenska kvinnors vänsterförbund
S-kvinnor
Yrkeskvinnors riksförbund

En del av trossamfundens kvinnoorganisationer har sin religiösa övertygelse i centrum och utifrån denna vill de införa ett kvinnoperspektiv såväl på det religiösa planet som rent organisatoriskt/strukturellt. Till dessa hör:

Metodistkyrkans kvinnoförbund
Svenska baptisters kvinnoförbund
Sveriges ekumeniska kvinnoförbund

4.6.2 Aktivt jämställdhetsarbete ?

En svårare fråga är om organisationerna i sin verksamhet faktiskt *aktivt arbetar för jämställdhet mellan kvinnor och män*. (2 §, Förordning om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet, 1982:865). Utifrån det tillgängliga materialet är det i några fall tveksamt om organisationerna arbetar aktivt för jämställdhet mellan kvinnor och män, sett utifrån riksdags och regerings utgångspunkt för hur ett jämställt samhälle ser ut. Beträffande följande organisationer kan ett frågetecken sättas:

Haro
Konsumentgillesförbundet
Kvinnor för mission

4.6.3 Medlemskap

I § 6 ”Förordningen (1982:865) om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet” står det ”Varje enskild person som delar kvinnoorganisationens grundvärderingar och mål samt godtar dess stadgar skall kunna ansluta sig till organisationen.” Dvs. medlemskapet

är personligt och organisationen skall vara öppen för alla. Två av organisationerna lever i nuläget, på olika grunder, inte upp till dessa kriterier, nämligen Haro och Moderatkvinnorna.

Beträffande Haro rör problematiken det individuella medlemskapet, eftersom denna organisation tillämpar familjemedlemskap. Haro består inte enbart av enskilda personer som blivit medlemmar utan förmodligen till stor del av familjer. En konkret konsekvens av det är att organisationen numerärt kanske inte ens skulle vara berättigad till stöd om medlemskapet hade räknats individuellt. Dessutom uppstår ytterligare ett problem. Om familjemedlemmar räknas som medlemmar innebär det att man inte med säkerhet kan veta att alla ”medlemmar” aktivt tagit ställning för en organisation och dess verksamhet. Detta blir särskilt prekärt när det också handlar om barn i familjer.⁴

När det gäller Moderatkvinnorna är problemet av ett helt annat slag. För att vara med i detta nätverk måste man vara medlem i Moderata samlingspartiet och därmed är inte nätverket formellt öppet för alla, utan bara för dem som är medlemmar i Moderata samlingspartiet.

4.6.4 Ensamstående mödrar och invandrarkvinnor

Några få av kvinnoorganisationerna har verksamhet som riktar sig direkt till ensamstående mödrar. Däremot driver många av organisationerna krav som berör ensamstående kvinnors situation. Beträffande invandrarkvinnor är det tre organisationer som utmärker sig särskilt, RIFFI, Internationella kvinnoförbundet och Wizo. Dessa avser i olika utsträckning att organisera just invandrarkvinnor. När det gäller Wizo rör det dock främst rysk-judiska flyktingar. Även andra organisationer har haft riktade aktiviteter mot just invandrarkvinnor som t.ex. Centerkvinnorna och Svenska kvinnors vänsterförbund.

Kvinnorganisationerna poängterar generellt att deras organisationer är öppna för alla kvinnor och i de flesta fall även för män, dvs. även invandrarkvinnor och ensamstående mödrar. Organisationerna lämnar emellertid inte några uppgifter om medlemmarnas etniska ursprung.

⁴ Haro uppmanar aktivt sina medlemmar att teckna familjemedlemskap och att därvid ange alla barn över 15 år. Se Harobulletinen Nr. 3.-98, s.4.

4.7 Presentation av kvinnoorganisationerna⁵

Centerkvinnorna

Bildat år: 1933.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 37 261.

Uppbär stöd sedan starten.

Centerkvinnorna är en fristående rikstäckande politisk kvinnoorganisation knuten till Centerpartiet och deltar i arbetet med att förverkliga Centerpartiets program. Centerkvinnornas målsättning är att uppnå ett samhälle där kvinnor och män har samma möjligheter att påverka samhällsutvecklingen, samma möjligheter och villkor i arbetslivet och samma skyldigheter och ansvar för barnens omvårdnad. I detta ligger även att uppsöka och motivera kvinnor till politiskt engagemang.

Centerkvinnorna har under senare år arbetat med kvinnligt företagande inom tjänstesektorn, främst inom turism-, miljö- och kultursektorerna och producerat mötesmaterial kring frågan om kvinnofrid. De bedriver även internationell verksamhet i form av bistånd och deltagande i internationella kvinnliga nätverk.

Den genomsnittliga åldern i Centerkvinnorna är ca 60 år. Organisationens inkomster är fördelade på partistöd, lotterier, medlemsinkomster samt projektmedel från bl.a. Studieförbundet vuxenskolan och SIDA. I vilken utsträckning ensamstående mödrar och invandrarkvinnor är representerade i verksamheten känner man inte till, däremot har man startat ett projekt i samarbete med Integrationsverket för att bedriva verksamhet tillsammans med invandrarkvinnor i fyra kommuner.

Centerkvinnorna har en hemsida (www.centerkvinnorna.se).

Centerkvinnorna tillämpar individuellt medlemskap.

⁵ Avsnittet bygger huvudsakligen på stadgar, riktlinjer, verksamhetsberättelser, organisationstidskrifter och övrigt material som föreningarna skickat in till utredningen efter förfrågan (Dnr. 9/99), enkätsvar till utredningen (Dnr. 17/99) samt tidigare utredningar av stödet till kvinnoorganisationer (Ds 1992:114, SOU 1980:44). Vidare har de olika organisationernas tidskrifter studerats i de fall sådana ges ut samt eventuella hemsidor.

Folkpartiet liberalernas kvinnoförbund (FPK)

Bildat år: 1935.

Uppgivet antal medlemmar år 1998: ingen uppgift (medl. år 1996: 2 132).

Uppbar stöd från starten t.o.m. år 1998.

Folkpartiet liberalernas kvinnoförbunds uppgift är att verka för en liberal samhällsåskådning och jämställdhet mellan kvinnor och män inom olika samhällsområden samt för att få kvinnor med liberal åskådning aktiva inom politiskt arbete och för att få en rättvis, minst femtio-procentig representation av kvinnor i olika politiska församlingar.

FPK har främst inriktat sig på att rekrytera kvinnor till politiken, att stärka och stötta de kvinnor som arbetar politiskt inom FPK, samt tre sakområden, nämligen kvinnor och hälsa, våld mot kvinnor och kvinnors situation på arbetsmarknaden. Internationella kontakter och biståndsarbete utgör också en viktig del av verksamheten. Bl.a. har man deltagit i demokratiprojekt i Sydafrika och är engagerade i International Network of Liberal Women.

FPK:s medlemmar består till största delen av medelålders kvinnor. Inkomsterna består av medlemsavgifter samt stöd från moderpartier. Under de senaste åren har man inte sökt statsstöd.

FPK har en hemsida (www.folkpartiet.se/fpk/).

Folkpartiet liberalernas kvinnoförbund tillämpar individuellt medlemskap.

Fredrika-Bremer-Förbundet (FBF)

Bildat år: 1884.

Uppgivet antal medlemmar år 1998: 1 998.

Uppbär stöd sedan starten.

FBF har till uppgift att förverkliga jämställdhet mellan kvinnor och män med samma rättigheter och samma skyldigheter i hem, yrkesliv och samhälle. För att nå sitt mål skall förbundet påverka den allmänna opinionen, tillvarata kvinnors intressen i samhället, följa lagstiftningsfrågor och verka som remissinstans, bedriva upplysnings- och studieverksamhet genom föredrag, konferenser och kurser samt delta i internationell kvinnorörelse (enligt stadgar med ändringar t.o.m. 1995).

FBF befinner sig liksom många andra organisationer i en omvälvningsfas där man söker nya former för sin verksamhet. Bl.a. söker man

att vid sidan av den mer traditionella organisationen upprätta nätverk och ad-hoc-grupper.

Idag har FBF ca 90 % kvinnliga medlemmar och organisationen har alltid varit öppen även för män. Åldersfördelningen varierar kraftigt i olika kretsar. I storstadskretsar och vid universitetsorter är åldersfördelningen jämnast. Organisationens inkomster består av medlemsavgifter, statsstöd samt administrativa stöd för att förvalta förbundets stiftelser. Förbundet vänder sig till alla i sin verksamhet och har i sitt opinionsbildande arbete bl.a. tagit upp de försämrade möjligheterna att få rättshjälp vid skilsmässa och på så sätt stött ensamstående mödrar.

FBF ger ut tidskriften "Hertha".

FBF har en hemsida (www.fredrika.org).

FBF tillämpar individuellt medlemskap.

Fristående husmodersförbunden (FHF)

Bildat år: 1992 (utbrytning ur dåvarande Husmodersförbundet Hem och samhälle).

Uppgivet antal medlemmar år 1998: 4 097.

Uppbar statsstöd under år 1997 och år 1998.

Syftet med Fristående husmodersförbunden är, att handlägga remisser, utarbeta skrivelser till myndigheter och institutioner i frågor inom förbundens verksamhetsområden, att verka för kvinnors och mäns lika rättigheter och skyldigheter i hem, yrkesliv och samhälle, att värna om barns levnadsförhållanden, att värna om kultur och miljö, att i övrigt ombesörja förekommande gemensamma administrativa ärenden.

FHF består av Husmodersförbund från Norrbotten, Gävleborg, Västmanland och Skåne. Verksamheten som bedrivs har i huvudsak samma inriktning som inom Riksförbundet Hem och samhälle. Man utgår huvudsakligen från kvinnors traditionella verksamhetsområden, ofta relaterat till större samhälleliga sammanhang, i sina arrangemang. Verksamheterna sker i form av temamöten, kurser och studiebesök. Den internationella verksamheten rör främst biståndsverksamhet inriktad mot barn. Samarbete förekommer med flera andra organisationer och aktiviteter bedrivs genom Studieförbundet Vuxenskolan och Studieförbundet Folkuniversitetet.

FHF har medlemmar i all åldrar från 25–99 år, men med tyngdpunkt inom åldersgruppen 40–70 år. Lokalföreningarna har medlemsintäkter, av vilka en del går till länsförbunden. FHF centralt har inga inkomster utöver det statsstöd man tidigare fick. I vilken utsträckning ensamstå-

ende mödrar deltar i verksamheten är oklart. I Norrbotten finns såväl finska, norska och samiska kvinnor representerade.

Fristående husmodersförbunden tillämpar individuellt medlemskap.

Haro (f.d. Hemarbetandes riksorganisation) – Riksorganisationen för valfrihet, jämställdhet & föräldraskap

Bildat år: 1981.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 3 100.

Statsstödsberättigad fr.o.m. år 1987/88.

När organisationen bildades 1981 hade den namnet Hemarbetandes riksorganisation – Haro. Syftet var att förändra det familjepolitiska klimatet och att opponera ”mot makthavarnas ensidiga satsning på kommunal barnomsorg”. Under 1988, alltså i samband med att organisationen fick statsstöd, började man att kalla sig Haro Riksorganisationen för valfrihet, jämställdhet och föräldraskap.

Haros ändamål och syfte är enligt stadgarna, att fungera som opinionsbildare och remissinstans i familje- och jämställdhetspolitiska frågor, att arbeta allmänt för föräldrars och barns rätt i samhället, att arbeta för kvinnans ställning i samhället samt för jämställdhet mellan kvinnor och män.

Haro vill sätta barnet i centrum och verka för ”rättvisa mellan kvinnor”, dvs. de anser att yrkesarbetande kvinnors intressen inte får vara normbildande vid beslut som ”rör kvinnor och barn”. Haros verksamhet handlar i grunden om en fråga, nämligen rätten för familjer att uppfostra sina barn hemma. I anslutning till detta tas frågor kring föräldraskapet och värderingen av s.k. kvinnligt arbete upp och man har t.ex. under det senaste året reagerat kraftigt mot tanken på en allmän förskola. Haro är medlem i den internationella organisationen FEFAF (European Federation of Women Working in the Home).

Haro har ingen statistik över åldersfördelningen men uppskattar att medlemmarna främst befinner sig i åldersintervallet 25–50 år. Inkomsterna består av medlemsavgifter och statsstöd. Haro bedriver ingen uppsökande verksamhet för att nå ensamstående mödrar eller invandrare.

Haro ger ut tidskriften ”Haro-bulletinen”.

Haro har en hemsida (<http://hem.passagen.se/haro2/index2a.html>).

Haro tillämpar familjemedlemskap.

Internationella kvinnoförbundet (IKF)

Bildat år: 1988.

Uppgivet antal medlemmar år 1998: ingen uppgift (medl. år 1997: 3 000).

Statsstöd fr.o.m. år 1990/91.

IKF är en sammanslutning av organisationer för kvinnor och vänder sig till kvinnor av alla nationaliteter i Sverige. IKF:s syfte är att öka förståelsen och stärka gemenskapen mellan den svenska befolkningen, flyktingar och invandrare under mottot *för gemenskap – mot invandrarfientlighet*, att bistå kvinnorna och deras familjer i integrationen i det svenska samhället, att uppmuntra alla kvinnor att ställa krav på jämställdhet i hem, yrkesliv och samhälle, att speciellt uppmärksamma familjer i krissituationer, att verka så att flyktingar och invandrare ges möjlighet att bevara och utveckla sin kultur och sitt språk, att verka för att kvinnorna och deras barn får en adekvat yrkesutbildning, som dels förstärker deras situation på arbetsmarknaden och dels tar till vara samhällets behov av flerspråkig arbetskraft, att verka för att den utbildning och de erfarenheter som kvinnorna har från hemlandet räknas dem tillgodo i Sverige samt att de här får sådan utbildning som lätt kan användas i hemlandet om de återvänder, att utbilda, fortbilda och medvetandegöra kvinnorna i lokalföreningarna i olika samhällsfrågor, att verka för att de äldre inom invandrargrupperna får en värdig ålderdom, att försöka genomdriva förändringar i samhället (stadgar från 18/3 1994).

IKF arbetar med frågor som rör ovanstående områden på olika sätt bl.a. genom seminarier, kvinnokaféer och representation i andra organisationer. Medlemmarna är uteslutande kvinnor och dessa befinner sig åldersintervallet 19–90, därutöver har man ungdomsgrupper för medlemmar i åldern 11–18 år. IKF:s intäkter består av medlemsavgifter och statsstöd, de lokala föreningarna har även lotterier, marknader etc. Dessutom tillkommer olika slag av projektstöd. Majoriteten av medlemmarna har en annan etnisk bakgrund än den svenska och man vänder sig även särskilt till ensamstående mödrar.

IKF ger ut tidskriften ”All världens kvinnor”.

IKF tillämpar individuellt medlemskap.

Konsumentgillesförbundet

Bildat år: 1907.

Uppgivet antal medlemmar år 1998: ingen uppg. (medl. år 1997: 1 540).

Uppbar statsstöd t.o.m. år 1998.

Konsumentgillesförbundet startades under namnet Kooperativa kvinnogillesförbundet för att öka kvinnoinflytandet i de kooperativa föreningarna genom kvinnors medlemskap, för nykterhet, spridande av allmän upplysning samt motarbetande av kreditsystemet.

Konsumentgillesförbundet vill ge information, debattera och bilda opinion i konsumentgagnande syfte, medverka till att den ekonomiska demokratin stärks och vidgas genom att upplysa om kooperativa idéer och principer, främja social utveckling genom att ägna sig åt frågor som rör hem, familj, fritid, inre och yttre miljö, kultur och föreningsliv samt verka för individernas fostran till samverkan, ansvar och medmänsklighet, ge insikter i samhällets uppbyggnad, organisation och funktion samt stimulera till samhällsåtgärder som tjänar till att förbättra levnadsförhållandena för de stora folkgrupperna, väcka och utveckla medlemmarnas intresse för en rättvis fördelning av världens resurser samt stödja kooperativt internationellt uppbyggnadsarbete, vara språkrör för medlemmarnas synpunkter och förslag samt vidarebefordra dem till såväl samhälleliga som kooperativa och andra organ, verka för jämställdhet (stadgar från 1991, reviderade 1995).

Verksamheten berör i hög grad vardagsfrågor och maten utgör ett stort inslag. Studieverksamhet är en viktig del i arbetet och man försöker bilda opinion i konsumentfrågor och i detta arbete finns en stark betoning på miljöaspekterna. Man bedriver även internationell biståndsverksamhet under rubriken "Utan gränser".

Konsumentgillesförbundets medlemmar är förhållandevis gamla och majoriteten är ålderspensionärer, men man har ingen exakt statistik. Inkomsterna består av medlemsavgifter samt en del stöd från KF till lokalkostnader. Dessutom har man projektstöd för särskilda insatser. När stödet drogs in tvingades man säga upp den personal man hade. I dagsläget bedrivs ingen verksamhet speciellt inriktad mot ensamstående kvinnor eller kvinnor med annat etniskt ursprung.

Konsumentgillesförbundet tillämpar individuellt medlemskap.

Kristdemokratiska kvinnoförbundet (KdK)

Bildat år: 1982.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 2 968.

Uppbar stöd fr.o.m. år 1984/85 t.o.m. år 1999.

Kristdemokratiska kvinnoförbundet har till uppgift att i samarbete med Kristdemokraterna arbeta för ett demokratiskt samhälle byggt på kristen livssyn, att aktivt arbeta för en förbättring av kvinnans ställning i samhället och för jämställdhet mellan kvinnor och män, att intressera, uppmuntra och skickliggöra kvinnor till insatser i politiskt arbete, att arbeta för att begreppet mänskliga rättigheter också omfattar flickors och kvinnors situation, värde och möjligheter i världen, att arbeta för en internationell samverkan med kristdemokratiska organisationer.

Kristdemokratiska kvinnoförbundet har en verksamhet med fokus på jämställdhet och håller seminarier, konferenser etc. på detta tema inom sin organisation samt deltar i liknande arrangemang gjorda av andra. Kvinnoförbundet gör även uttalanden och skriver i tidningen Kristdemokraten. Teman som enligt verksamhetsberättelser varit aktuella inom organisationen under senare tid har varit äldreombudsman, jämställdhet, arbetslöshet, smygsocialisering av arbetsmarknaden, status för hushållsarbete, statusgaranti för skolan och negativa ungdomstrender. Kristdemokratiska kvinnoförbundet är också engagerade i internationellt biståndsarbete.

KdK håller på att föryngras genom att yngre kvinnor kommer till samtidigt som äldre kvinnor går över till seniorförbundet. Inkomsterna består av medlemsintäkter samt stöd från moderpartiet. Man har medlemmar i organisationen som är ensamstående mödrar och även medlemmar av annan etnisk bakgrund.

Kristdemokratiska kvinnoförbundet har en hemsida (www.kvinnor.kristdemokrat.se)

Kristdemokratiska kvinnoförbundet tillämpar individuellt medlemskap.

Kvinnor för mission (Svenska kvinnors missionsförening)

Bildat år: 1903.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 6 155.

Statsstöd fr.o.m. år 1998.

Organisationens syfte består enligt stadgarna i att väcka och stärka missionsintresset och att understödja Svenska kyrkans mission (SMK) och särskilt dess arbete bland kvinnor.

Kvinnor för mission arbetar med missionsarbete och hela verksamheten rör detta. Missionsarbetet berör främst tredje världen. Verksamheten i Sverige utgörs av sammankomster kring missionsarbete i andra länder i form av föredrag, temadagar och insamlingsarbete.

Organisationen tillämpar individuellt medlemskap.

Kvinnor i svenska kyrkan

Bildat år: 1995.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 1 512.

Statsstöd fr.o.m. år 1999.

Kvinnor i svenska kyrkan är en efterföljare till Sveriges Kyrkliga Kvinnoråd, som lades ned 1995. Målsättningen för Kvinnor i svenska kyrkan är att uttrycka kristen tro utifrån kvinnors erfarenheter, att främja kvinnors utveckling av identitet och självkänsla, att stödja och stimulera kvinnors insatser i kyrka och samhälle, att verka för att kvinnor utgör hälften i alla beslutande organ och i ledande befattningar, att i solidaritet med utsatta kvinnor i Sverige och hela världen stödja kampen för makt och upprättelse.

Organisationen har sina rötter i Sveriges kvinnliga kyrkoråd som formerades under 1940-talet då man fann ett växande behov av en egen organisation för kvinnor inom svenska kyrkan. Man företräder sina medlemmar såväl inom som utom svenska kyrkan och deltar i internationellt ekumeniskt kvinnoarbete.

Viktiga frågor i organisationens arbete rör våld mot kvinnor. I flera frågor har man ett samarbete med studieförbundet SKS (Svenska kyrkans studieförbund) där bl.a. material kring skilsmässor, modersrollen och ledarskap framställts. Dessutom arbetar organisationen med kvinnors uttryck i gudstjänsten genom s.k. Sofiamässor och helig dans. På lokalplanet ordnas kvinnofrukostar, "Kärringnätter", gudstjänster, kurser etc.

Kvinnor i svenska kyrkan har endast kvinnor som medlemmar och man uppskattar att medelåldern ligger runt 50. Mot bakgrund av det satsar man särskilt på unga kvinnor genom särskilda tjejprojekt och ledarskapskurser för unga kvinnor. Inkomsterna består av medlemsavgifter, stöd från Svenska kyrkans centralstyrelse och en halv rikskollekt (450 000–500 000). I Luleå har man haft ett projekt som riktar sig till långtidssjukskrivna kvinnor, varibland ensamstående mödrar finns representerade. Man lägger stor vikt vid internationella frågor, men medlemsbasen består av främst etniska svenskar.

Man ger ut ett medlemsbrev med 4 nr. per år.

Kvinnor i svenska kyrkan har även en hemsida (www.svkyrkan.se).

Kvinnor i svenska kyrkan tillämpar individuellt medlemskap.

Metodistkyrkans kvinnoförbund (MKK)

Bildat år: 1908.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 1 304.

Statsstöd fr.o.m. år 1993/94–1997.

Metodistkyrkans kvinnoförbund i Sverige (MKK) lyder under "Kyrkoordningen" som kompletteras med riktlinjer och bestämmelser för MKK. Inom varje församling skall en lokalavdelning av Metodistkyrkans kvinnor finnas vars syfte beskrivs på följande sätt:

Lokalavdelningen skall utgöra en sammanslutning av kvinnor, som vill känna Gud och uppleva frigörelse för hela personligheten genom Jesus Kristus, som vill utforma en skapande och stödjande gemenskap och som vill öka förståelsen av vad essionen är genom att ta del i kyrkans världsvida verksamhet.

Detta kompletteras med riktlinjer enligt vilka förbundets uppgift är att väcka intresse för världsmissionen (YM) och socialt arbete (IM) samt stödja andlig tillväxt, att insamla medel för dessa ändamål, att genom utbyte av tankar och erfarenheter stärka samhörigheten mellan kristna kvinnor, att arbeta för kvinnans ställning i samhället, att vara centralstyrelse för lokala avdelningar ute i landet, att ta upp till behandling såväl religiösa som samhällsliga och internationella frågor samt att delta i den offentliga opinionsbildningen.

I verksamheten har bl.a. ingått att anordna en hantverksvecka i Småland, kartlägga MKK:s verksamhet i församlingarna då det konstaterades att den främst handlar om syföreningar, arbetsgrupper, missionsgrupper, dagträffar och arbete med invandrarkvinnor, internationellt missions- och biståndsarbete. Man uppmanar även kyrkor och kyrkoledare inom Metodistkyrkan att fördöma våld mot kvinnor och barn och

att vara solidariska med offret i stället för att skydda angriparen etc. MKK bedriver även biståndsarbete i tredje världen.

Huvuddelen av MKK:s medlemmar är kvinnor och dessa befinner sig i åldersintervallet 35–90 år. Organisationens inkomster består enbart av medlemsavgifter och frivilliga gåvor, sedan statsstödet drogs in. När statsstödet drogs in innebar det en påtaglig minskning av verksamheten för organisationen. MKK driver ingen verksamhet direkt riktad mot ensamstående mödrar och invandrarkvinnor.

MKK ger ut publikationen ”Metodistkyrkans kvinnor”.

MKK tillämpar individuellt medlemskap.

Moderata kvinnoförbundet/Moderatkvinnorna

Bildat år: 1920.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 21 242.

Statsstöd t.o.m. år 1998.

Moderatkvinnorna är ett nätverk som bildats ur Moderata kvinnoförbundet 1998. För att vara medlem i Moderatkvinnorna måste man vara medlem i Moderata Samlingspartiet. Dvs. Moderatkvinnorna är således ett nätverk inom Moderata samlingspartiet. Moderata kvinnoförbundet hade som mål, att åstadkomma och vidmakthålla en nära sammanslutning och enig samverkan mellan kvinnor som vill främja en politik i överensstämmelse med partiets samhällssyn och program, att fördjupa kvinnornas politiska kunnande och skapa förutsättningar för ökade insatser i partiorganisationen samt aktivt engagemang i kommunalt och rikspolitiskt arbete.

Moderatkvinnorna har i stort sett samma målsättning för sin verksamhet:

Moderatkvinnorna har till syfte att fördjupa moderata kvinnors politiska kunnande, att skapa förutsättningar för ökade insatser i partiorganisationen och ökad kvinnorepresentation på alla nivåer. Arbetet skall koncentreras på utbildning och rekrytering av kvinnor samt att lyfta fram kvinnliga aspekter på politiska frågor.

Den främsta orsaken till att man ombildat Moderata kvinnoförbundet till nätverket Moderatkvinnorna är att man genom att skapa nya former för det politiska arbetet ansåg sig kunna stimulera fler kvinnor till aktivt politiskt engagemang och därigenom öka den kvinnliga representationen. I samband med omorganisationen har man kommit fram till att hela partiet måste ta ökat ansvar för kvinnoperspektiven. Förhoppningen inom Moderatkvinnorna är även att de nya stadgarna skall bidra till

ökade insatser från kvinnor på lokal nivå bl.a. genom att kraven på lokala formella hierarkier försvinner.

Verksamheten inom Moderatkvinnorna berör dels olika sakområden delvis ur renodlat kvinnoperspektiv och dels stödjande och kompetenshöjande verksamhet bland sina medlemmar. Kring de olika sakområdena som man behandlat, t.ex. skatter och kvinnor eller kvinnligt företagande, har man arrangerat seminarier och svarat på remisser. Man deltar även i internationellt bistånds- och samarbete i olika sammanhang, liksom i samarbete med andra organisationer inom landet. För år 2002 har man målsättningen att andelen kvinnor på politiska poster skall motsvara andelen kvinnliga väljare efter valet, och som en konsekvens av det driver man ett stort kompetensutvecklingsprogram för kvinnor.

Moderatkvinnornas inkomster består av medlemsavgifter och stöd från partiet. Man bedömer att många politiskt aktiva kvinnor är ensamstående mödrar och man har även en del medlemmar med invandrarbakgrund.

Moderata samlingspartiet tillämpar individuellt medlemskap.

Moderatkvinnorna har en sida på partiets hemsida (www.moderaterna.se).

Riksförbundet internationella föreningar för invandrarkvinnor (RIFFI)

Bildat år: 1974.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 1 865.

Uppbär stöd sedan starten.

RIFFI har till syfte, att bistå kvinnor i deras integration i det svenska samhället, att stimulera dem att ställa krav på jämställdhet i hem, yrkesliv och samhälle, att verka för att öka förståelsen och stärka kontakterna dels mellan invandrarna och den svenska befolkningen, dels mellan och inom invandrargrupperna, att arbeta för freden både på riksnivå och internationell nivå.

RIFFI har bl.a. haft projekt kring Invandrarkvinnor som informatörer i hälsofrågor, Invandrarflickor stärker sin identitet, Psykosocialt stöd i form av samtalsgrupper för misshandlade invandrarkvinnor, Ta makten över ditt liv, Sätta gränser, Barnen och språken. RIFFI följer den politiska debatten kring invandrades och invandrarkvinnors situation samt bedriver kurs- och konferensverksamhet kring dessa frågor.

RIFFI har medlemmar i åldrarna 15–85 år. Inkomsterna består av medlemsavgifter och statsstöd från Integrationsverket och av stödet till kvinnoorganisationer. Verksamheten är i stor utsträckning fokuserad på

flykting- och invandrarkvinnor och deras behov. Bland dessa ingår även ensamstående mödrar.

RIFFI ger ut tidningen "Invandrarkvinnan".

RIFFI tillämpar individuellt medlemskap genom lokalföreningarna.

Riksförbundet för företagarkvinnor – RF (Riksförbundet för hantverkar- och företagarkvinnor)

Bildat år: 1945.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 2 470.

Statsstöd fr.o.m. år 1984/85.

RF är ett samarbetsorgan för Företagarkvinnornas lokala föreningar och skall i samverkan med Företagarnas riksorganisation verka för hantverkets och småföretagarens utveckling. RF skall stimulera till ett ökat intresse för aktuella frågor som berör näringslivet och målmedvetet arbeta för kvinnors rätt till jämlik behandling i samhället.

Verksamheten rör i första hand utbildning, kurser och kunskapsutbyte, men även frågor som medlemmarnas hälsa, stipendier, remissvar.

RF ger ut ett medlemsblad "RHF-Nytt".

RF tillämpar individuellt medlemskap.

Riksförbundet Hem och samhälle (f.d. Husmodersförbundet Hem och samhälle)

Bildat år: 1919.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 13 124.

Uppbär stöd sedan starten.

Riksförbundet Hem och samhälle bildades som ett riksförbund för husmodersföreningar och är ideellt samt partipolitiskt och religiöst obundet. Ändamålet med verksamheten är, att verka för kvinnors och mäns lika rättigheter och skyldigheter i hem, yrkesliv och samhälle, att verka för familjen som enhet, att slå vakt om kultur och miljö samt att genom upplysnings- och studieverksamhet främja medlemmars intresse för hem- och samhällsfrågor.

Riksförbundet Hem och samhälle är en organisation med diversifierad verksamhet såväl på lokal som internationell bas. Verksamheten utgår i grund och botten från att kvinnor har det övergripande ansvaret för hem och familj. Utifrån detta önskar man att underlätta kvinnors arbete och förespråkar kvinnors möjlighet att få inflytande över sitt eget liv och

sin egen vardag. Man är t.ex. för utbyggnaden av offentlig barnomsorg så att kvinnor skall kunna välja att förvärvsarbeta. En ganska stor del av verksamheten kretsar kring konsumentfrågor av olika slag. Det rör såväl priser som kvalitet. Man har t.ex. drivit två projekt kring konsumentfrågor: ”Mat-hälsa-miljö” och ”Konsumentnytta med standardisering”. Organisationen är också medlem i Sveriges konsumentråd.

Det internationella engagemanget är stort och sker främst genom ACWW (Associated Country Women of the World). Man genomför insamlingar till olika biståndsprojekt och arbetar med studiecirklar etc. Riksförbundet Hem och samhälle har även gjort framställningar och svarat på remisser, dels själva och dels genom samverkan med andra organisationer och inom paraplyorganisationer. Dessa har främst rört konsument- och hälsofrågor av olika slag samt frågor rörande barn. En annan omfattande verksamhet inom ramen för förbundet är studieverksamheten som delvis bedrivs inom Studieförbundet Folkuniversitetets försorg. De estetiska ämnena utgör här den avgjort största ämnesgruppen.

Medelåldern i förbundet är hög, över 60 år, medan den i arbetsutskott och styrelser är lägre, ca 60 år. I storstadsföreningarna är medelåldern högre än i landsortsföreningarna. Det finns manliga medlemmar vilka framför allt kommit in genom studieverksamhet. Inkomsterna består av medlemsavgifter och statsstöd. Därutöver har man projektstöd av olika slag. I invandrartäta områden har försök gjorts att rekrytera medlemmar med annan etnisk bakgrund än svensk.

Riksförbundet Hem och samhälle ger ut tidskriften ”Hem och samhälle”.

Riksförbundet Hem och samhälle tillämpar individuellt medlemskap.

Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (Roks)

Bildat år: 1985.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 8 000.

Statsstöd fr.o.m. år 1985/86.

Roks är en riksorganisation av föreningar med jour och jourtelefonverksamhet för utsatta kvinnor bestående av 117 (1999) kvinnojourer, tjejjourer och andra ideella kvinnoföreningar med sådan verksamhet. Endast kvinnor kan vara medlemmar i dessa jourer. Målsättningen för organisationen är att vara en förmedlande länk och ett förbindelseorgan mellan de olika medlemsjourerna i Sverige samt tillvarata gemensamma intressen, att i feministisk anda i likhet med medlemsjourerna verka mot mäns sexualiserade våld mot kvinnor och barn (kvinnomisshandel,

pornografi, prostitution, sexuella övergrepp, våldtäkt, sexuella trakasserier m.m.) samt arbeta mot manlig dominans och överordning på samhällets alla nivåer.

Roks ger service och stöd åt kvinnojourerna, bevakar utredningar och information som produceras, bedriver opinionsbildande verksamhet och skapar debatt, deltar i uppbyggande av en resursbank för forskning och verkar för dokumentation, ordnar seminarier och utbildning, initierar och verkar för forskning samt deltar i internationell samverkan och erfarenhetsutbyte.

Medelåldern i de olika jourerna, som också utgör lokalföreningar, är varierande. En del föreningar har hög medelålder medan andra nästan bara består av unga kvinnor. Roks inkomster består av medlemsavgifter samt statsstöd ur stödet till kvinnoorganisationer. Dessutom får man verksamhetsstöd från Socialstyrelsen samt projektmedel från olika håll. Verksamheten berör i mycket hög grad ensamstående mödrar och invandrarkvinnor och särskilda satsningar har gjorts på dessa grupper samt på unga kvinnor. Ett nätverk för kvinnor med invandrabakgrund har också bildats.

Roks tillämpar individuellt medlemskap i de lokala jourerna.

Roks har en hemsida (www.roks.se).

Svenska baptisternas kvinnoförbund (SBKF)

Bildat år: 1914.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 3 100.

Statsstöd fr.o.m. år 1995/96.

När organisationen bildades handlade, enligt egen historieskrivning, de första åtagandena om att ta ansvar för pastorsänkor och fattiga pastorsfamiljer, liksom mission i främmande länder. Idag har förbundet som mål att hjälpa kvinnorna i de lokala föreningarna och församlingarna och därvid att förverkliga sin kristna kallelse, att arbeta för kvinnors jämställdhet i församling och samhälle och för en gemenskap mellan kvinnor och män i kyrkan baserad på ömsesidigt ansvar och tjänande, att främja kristen gemenskap över samfundsgränserna samt att stimulera den internationella baptistgemenskapen.

Verksamheten inom SBKF har i stor utsträckning konkret anknytning till Baptistsamfundets arrangemang, men det bedrivs även helt kvinnospecifik verksamhet på central nivå. Bl.a. har SBKF under 1997/98 startat sommarläger för ensamstående mödrar och deras barn. Projektet beskrivs som mycket lyckat. En stor del av verksamheten berör

bistånds- och internationella frågor. Det finns även ett samarbete med flera kvinno- och andra organisationer.

SBKF har i likhet med många organisationer vikande medlemsiffror och har under de senaste åren arbetat för att finns nya former för sin verksamhet. Man har försökt att engagera yngre kvinnor men det tycks motigt. Landsbygdens avfolkning framförs som ett viktigt skäl till att verksamheten minskar i omfattning och föreningar läggs ned. Inom baptiströrelsen menar man dock inte att detta är ett generellt problem utan lika många anses vara aktiva inom trossamfundet. De nya formerna för verksamhet har i huvudsak skett genom nätverk som uppstått genom kvinnofrukostar som ordnats samt kring sommarlägren för ensamstående mödrar och deras barn.

Medelåldern i SBKF är hög, men varierar en hel del mellan olika föreningar. Inkomsterna består av medlemsintäkter och frivilliga gåvor samt statsstöd. Man får inga basmedel från Baptistsamfundet, utan tvärtom – man bidrar till deras internationella verksamhet. Däremot har man fått projektstöd från Baptisternas utvecklingsfond. På sommaren har man ett läger för ensamstående mödrar och deras barn och på många orter deltar invandrarkvinnor.

SBKF ger tidningen ”Hälsning”.

SBKF tillämpar individuellt medlemskap.

Svenska kvinnors vänsterförbund (SKV)

Bildat år: 1914.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 1 410.

Statsstöd t.o.m. år 1998.

Föreningen Frisinnade kvinnor bildades 1914 som en reaktion mot krig och för demokrati och kvinnors likställighet i samhället. Förbundet utvidgades 1931 till att bli ett samarbete mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning och då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig jämställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnors deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet. Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft delta i strävanden att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

Enligt stadgarna är förbundets målsättning, att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnors deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett menings-

fyllt arbete, att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa och ges samma utbildningsmöjligheter, att verka för fred, allt framtidsarbets grundval – mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning och är motståndare till kärnkraft, verkar för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen, för solidaritet mellan folken, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism och att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

SKV:s verksamhet utgörs i hög grad av seminarier kring olika teman i anslutning till kvinnor och jämställdhetsfrågor bl.a. kvinnors hälsa, unga kvinnors hälsa, våldtäkt och misshandelsfrågor, konfliktlösning. Dessutom bedrivs internationellt biståndsarbete och man deltar i internationella nätverk.

Medlemmarnas ålder är starkt varierande i olika lokalavdelningar, men medelåldern är relativt hög. Organisationen är öppen för män, men endast ett tiotal manliga medlemmar finns. SKV:s enda inkomst är medlemsavgifter sedan statsstödet drogs in. En del projektstöd har man emellertid fått för att genomföra vissa aktiviteter. SKV har olika samarbetsprojekt med kurdiska kvinnor, men också med iranska, irakiska och bosniska kvinnoorganisationer.

SKV ger ut tidskriften "Vi människor".

SKV tillämpar individuellt medlemskap.

Sveriges ekumeniska kvinnoförbund (SEK)

Bildat år: 1920.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 3 017.

Statsstöd fr.o.m. år 1990/91.

Organisationen vill vara ett forum för kristna kvinnor från alla kyrkor, samfund och organisationer. Dess uppgift är att genom utbyte av tankar och erfarenheter stärka samhörigheten mellan Sveriges kristna kvinnor, arbeta för kvinnors ställning i samhället, särskilt inom kyrkor och samfund, och för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män. Den skall också vara en centralorganisation för lokala ekumeniska kvinnoråd, verka för att gudstjänster anordnas under världsböndagen, tidigare kvinnornas internationella böndag, fördela de medel som inflyter som böndagskollekt, upprätthålla kontakt med internationella böndags-

kommittén, anordna gemensamma överläggningar samt kontaktkonferenser med andra organisationer, grupper och enskilda personer, ta upp till behandling såväl religiösa som samhällsrelaterade och internationella frågor och delta i den offentliga opinionsbildningen (stadgar från 1990).

SEK verkar för att få in ett kvinnoperspektiv i olika sammanhang bl.a. genom temaverksamheter som "Kvinnor läser bibeln", Kvinnligt ledarskap för kvinnor i kyrka och församling, våld mot kvinnor och internationella kontakter.

Enligt organisationens uppskattning är många av medlemmarna över 55 år och det finns få medlemmar som är yngre än 25 år. Inkomsterna består av medlemsavgifter och statsstöd samt ibland stöd från medlemsorganisationer. I projektet "våld mot kvinnor" har man haft kontakt med ensamstående mödrar och några lokalföreningar har haft speciella program och aktiviteter för kvinnor med annan kulturell eller etnisk bakgrund än den svenska.

SEK ger ut nyhetsbrevet "Elsa".

SEK är en federation, men individuellt medlemskap är möjligt.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund (SSKF)

Bildat år: 1920.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 16 567.

Uppbär stöd sedan starten.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund har till syfte att utifrån socialdemokratins allmänna grundsatser verka för ett samhälle där kvinnor och män är jämställda. De har också tagit till uppgift att undanröja kvinnors underordnade ställning i familj, arbetsliv och samhälle. De ställer som socialdemokratiska feminister klasskamp och könskamp sida vid sida. S-kvinnorna vill tillsammans med likasinnade kvinnor världen över bidra till jämställda förhållanden mellan kvinnor och män.

S-kvinnorna har ett brett verksamhetsfält och söker få in kvinnö/könsperspektiv på samtliga områden. Man satsar på utbildning på olika nivåer inom organisationen, dels i ledarskapfrågor och i klubbarna och dels i olika sakfrågor t.ex. bostadspolitik. En verksamhetsplan för innevarande år samt de två nästa åren finns utarbetad, där man avser att fortsätta utbildningsinsatserna bland medlemmarna. Enligt planerna skall ett samarbete kring utbildning och kompetensutveckling upprättas med flera fackförbund. Biståndsprojekt är ett stående inslag i S-kvinnornas verksamhet och det avser man att fortsätta med. Under år 2000 fyller organisationen 80 år, och man förbereder sig inför jubileet.

S-kvinnor ger ut tidskriften "Morgonbris" och "Nytt från S-kvinnor".
S-kvinnor har en hemsida (www.s-kvinnor.a.se).
S-kvinnor tillämpar individuellt medlemskap.

Wizo (Women's international zionist organisation)

Bildat år: 1933.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 2 000.

Statsstöd fr.o.m. år 1984/85.

Wizo-federationen (dvs. den organisation som söker medel från Statsstödet till kvinnoorganisationer) har ingen målsättningsparagraf annat än att den är en "takorganisation för alla Wizoorganisationer i Sverige. I stadgarna för Wizo i Stockholm framgår att ändamålet med organisationen är att ansvara för Wizo:s svenska institutioner i Israel, sprida kunskap om judarnas kulturella och sociala liv i Sverige, judisk tradition och historia samt judisk och hebreisk litteratur samt att bland allmänheten i Sverige främja kunskap om och förståelse för Israel.

En stor del av Wizo:s verksamhet rör insatser för kvinnor och barn i Israel. Den centrala organisationen tycks i första hand ha en sammanhållande funktion samt att utse internationella representanter och liknande. Den lokala Stockholmsorganisationen bedriver social och kulturell verksamhet såsom teater- och bridgeträffar. Man har även sammankomster för judiska ryska kvinnor och organisationen har en stor social betydelse för sina medlemmar.

Medlemmarna i Wizo är mellan 20 och 100 år. Män kan inte vara medlemmar i Wizo, men en del män betalar medlemsavgift utan att formellt vara medlemmar. I Malmö finns en organisationen kallad Mizo (män som stöder Wizo). Inkomsterna består av medlemsavgifter, statsstöd och inkomster vid olika arrangemang. Det finns många medlemmar som är födda i andra länder och många har en problematisk bakgrund innefattande såväl personer som själva suttit i koncentrationsläger som deras barn, "the second generation".

Wizo ger ut medlemstidningen "Inside".

Wizo tillämpar individuellt medlemskap.

Yrkeskvinnors riksförbund (YKR)

Bildat år: 1935.

Uppgivet antal medlemmar 1998: 1 387.

Statsstöd t.o.m. år 1998.

Yrkeskvinnors riksförbund (YKR) har till uppgift att verka för full jämställdhet mellan kvinnor och män på alla områden och skall vara opinionsbildande samt verka för kvinnors möjlighet till utbildning och förvärvsarbete, till lika befordringsmöjligheter och lika förmåner för lika eller likvärdigt arbete. Dess uppgift är också att stärka kvinnors yrkesmedvetenhet, att bevaka yrkeskvinnors rättigheter socialt och ekonomiskt samt att på alla områden tillvarata deras intressen. Förbundet skall stödja nationellt och internationellt samarbete bl.a. genom att vara förbindelselänk mellan klubbarna samt mellan EFBPW respektive IFBPW och att utåt tillvarata klubbarnas intressen (enl. stadga 95-05-06). YKR bedriver flera internationella biståndsprojekt med medel från bl.a. SIDA.

Medlemmarna består uteslutande av kvinnor och medelåldern ligger kring 45–50 år. Inkomsterna består enbart av medlemsavgifter samt tidigare även projektstöd. Projektverksamheten har emellertid upphört sedan statsstödet drogs in. Verksamheten berör inte uttalat ensamstående mödrar eller invandrarkvinnor, men organisationen är öppen för alla.

YKR ger ut medlemsskriften "YK-forum".

YKR tillämpar individuellt medlemskap.

4.8 Slutsatser

Enligt Förordningen om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet definieras en kvinnoorganisation som en organisation bestående av mestadels kvinnor som har till sitt främsta syfte att verka för kvinnans ställning i samhället och aktivt arbetar för jämställdhet mellan kvinnor och män (2 och 6 §§ 1982:865). Utredningen har i sitt arbete utgått från att begreppet jämställdhet skall definieras i enlighet med den definition som implicit givits av riksdag och regering i formuleringen av mål för jämställdhet.

Kvinnorganisationernas verksamhet är mycket diversifierad och spänner över i stort sett alla samhällsområden. Detta beror dels på kvinnoorganisationernas olika inriktningar som sådana och dels på att man inom ramen för sin inriktning arbetar brett utifrån samhällets alla områden. Vid sidan av de traditionellt feministiska kvinnoorganisationerna t.ex. Fredrika-Bremer-Förbundet, finns och verkar dessa inom såväl det

religiösa fältet som inom partipolitik och konsumentfrågor. Konkret innebär detta att kvinnoorganisationerna bidrar till att belysa samhällsliga frågor i ett könsperspektiv på ett sätt som utan deras insatser inte skulle förekomma. Detta i sin tur reser frågan om hur jämställdhetsarbetet skulle se ut om inte kvinnoorganisationer på olika områden fanns och fungerade som motorer och/eller spjutspetsar i detta arbete och hur deras arbete skulle sett ut om stödet inte funnits. Dessa frågor är emellertid snarare frågor för forskning än för utredning.

I och med att kvinnoorganisationerna generellt dels driver jämställdhetsfrågor och sätter fokus på genusrelationerna i samhället och dels tar upp könsrelaterade frågor i specifika sammanhang kan det konstateras att det statliga stödet till kvinnoorganisationer uppfyller de av staten ställda målen för och intentionerna med stödet. Genom kvinnoorganisationernas arbete stärks, enligt utredningens uppfattning, även enskilda kvinnor som personer och bidrar därigenom till att långsiktigt stärka kvinnors position i samhället.

Handläggningen av stödet är i dag inte tillfredsställande. Diskontinuiteten i handläggningen har inneburit svårigheter i att bygga upp en fungerande rutin för arbetet. Rapporteringen av de olika projekten som beviljats stöd har också varit bristfällig, förmodligen också sammanhänger med bristen på rutiner.

Grundstödet är livsviktigt för att många av organisationerna alls ska kunna upprätthålla verksamhet på riksnivå. Även för de organisationer som har en något bättre ekonomisk situation har stödet stor betydelse eftersom de därigenom kan understryka sin självständighet. Trots de svårigheter som finns kan man konstatera att stödet ger mycket stor utdelning i relation till den, i ett större sammanhang sett, lilla summa det faktiskt handlar om.

Det rörliga stödet tillkom för att skapa förnyelse och utveckling inom kvinnoorganisationerna, mot bakgrund av den negativa medlemsutveckling kvinnoorganisationerna, liksom många andra organisationer, hade. Införandet av ett rörligt stöd innebar att grundstödet minskades för att dela ut ett rörligt stöd till organisationer som särskilt satsade på utveckling och förnyelse. Detta har emellertid inte riktigt skett utan stödet har nog i praktiken av åtminstone vissa organisationer uppfattats som ett tillägg till grundstödet.

När det gäller frågan om kvinnoorganisationerna aktivt arbetar för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män i enlighet med den formulering som tillämpas av riksdag och regering finns det tre organisationer som man bör sätta frågetecknen för. Detta gäller Haro, Konsumentgillesförbundet och Kvinnor för mission.

Inget tyder på att Haro arbetar med jämställdhetsfrågor i den mening som riksdag och regering avser. Däremot finns jämställdhet med i

stadgan, organisationens namn och i programmatiska texter. Haros verksamhet berör dock, enligt vad som framgår av verksamhetsberättelser, medlemstidning och hemsida, huvudsakligen frågan om rätten att vårda sina barn i hemmet samt motstånd mot kollektiv barnomsorg.

Konsumentgillesförbundet driver inte heller jämställdhetsfrågor som främsta syfte utan behandlar konsumentfrågor, som naturligtvis är en stor del av många kvinnors vardag. Men mellan konsumentpolitiska frågor och aktivt jämställdhetsarbete är det trots allt ett ganska stort steg, trots att organisationen enligt sina stadgar också syftar till att skapa jämställdhet mellan kvinnor och män.

Kvinnor för mission har inte jämställdhet med som syfte för sin verksamhet. Organisationen arbetar med missionsarbete och hela verksamheten rör detta. Missionsarbetet berör främst tredje världen. Verksamheten i Sverige utgörs av sammankomster kring missionsarbete i andra länder i form av föredrag, temadagar och insamlingsarbete.

Alla dessa tre organisationer kan dock anses som berättigade till statsstöd till kvinnoorganisationer utifrån ett folkrörelseperspektiv trots att de i deras arbete inte driver jämställdhetsfrågor. Kvinnor som särorganiserar sig, och därmed får organisationer med färre medlemmar än de skulle haft om båda könen var målgrupp, måste också ur demokratiperspektiv vara berättigade till organisationsstöd för sin föreningsverksamhet. Frågan är emellertid om det kan anses berättigat att de får stöd ur denna pott där aktivt jämställdhetsarbete enligt förordningen är ett kriterium för att få stöd.

Beträffande medlemskapsfrågan finns det en organisation som inte uppfyller de krav på individuellt medlemskap som förordningen kräver. Detta gäller Haro som tillämpar familjemedlemskap som en möjlig medlemsform. Stöd skall emellertid bara betalas ut för individuellt anslutna medlemmar. I och med att Haro tillämpar familjemedlemskap framgår det ej vid ansökan om stöd om alla medlemmar som uppgivits som grund för stödet verkligen tagit självständig ställning för sitt medlemskap i organisationen. Därför föreslås en revidering av Haros status som stödtagande organisationen utifrån gällande förordning.

Bilaga till kapitel 4

Centerkvinnorna

1995/96

- 1) Konkretisering av lokala agenda 21.
- 2) Utveckling av mentorskap i föreningslivet.

1997

- 1) Modiga kandidater (personval).
- 2) Nätverksutbildningar.
- 3) Kartläggning av kvinnors arbetsmarknad.

1998

- 1) Kvinnor i vården.
- 2) Nätverk.
- 3) Mer kvinnor i politiken.

1999

- 1) Fler kvinnor i Europaparlamentet.
- 2) Organisation i tiden.
- 3) Projekt företag tillsammans.
- 4) Samtal om könsrelationer på 1 000 skolor.

Fredrika-Bremer-Förbundet

1995/96

- 1) Vi kan! Vi vill! Vi tors! (jämslälldhetsutbildning av yngre kvinnor).

1997

- 1) FBF:s Internetsatsning – en folkrörelse på nätet.
- 2) En jämställd skola – finns den?
- 3) Världens största subgrupp? – Fortlöpande kostnader för ett aktivt arbete för kvinnors rätt i samhället.
- 4) Jämställdhetsvecka på Apelryd – en mötesplats för jämställdhetsarbete.
- 5) Idéseminarium.
- 6) Nyhetsbrev.
- 7) Att göra FBF:s bibliotek tillgängligt.

1998

- 1) Seminarier om ”Försörjning” och ”Kroppen”.

1999

- 1) Revidering av förbundets handikappprogram.
- 2) Temadagar om ”Oberoende”.

Folkpartiet liberalernas kvinnoförbund

1995/96

- 1) Ledarskapsutbildning.
- 2) Mentorskapsutbildning.

1997

- 1) Förnyelse av FPK:s verksamhet och organisation.
- 2) Fortsättning på ledarskapsutbildning inför valet 1998.

1998

- 1) Ledarskapsutbildning för folkpartikvinnor.

Fristående husmodersförbunden

1997

- 1) Fristående husmodersförbunden.

1998

- 1) Kongress.

1999

- 1) Utan titel.

Haro (f.d. Hemarbetandes riksorganisation) – Riksorganisationen för valfrihet, jämställdhet & föräldraskap

1995/96

- 1) Unga kvinnor framtidens föräldrar.

1997

- 1) Unga kvinnor framtidens föräldrar, steg 2.

1998

- 1) Unga kvinnor framtidens föräldrar, steg 3.

1999

- 1) Unga kvinnor framtidens föräldrar, steg 4.

Detta projekt innefattar: föreningsteknik, IT satsning (hemsida), möte med representanter från riksdagspartierna, handledar utbildning för distrikten, följa och förmedla aktuell debatt, utveckla nätverk med kvinno-, barn- och föräldraorganisationer, utveckla det internationella samarbetet, utreda medlemstidningen.

Internationella kvinnoförbundet

1995/96

- 1) "Framtiden är vår".

1997

- 1) "Ledarens roll i förnyelsearbetet".

1998

- 1) "Att möta framtiden" (2-års projekt).

1999

- 1) "Integrera flera - med nya arbetsformer".

Kristdemokratiska kvinnoförbundet*1995/96*

- 1) Utbildningsprojekt.

1997

- 1) Politikerskolan.

1998

- 1) Utveckling och förnyelse av kristdemokratiska kvinnoförbundets verksamhet.

1999

- 1) Utveckling och förnyelse av kristdemokratiska kvinnoförbundets verksamhet.

Konsumentgillesförbundet*1995/96*

- 1) Medlemsbrev.

1997

- 1) "Aktiv konsumentrörelse".

1998

- 1) "Nygammal konsumentorganisation".

Kvinnor i svenska kyrkan

–

Metodistkyrkans kvinnoförbund*1995/96*

- 1) Metodistkyrkan i Sverige MKK kvinnoförbund (engagera invandrare och nya svenskar).

1997

- 1) Metodistkyrkan i Sverige MKK kvinnoförbund (engagera invandrare och nya svenskar).

- 2) Hantverksvecka på Framnäs Semesterhem (brodera, knyppla, tova, växtfärga etc).

- 3) Kvinnofrukost.

1998

- 1) Metodistkyrkans kvinnoförbund MKK.

1999

- 1) Metodistkyrkans kvinnoförbund MKK.

Moderata kvinnoförbundet (Moderatkvinnor)*1995/96*

1) Förnyelse och utvecklingsarbete, organisationers struktur, utbildning.

1997

1) Förnyelse och utvecklingsarbete.

1998

1) Moderatkvinnorna.

1999

1) Moderatkvinnorna.

Riksförbundet för företagarkvinnor*1995/96*

1) Framtidsutveckling.

1997

1) En resa i tiden, att leva och överleva som kvinna och företagare.

1998

1) En sund själ i en sund kropp i stället för förtidspension.

1999

1) Kärlek och passion till sitt företagande.

RIFFI*1995/96*

1) Att sätta gränser.

1997

1) Demokrati i ett nötskal.

1998

1) Invandrarflickor stärker sitt självförtroende del II.

1999

1) Ingen uppgift om vad projektet innehåller.

Riksförbundet Hem och samhälle (f.d. Husmodersförbundet Hem och samhälle)*1995/96*

1) Medvetandegöra kvinnor om möjlighet till påverkan.

1997

1) Kvinnan inför 2000-talet med betoning på hälso-, miljö-, konsument- och jämställdhetsfrågor.

1998

1) Husmodersförbundet Hem och samhälle i förändring – stärka lokalföreningarna för socialt och ideellt arbete.

1999

- 1) Husmodersförbundet Hem och samhälle mot 2000-talet genom en ökning och förnying av medlemskåren.

Roks

1995/96

- 1) Nyrekrytering till kvinnojoursarbete.

1997

- 1) Roks (vidareutvecklar och stärker befintliga tjejjourer samt initierar nya).

1998

- 1) Roks (vidareutvecklar och stärker befintliga tjejjourer samt initierar nya).

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

1995/96

- 1) "Kvinnor i samarbete" (arbetsmarknadsfrågor).

1997

- 1) "Framåt men aldrig glömma".

1998

- 1) "De tysta flickorna" (skolflickor).

1999

- 1) Kvinnor i EU. Ett informationsprojekt.

S-kvinnor

1995/96

- 1) "Förnyelse- och utvecklingsverksamhet hos S-kvinnor".

1997

- 1) Ny teknik – nya målgrupper – ny materiel – ny organisation. Varannan Damernas.

1998

- 1) Ny teknik – nya målgrupper – ny materiel – ny organisation. Varannan Damernas.

1999

- 1) Demokratiprojekt – EU-val, Internationell verksamhet, ADB.

Svenska baptisternas kvinnoförbund

1997

- 1) Mammavecka (läger för ensamstående mammor med barn).

1998

- 1) Utvecklingsprojekt "Våga Växa" (rekrytera nya kvinnor).

Kvinnor för mission (f.d. Svenska kvinnors missionsförening)*1998*

- 1) Inspirationsdagar.
- 2) Ungdomsstipendiatverksamhet.

1999

- 1) SKMF:s förnyelsesträvanden.

Sveriges ekumeniska kvinnoråd*1995/96*

- 1) Projektanställning av utvecklingsledare (organiserade kurser för ökad självmedvetenhet etc.).

1997

- 1) Konferens om lokalt kvinnoarbete.
- 2) Stipendier för deltagande i ekumeniskt möte om genderfrågor.

1998

- 1) Forum för de kristna samfundens kvinnliga medlemmar.

1999

- 1) Kvinnor läser bibeln.

WIZO*1995/96*

- 1) "Samovar-Samvaro" ett projekt för att integrera rysk-judiska flyktingar i det judiska samfundet.

1997

- 1) Vi vågar leda (utbildning, föreningsteknik och ledarskap).

1998

- 1) Vi gör det tillsammans (rysk-judiska kvinnor).

1999

- 1) Vi satsar på framtiden (rekryterar unga kvinnor).

YKR*1997*

- 1) Andrum för kvinnor i arbetslöshetstider.

1998

- 1) Puff - personlig utveckling för friställda.
- 2) Familjerätt ur kvinnors perspektiv.
- 3) Nätverk över kulturgränser.

1999

- 1) YKR-YCW-e-mail-network.

5 Nätverk

En deluppgift för utredningen är enligt direktiven att överväga om nya former av organisationer, t.ex. nätverk, skall kunna beviljas bidrag. I det följande kommer nätverk i olika former att diskuteras och relateras till demokratiska organisationsformer av mer traditionellt snitt. I arbetet med denna fråga har utredningen etablerat kontakt med Demokratiutredningen och forskare vid Stockholms universitet och Umeå universitet.

5.1 Kan ett nätverk vara vad som helst?

I dag har nätverkens betydelse blivit allt mer tydlig och uppmärksam. Det gäller både informationstekniska sådana som t.ex. sociologen Manuel Castells ser som grund för vad han kallar nätverkssamhället, och nätverk i mer allmän samhällelig mening, nämligen som mer eller mindre informella relationer mellan organisationer och/eller individer. Med ny teknik, t.ex. Internet kan kontaktnät upprättas mellan människor helt utan de träffas (Castells 1999, se äv. SOU 1999:117). Detta sätt att analysera nätverk har sitt ursprung i de sociogram som sociologer länge arbetat med. Dessa har på senare år utvecklats snabbt, formaliserats i matematiska modeller men också på andra mer kvalitativa sätt kommit till användning i en rad ämnen såsom historia, sociologi, statsvetenskap och organisationsteori. Inte minst i sociologisk forskning har man ofta arbetat med kvantitativa metoder och därvid använt begrepp som centralitet, densitet och noder. Den kvantitativa inriktningen har möjliggjort att allt större informationsmängder har kunnat behandlas med hjälp av datorprogram (Scott 1991).

Nätverksanalys används ofta som metod att upptäcka maktskapande strategier, mindre synliga källor till information och inflytande och andra informella samband i ett samhälle, t.ex. på olika nivåer inom eller mellan olika samhällsområden. Både i samhällsvetenskaplig och historisk forskning gäller exempelvis många studier de nätverk som förenat olika samhällsgrupper i olika tider. Nätverkens karaktär och funktion har varierat över tid men alltid haft stor betydelse för sammanhållning,

karriärstrategier, ekonomisk och politisk framgång. Olika uppfattningar råder om nätverkets karaktär som begrepp (se t.ex. Aronsson m.fl. 1999). Somliga ser nätverk som horisontella och icke-hierarkiska i motsats till marknaden och den byråkratiska hierarkin. Andra har betonat att just nätverkets informella karaktär i realiteten ofta skapar en icke-artikulerad hierarki, svårare att förhålla sig till eller påverka än en formell sådan. Nätverk har också visats ofta förena individer eller organisationer som redan tidigare innehar positioner på olika nivåer i samhället. Sociala nätverk kan vara lokala, regionala eller rikstäckande. De kan ha mer begränsad räckvidd eller trots sin litenhet omfatta så strategiskt placerade personer att de får nationell eller internationell betydelse. Nätverksanalysen har fått sin särskilda betydelse genom att dissekera hur relationer och utbyten av tjänster m.m. mellan individer kan stärka makt på informella vägar (Powell 1993).

Statsvetare och organisationsteoretiker har framför allt analyserat mer formaliserade nätverk, dvs. nätverk som en lösare organisationsform. Man har därvid använt de gängse verktygen i den egna disciplinen och studerat nätverkens/organisationernas uppbyggnad, typologisering och arbetssätt. Däremot har man ännu inte i någon större utsträckning analyserat de organiserade nätverken i relation till de klassiska demokratifrågorna eller till folkrörelserna och andra traditionella organisationer (se t.ex. Demokratiutredningens publikationer).

Nätverk brukar ofta betraktas och omtalas som utvecklande för demokratin genom att de mobiliserar människor och förenar dem på formellt lika villkor i arbetet för ett gemensamt mål. Det är emellertid oftast i relation till när demokratin eller lokaldemokratin som denna positiva utveckling har kunnat iakttas. De lokala nätverken mellan människor och mellan olika föreningar i lokalsamhället har på vissa håll bidragit till att fler människor dragits in i och därmed bidragit till lokalsamhällets utveckling i många avseenden (se t.ex. Gustavsson Larsson och Hammarström 1998). I rikssammanhang handlar det i allmänhet om nätverk för informationsutbyte och liknande. I dessa sammanhang handlar det förmodligen oftare om nätverk av den tidigare nämnda typen, nämligen lobbygrupper och andra intressegrundade samgåenden eller relationer.

5.2 Nätverkets organisering och arbetsätt

Mot bakgrund av att det finns vitt skilda slag av nätverk finns det anledning att resonera lite kring vad ett nätverk egentligen är och hur det används.

Nätverk finns som nämnts i många lokala sammanhang och bidrar då ofta till att utveckla lokalsamhället i olika avseenden och kan därmed fungera utvecklande för den lokala demokratin. Inte sällan talar man emellertid om nätverk också i större sammanhang, såväl nationellt som internationellt.¹ Det ligger i sakens natur att ett lokalt nätverk arbetar på ett annat sätt och har andra sätt att vinkla frågor än nationella och internationella nätverk. Nätverket är ofta en lös form av sammanslutning som utvecklar sin egen arbetsform

Nätverk kan också på andra sätt skilja sig från varandra och vara strukturerade på vitt skilda sätt. Ett nätverk kan vara allt från en i egentlig mening traditionell förening där protokoll/minnesanteckningar och medlemskap är självklarheter med den skillnaden att man valt att kalla sig nätverk för att inte få en "gammalmodig" stämpel, till att vara en adresslista under ett visst tema. Många föreningar/organisationer uttrycker en rädsla för att genom formella strukturer skrämja bort t.ex. kvinnor och ungdomar. Spännvidden är enorm.

5.3 Demokrati och ansvar i nätverk

Beträffande demokratiaspekten i nätverk är problematiken likartad. Eftersom nätverk i praktiken är vitt skilda fenomen är frågan om demokrati relaterad till nätverk inte alldeles enkel att besvara. Här måste man ta ställning till en rad frågor kring t.ex. medlemskap, interndemokrati och ansvarsfrågor. Dessutom tillkommer problematiken kring öppna respektive slutna nätverk.

En del av dessa frågor utgör inte några uppenbara problem, eller problem alls, i de lokala nätverk som omtalats ovan. I dessa sammanhang ersätter den sociala kontroll som finns i lokalsamhället de traditionella organisationernas sätt att hantera frågor. Med social kontroll avses här den kunskap som människor har om varandra och agerar utifrån, i kraft av att de lever i närheten av varandra. Man ser vad andra gör, man vet vem som kan hantera kassan och det är nära mellan beslut

¹ T.ex. "Svenskt nätverk för forskning om män", "Palestinskt nätverk - en sammanslutning för Dig som vill arbeta för en lösning på Mellanösternkonflikten enligt FN:s resolutioner", "Samiskt ICQ nätverk - med syfte att främja kommunikation mellan samer".

och handling. Nätverk kan då, alldeles uppenbart, ses som ett mycket positivt verktyg för den demokratiska utvecklingen, genom att de bidrar till att mobilisera, artikulera och bilda opinion kring olika frågor.

När det gäller nätverk och särskilt nätverk på riksnivå finns det inte så mycket forskning att tillgå. Den forskning som är gjorts behandlar främst lokala nätverk som bildats kring lokala frågor för att utveckla bygden och hantera problem som uppstått där. Här finns heller ingen ingående problematisering av begreppet nätverk att tillgå (Micheletti 1996).

5.4 Slutsatser

För denna utredning har mer organiserade och formaliserade nätverk, som ligger nära de ideella föreningarnas organisationsform varit aktuella. Trots detta är det svårt att finna enhetliga definitioner av nätverk och lösningar på problem som hänger samman med denna organisationsform.

Därför måste frågor resas kring definitionen av ett nätverk. Vad är egentligen ett nätverk? Vilka egenskaper utmärker ett nätverk? Ur vilket perspektiv kan/ska man se på nätverk? Är dessa början till en traditionell organisation eller är de tecken på upplösning av s.k. traditionella organisationer?

Andra mer konkreta frågor relaterade till nätverk rör t.ex. hur man blir medlem? Hur går man ur om man inte längre stöder verksamheten? Hur kontrollerar man att det som är sagt verkligen blir gjort? Hur hanteras ansvarsfrågor? Hur skall man hantera frågor om juridiskt ansvar i nätverk?

Alla dessa frågor kring nätverk har hög relevans för långt fler områden än just kvinnoorganisationer. Uppgiften är dessutom långt större än vad som rimligen kan ingå i en utredning kring en viss typ av organisationer mot bakgrund av att det inte finns något material att ta sin utgångspunkt i. Några andra nya organisationsformer än nätverk har utredningen inte funnit.

Mot bakgrund av att det finns föga kunskap idag kring frågan om nätverk på riksnivå samt frågan om nätverk relaterat till demokrati på ett principiellt plan, är det rimligt att man gör en kunskapsöversikt på området.

Detta skulle inledningsvis kunna ske genom att intressenter i frågan, forskare, föreningsaktiva, politiker etc., samlades vid ett forskarsymposium för att diskutera frågan vidare och utifrån det föreslå hur man bör arbeta vidare med frågan.

Trots de problem som finns beträffande nätverk finns det anledning att ge dessa möjlighet att söka projektstöd mot bakgrund av att nätverken utgör en potential för förnyelse och aktivitet. Däremot anser utredningen det inte möjligt att fördela organisationsbidrag till nätverk

Litteratur

- Aronsson, P., Fagerlund, S., Samuelsson, J. (1999), *Nätverk i historisk forskning – metafor, metod eller teori?*, Växjö.
- Castells, Manuel (1999), "Informationsåldern: ekonomi, samhälle och kultur" Bd 1 *Nätverkssamhällets framväxt*, Göteborg.
- Gustavsson Larsson, S och Hammarström (1998), "Kan kvinnonätverk i Jämtland få bygden att överleva? – maktmobilisering – ett verktyg i kvinnors förändringsarbete" i *Social ekonomi. Om kraften hos alla människor*, Stockholm.
- Herlitz, Ulla (1998), "Bygderörelsen som demokratisk förnyare" *Social ekonomi. Om kraften hos alla människor*, Stockholm.
- Micheletti, Michele (1996), "Organisationer och svensk demokrati", i SOU 1996:162, *På medborgarnas villkor – en demokratisk infrastruktur*. Stockholm.
- Powell, W. (1993), "Neither market nor hierarchy: network forms of organization" i (eds.) Thompson, G. et.al. *Market Hierarchies and Networks. The Coordination of Social Life*, London.
- Scott, John (1991), *Social network analysis*, London.
- SOU 1999:117, *IT i demokratins tjänst*, Stockholm.

6 Former och villkor för stödet

Enligt direktiven skall utredningen vid behov föreslå nya mål och åtgärder som kan öka måluppfyllelsen och effektivisera stödet till kvinnoorganisationer. I uppdraget har även ingått att undersöka möjligheten att ge stöd till mansorganisationer med syfte att arbeta för jämställdhet.

Målet med stödet till kvinnoorganisationer har varit att stärka kvinnans ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män. Här avses med jämställdhet de villkor som riksdag och regering anser skall uppfyllas. Utifrån dessa jämställdhetsmål är det viktigt att stimulera kvinnoorganisationernas jämställdhetsarbete genom att säkerställa ett statligt stöd till organisationer som arbetar för att stärka kvinnors ställning i samhället. Kvinnoorganisationerna fyller även en betydelsefull funktion vad gäller information och ökad kunskap om jämställdhetspolitik i Sverige.

Sedan det statliga stödet till kvinnoorganisationer inrättades år 1982 har såväl samhället som kvinnoorganisationerna i sig samt förutsättningarna för att bedriva föreningsarbete i allmänhet och med inriktning mot jämställdhetsfrågor förändrats. Detta har lett till behov av en förändrad reglering av stödet till kvinnoorganisationer.

6.1 Stödet till kvinnoorganisationer – ett stöd med två ben

Stödet till kvinnoorganisationer blev redan vid inrättandet år 1982 målstyrt. Kvinnoorganisationerna berättigades till stöd dels för att de var en del av folkrörelserna och dels för att de aktivt bidrog till att föra in jämställdhetspolitiska aspekter i olika sammanhang. Följaktligen skall kvinnoorganisationer enligt förordningen från år 1982 dels ha ett flertal kvinnliga medlemmar och dels ha ”till främsta uppgift att arbeta för kvinnans ställning i samhället och aktivt arbeta för jämställdhet mellan kvinnor och män.”

För att få stöd i dag skall organisationen dessutom ha minst 1 500 medlemmar, ha lokalföreningar (i vilka minst tio sammankomster ge-

nomförts) i minst hälften av landets landstingskommuner (2, 6–7 §§ 1982:865).

Den ena delen av grunden för stödet, att skapa jämställdhet mellan kvinnor och män, gör att det är viktigt att ta ställning till vad jämställdhet eller arbete för jämställdhet är. En självklar utgångspunkt är, enligt utredningens uppfattning, det mål som riksdag och regering har satt upp beträffande jämställdhet. Målen kan ses som en definition av hur ett jämställt samhälle ser ut. Denna formulering bör utgöra utgångspunkt för att bedöma om en organisation arbetar för jämställdhet:

- – – ett samhälle där kvinnor och män har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom alla väsentliga områden i livet, vilket innebär:
 - En jämn fördelning av makt och inflytande
 - Samma möjligheter till ekonomiskt oberoende
 - Lika villkor och förutsättningar ifråga om företagande, arbete, arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet
 - Lika tillgång till utbildning och möjligheter till utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger
 - Delat ansvar för hem och barn
 - Frihet från könsrelaterat våld¹

Grunden för stödet handlar enligt gällande förordning om jämställdhet och kvinnors ställning i samhället, vilket berör såväl kvinnor som män. Det innebär att kvinnoorganisationer och mansorganisationer som har till främsta uppgift att arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män bör vara kvalificerade att söka stödet.

6.2 Statligt stöd till organisationer

En viktig aspekt av det statliga stödet till ideell verksamhet är att organisationerna får utveckla sin verksamhet utifrån egna villkor. Det statliga stödet bör därför i första hand ges i form av organisationsstöd med syfte är att skapa förutsättningar för kvinno- och mansorganisationerna att agera självständigt och inom ramen för jämställdhetspolitiken. Organisationsstödet bör kompletteras med ett verksamhetsstöd vilket ges för aktivt jämställdhetsarbete som utförs av kvinno- och mansorganisationer. Dessutom skall möjlighet till projektstöd kunna ges bl.a. för metodutveckling och andra mer specifika uppgifter. Projektstöd bör, till skillnad från organisations- och verksamhetsstöd, kunna ges till både

¹ Faktablad, Arbetsmarknadsdepartementet, Oktober 1998.

organisationer och nätverk, trots den problem som finns med den senare organisationsformen.

6.3 Tre stödformer

Staten väljer att styra de olika statsstöden till föreningslivet i större eller mindre omfattning. Graden av styrning av statsstöd avgör vilka möjligheter till uppföljning och utvärdering som är aktuella.

Statsstöd till föreningslivet delas in i tre former; organisationsstöd, verksamhetsstöd och projektstöd. Denna indelning syftar till att bestämma graden av statens styrning av de olika statsstöden.

Organisationsstöd innebär den lägsta nivån av styrning. Stödet är främst avsett för att kunna upprätthålla en riksorganisation. Organisationsstöden kännetecknas av att syftet med stödet är att stödja den organisation eller grupp av organisationer som mottar stödet utifrån övergripande mål. Organisationerna definierar själva sin verksamhet. Uppföljningen sker utifrån övergripande målformuleringar. Det rena organisationsstödet går inte att resultatstyra i egentlig mening.

Verksamhetsstöd syftar till att stödja en viss typ av föreningsdriven verksamhet. Här finns uttalade verksamhetsmål som anger tänkt resultat, vilket ger en helt annan möjlighet till löpande uppföljning och utvärdering av om stödet använts på ett sådant sätt som bidrar till att verksamhetsmålen för stödet uppnås.

Projektstöd syftar till att stödja försöks- och utvecklingsverksamhet av tillfällig eller begränsad art. För projektstöd finns som regel preciserade mål och därmed är möjligheterna goda för att följa och utvärdera det enskilda projektet (Jfr Ds 1997:36 s. 46, *Resultatstyrning av föreningsbidrag*).

6.3.1 Målstyrning

Utifrån en demokratiaspekt finns det goda skäl att slå vakt om det fria och frivilliga organisationsväsendet och de svenska folkrörelserna. En av grundpelarna i vad som utgör en folkrörelse är dess obundenhet gentemot stat och kommun. Statens krav i förhållande till stöd som ges till frivilligorganisationerna bör därmed utformas så att statens behov av återrapportering tillfredsställs samtidigt som organisationernas oberoende respekteras.

Stora krav ställs på de stödbeviljande insatsernas medvetenhet om de integritetsfrågor som blir aktuella när de både skall ge stöd till och utvärdera verksamhet hos organisationer som kan vara starkt kritiska

mot dem. I motsvarande utsträckning är det naturligtvis viktigt för organisationerna att hela tiden föra en diskussion om sin självständiga ställning i förhållande till sina stödgivare (Ds 1997:36).

6.4 Stöd till kvinnoorganisationer

Enligt bl.a. Kvinnomaktutredningen är kvinnor strukturellt underordnade män i vårt samhälle, vilket medför att kvinnor har mindre makt än män, har svårare att göra sina röster hörda i det offentliga samtalet än män och får mindre betalt för det arbete de utför än män (SOU 1998:6). För att motverka detta förhållande har kvinnor särorganiserat sig inom ramen för s.k. kvinnoorganisationer. Detta är skälen till att stödet till kvinnoorganisationer finns, dvs. stödet är en statlig åtgärd för att öka kvinnors förutsättningar att leva under samma villkor som män i samhället.

Den definition som riksdag och regering tillämpar av jämställdhet synliggör dock inte de små men nog så viktiga insatserna för jämställdhet som det kan innebära när kvinnor som är särskilt utsatta får möjlighet att träffas organiserat. Det kan t.ex. gälla kvinnor i trossamfund eller vissa grupper av invandrarkvinnor samt kvinnor som arbetar politiskt. Därför är det av stor vikt att kvinnor får möjlighet att ha egna organisationer och möten.

I dag definieras en kvinnoorganisation enligt följande "en organisation som har till främsta uppgift att arbeta för kvinnans ställning i samhället och aktivt arbetar för jämställdhet mellan kvinnor och män."(2 §, 1982:865). I framtiden bör definitionen justeras och lyda som följer "en organisation som har till främsta uppgift att aktivt arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män." Flertalet av organisationens medlemmar skall vara kvinnor.

6.5 Stöd till mansorganisationer

Det är fullt möjligt att se att även män i olika organisationer och sammanhang, likaväl som kvinnor, skulle kunna bedriva jämställdhetsarbete av olika slag, t.ex. genom att förändra mansrollen och göra det naturligt för män att ta ansvar för hem och barn samt motarbeta och förebygga våld mot kvinnor.

Mansorganisationerna, som till stor del ännu är under uppbyggnad, spelar en viktig roll bl.a. i arbetet för att förändra mansrollen och göra det naturligt och möjligt för män att ta större ansvar för hem och barn. Något som är en mycket viktig del i arbetet för ett samhälle där jäm-

ställdhet mellan kvinnor och män råder. I detta förslag kommer mansorganisationerna att behandlas på samma sätt som kvinnoorganisationerna och bli indelade i samma kategorier som dessa, trots att det åtminstone ännu inte finns mansorganisationer i alla dessa kategorier.

En mansorganisation bör definieras på samma sätt som en kvinnoorganisation:” – – en organisation som har till främsta uppgift att aktivt arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.” Flertalet av medlemmarna skall dock vara män.

6.6 Organisationsstöd

Organisationsstöd skall ge ett grundläggande stöd till organisationernas centrala verksamhet. Genom organisationsstödet upprätthålls riksorganisationens basverksamhet och möjliggör kontakt mellan de olika lokalföreningarna.

I kontakterna med kvinnoorganisationerna har det framkommit att organisationsstödet är av synnerlig vikt för organisationernas fortlevnad. Mycket kan göras med projektstöd, men utan en bas i form av administration, lokaler, eventuellt personalresurser etc., är det i stort sett omöjligt att bedriva projekt. Motivet till organisationsstöd är att organisationerna skall kunna bedriva en grundverksamhet på riksplanet.

Organisationsstödet betydelse är stort för alla organisationer men av alldeles särskild stor betydelse för de organisationer som inte är knutna till en större organisation, ett parti eller ett trossamfund. Mot bakgrund av det har de olika kvinno- och mansorganisationerna delats in i tre kategorier. Kategorierna motiveras av de olika organisationernas förutsättningar, vilka i grunden skiljer sig tämligen kraftigt åt. T.ex. har de fristående organisationerna i allmänhet inga andra inkomster än medlemsavgifter och statsstöd, medan organisationerna som är knutna till partier får stöd av moderpartiet. Organisationer knutna till trossamfund får däremot sällan stöd av sin moderorganisation, utan hjälper snarare till att samla in medel för vissa projekt. Å andra sidan kan en del av trossamfundens organisationer få kollekt och/eller söka stöd för specifika projekt i fonder inom trossamfundet.

Ett organisationsstöd bör alltså finnas och fördelas till följande kategorier av organisationer:

- A) kvinno- och mansorganisationer som inte får annat statsstöd och inte är knutna till annan organisation, trossamfund el. parti
- B) kvinno- och mansorganisationer som får annat statsstöd
- C) kvinno- och mansorganisationer som är knutna till en större organisation, trossamfund eller parti

Organisationerna i *kategori A* är helt hänvisade till sin egen förmåga att få fram resurser, dvs. i första hand medlemsavgifter, vilket innebär att inkomstmöjligheterna är starkt begränsade. För att dessa organisationer långsiktigt skall kunna upprätthålla en verksamhet på riksplanet behövs ett kansli. I praktiken förutsätter dessutom projektstöd av olika slag också att basresurser i form av ett kansli redan finns. Organisationerna i *kategori B* har i nuläget möjlighet att söka annat statligt stöd (vilket i dag gäller IKF och RIFFI), men de har ingen garanti för att få detta. Stödet till de organisationer som har möjlighet att få annat stöd, bör/skall samordnas med stödet till kvinno- resp. mansorganisationer så att de sammanlagt inte uppbär mer än ett helt organisationsstöd. Organisationerna i *kategori C* är visserligen fristående organisationer men arbetar i grunden för samma målsättning som det parti eller trossamfund de är knutna till. Dessa organisationer uppbär dels stöd från sina moderorganisationer och dels har de ofta samordnat sina kanslier med moderorganisationerna. I praktiken innebär detta att de med mycket stor sannolikhet inte riskerar att stå helt utan kansliresurser även om samtliga av deras ekonomiska stöd skulle utebli, vilket innebär att dessa organisationer har en helt annan grundtrygghet som bas för sin verksamhet.

Stödet skall enligt utredningens förslag ges till kvinno- och mansorganisationer. Med kvinnoorganisation avses en organisation där flertalet medlemmar är kvinnor och som har till främsta uppgift att aktivt arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män. Med mansorganisation avses en organisation där flertalet medlemmar är män och har till främsta uppgift att aktivt arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.

För att få organisationsstöd måste organisationen finnas i och ha aktiva lokalföreningar i såväl Svealand, Götaland som Norrland, ha funnits i minst ett år innan ansökningstillfället, ha aktiva lokalföreningar, bedriva verksamhet som dokumenterats genom verksamhetsberättelser och/eller i annan form, samt ha minst 750 medlemmar.

Organisationsstödet konstruktion innebär att organisationer i *kategori A* skall kunna upprätthålla ett helt organisationsstöd om de har 1 500 medlemmar eller mer och ett halvt organisationsstöd om de har minst 750 medlemmar. Organisationer i *Kategori B* skall *sammanlagt* (dvs. efter sammanräkning med annan myndighets stöd) som mest kunna

uppbära ett helt organisationsstöd om de har 1 500 eller fler medlemmar, och som mest ett halvt organisationsstöd om de har minst 750 medlemmar. Organisationer i *Kategori C* kan uppbära ett halvt organisationsstöd.

6.6.1 Kriterier för organisationsstöd till kvinno- och mansorganisationer

- medlemsantal: för ett helt organisationsstöd skall organisationen ha minst 1 500 medlemmar och för ett halvt stöd 750 medlemmar
- för att uppbära organisationsstöd skall en organisation ha till främsta uppgift att aktivt arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män
- spridning över landet: organisationen skall finnas i och ha aktiva lokalföreningar i såväl Svealand, Götaland och Norrland
- organisationen skall ha funnits i minst ett år före ansökningstillfället
- verksamheten: organisationen skall bedriva verksamhet som dokumenterats genom verksamhetsberättelser
- organisationen skall ha en demokratisk uppbyggnad och en verksamhet som inte strider mot demokratins idéer
- organisationen skall vara öppen för alla
- medlemskapet skall vara enskilt

6.7 Verksamhetsstöd

Verksamhetsstöd skall utgå till organisationer för att bedriva aktiv verksamhet inom ramen för de mål som finns för organisationen. Därför är det motiverat att de organisationer som arbetar med jämställdhetsfrågor kan få verksamhetsstöd för att bedriva aktivt jämställdhetsarbete i enlighet med den målformulering som riksdag och regering tillämpar.

Verksamheten till vilken organisationerna söker stöd för skall följa övergripande verksamhetsmål och vara uppföljningsbara. Målsättningen för verksamheten skall vara knuten till organisationens struktur och den grundläggande verksamhet bedrivs.

Verksamhetsstöd skall kunna utgå till de organisationer som uppbär organisationsstöd enligt ovan.

6.8 Projektstöd

Projektstöd syftar till spjutspetsinsatser på jämställdhetsområdet genom att t.ex. utveckla nya metoder för jämställdhetsarbete eller behandla specifika frågor.

För att en organisation skall få projektstöd måste detta bedömas ha riksintresse samt vara en väl avgränsad uppgift med tydliga start- och slutdatum. Dessutom skall det av ansökan framgå hur projektet kommer att redovisas efter dess avslutande utöver en projektrapport samt ekonomisk redovisning.

Vid bedömningen av projekt skall särskild uppmärksamhet fästas vid projektets jämställdhetsrelevans och originalitet i sammanhanget. Det är önskvärt att pröva nya och okonventionella metoder och arbetsformer i projekten. Projekten skall också syfta till långsiktiga förändringar.

Utredningen föreslår att projektstöd kan sökas av organisationer och nätverk som vill driva jämställdhetsprojekt av riksintresse. De organisationer eller ansvariga enskilda personer som representerar nätverk blir återbetalningsskyldiga om projektet inte genomförs eller projektrapporter inte inkommer. Projektstöd bör kunna sökas löpande under året.

6.9 Redovisning och uppföljning

De organisationer som får organisationsstöd måste varje år redovisa vilken verksamhet de bedrivit medelst verksamhetsberättelser och ekonomisk redovisning. För de organisationer som uppburit verksamhetsstöd krävs en mer detaljerad och utförlig redovisning av hur jämställdhetsarbetet bedrivits. Detta arbete måste ha bedrivits i enlighet med riksdagens och regeringens målformulering för jämställdhet. Projekt skall också redovisas efter dess avslutande. Om redovisning inte görs kan organisationerna bli återbetalningsskyldiga.

Uppföljning och utvärdering av alla tre formerna för stöd till kvinno- och mansorganisationerna bör ske med jämna mellanrum, t.ex. vart tredje år. Stödet bör då utvärderas så att dess effekter ur ett jämställdhetsperspektiv tydliggörs. Utredningen anser det viktigt att utvärderingen sker av en instans med kunskap om kvinnoorganisationernas arbete och om jämställdhet.

Ev. beslutande myndighet skall ha rätt att avslå ansökan samt rätt att begära återbetalning. Besluten får inte överklagas.

6.10 Slutsatser

Stödet till kvinnoorganisationer bör kvarstå och i fortsättningen även omfatta mansorganisationer. En självklar utgångspunkt vid bedömningen av om en organisation arbetar med jämställdhet är, enligt utredningens uppfattning, det mål som riksdag och regering har satt upp beträffande jämställdhet.

Tre stödformer bör inrättas: organisationsstöd, verksamhetsstöd för aktivt jämställdhetsarbete och projektstöd. Organisationsstöd och verksamhetsstöd kan sökas av kvinno- och mansorganisationer. Projektstöd kan sökas av organisationer och nätverk. Nätverk bedöms kunna bli stödberättigade för projektverksamhet trots de problem som finns beträffande denna organisationsform. De olika stöden bör utvärderas och följas upp. Förändringarna kommer att innebära behov av större insatser vid handläggningen.

Sammantaget innebär dessa förändringar att stödet bör utökas.

7 Stödets fördelning

Enligt direktiven skall utredningen se över möjligheten att låta ” – – – annan befintlig myndighet än regeringen fördela bidraget” (Dir. 1999:29). Sedan statsstödet till kvinnoorganisationer inrättades år 1982 har folkrörelseenheten på Kommundepartementet, Civil-, Inrikes- och Kulturdepartementet haft fördelningen av stödet inom sitt ansvarsområde. Stödet till kvinnoorganisationerna är en kombination av folkrörelsestöd och målstyrt stöd för jämställdhetsarbete (se ovan). Utifrån detta kan man tänka sig att stödet handläggs antingen som folkrörelsestöd eller som jämställdhetsstöd.

7.1 Handläggningsuppgiften

Statsstödet till kvinnoorganisationer har idag en förhållandevis liten budget drygt 3 milj. kronor. F.n. sker handläggningen en gång per år, efter att sista ansökningsdatum (den första december) passerat. För år 2000 fördelades stöd till 15 organisationer och inom en överskådlig framtid kan det uppskattningsvis röra sig om det dubbla antalet organisationer som söker och får organisationsstöd.

Med den utformning av stödet som föreslås här blir det nödvändigt att göra en kvalitativ värdering av ansökningar om verksamhets- och projektstöd. Organisationsstöden däremot bör kunna behandlas på liknande sätt som i dag.

7.1.1 Folkrörelsestöd

Inom ramen för folkrörelserna finns det två möjliga handläggningsalternativ: en särskild nämndmyndighet för handläggningen av stödet till kvinno- och mansorganisationer samt fortsatt handläggning inom regeringskansliet (Folkrörelseenheten vid Kulturdepartementet).

Den s.k. nämndmyndigheten är en form som används när verksamheten kräver självständig ställning och särskild beslutskompetens. Fri-luftsgruppen inom Kulturdepartementet har också diskuterat denna

möjlighet för statsstödet till friluftorganisationer, och kommit till slutsatsen att detta skulle vara alltför kostsamt för den begränsade uppgiften att fördela friluftstödet. Verksamhetsformen har även ansetts kontroversiell och regeringen framhåller att antalet nämndmyndigheter bör minska. I stället bör, om det är möjligt, särskilda beslutsfunktioner inom vanliga förvaltningsmyndigheter användas (Ds 1999:78, *Statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer*). Mot bakgrund av att stödet till kvinno- och mansorganisationer är betydligt mindre än det till friluftorganisationerna torde denna lösning vara för kostsam även i detta fall.

Det andra alternativet inom ramen för folkrörelsesammanhanget är fortsatt handläggning inom regeringskansliets enhet för folkrörelsefrågor. Om detta alternativ är aktuellt bör man överväga möjligheten att knyta ett råd till handlägningsprocessen för att stärka den specifika inriktningen på stödet till kvinno- och mansorganisationer. Rådet bör bestå av sakkunniga på områdena kvinno- och mansorganisationer och jämställdhetsfrågor som kan bidra med kompetens främst vid handläggningen av ansökningar om verksamhets- och projektstöd.

7.1.2 Jämställdhetsstöd

I det fall statsstödet till kvinno- och mansorganisationer skulle handläggas i anslutning till annat jämställdhetsarbete, skulle stödet bli ett redskap bland andra för att uppnå ett samhälle jämställt mellan kvinnor och män.

I dagsläget finns det ingen myndighet som naturligt kan ta in handläggningen av stöd till kvinno- och mansorganisationer som en självklar del av sin verksamhet. JämO är den myndighet som ligger närmast till hands att tänka på. JämO:s uppdrag rör emellertid endast arbetsmarknadsfrågor och därmed är denna myndighet inte aktuell för ett uppdrag som detta.

Andra ombudsmän har bredare uppdrag än JämO. Handikappombudsmannen, Barnombudsmannen, Diskrimineringsombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) har var och en att för sina grupper i uppgift att tillvarata deras intressen i betydligt bredare avseende än JämO. Handikappombudsmannen ”– – – bevakar frågor som angår rättigheter och intressen för personer med funktionshinder.” Barnombudsmannen huvuduppgift är att ”– – – ta tillvara barns och ungdomars rättigheter och intressen med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter.” Diskrimineringsombudsmannen har utöver att hjälpa personer som diskriminerats i arbetslivet ”– – – till uppgift att genom råd medverka till att den som

utsatts för etnisk diskriminering kan ta till vara sina rättigheter.” HomO arbetar utifrån förbundet mot diskriminering i arbetslivet p.g.a. sexuell läggning samt verkar ”– – – för att diskriminering på grund av sexuell läggning inte förekommer på andra områden av samhällslivet.” (www.handikappombudsmannen.se, www.bo.se, www.do.se, Förordning 1999:170 med instruktion för Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning).

JämO:s relativt smala arbetsområde jämfört med andra ombudsmäns arbetsområden och att kvinnor diskrimineras på långt fler områden i livet än i arbetslivet/arbetsmarknaden föranleder frågan om det inte vore rimligt att utreda JämO:s ansvarsområde för att se om detta borde utvidgas. I det sammanhanget skulle man också kunna ta ställning till huruvida JämO vore en lämplig instans för att driva jämställdhetsarbete i en bredare mening och därmed även kunna handlägga stödet till kvinno- och mansorganisationer.

7.2 Slutsatser

I dag finns ingen befintlig myndighet där det är möjligt att förlägga stödet till kvinno- och mansorganisationer. Däremot kan man tänka sig att denna uppgift skulle kunna läggas på JämO om denna myndighets regleringsbrev ändrades och arbetsuppgifterna breddades. Om stödet även fortsättningsvis handläggs vid Kulturdepartementets folkrörelseenhet bör ett råd knytas till handläggningsprocessen. Detta råd bör bestå av sakkunniga på områden kvinno- och mansorganisationer och jämställdhet

8 Ekonomiska konsekvenser m.m.

Utredningen har enligt kommittéförordningen att redovisa de ekonomiska konsekvenserna av förslagen.

Antalet organisationer och nätverk som söker stöd kan komma att öka i och med utredningens förslag. Finansieringen av de föreslagna förändringarna kan dels ske genom en omfördelning av resurserna för folkrörelsestöd och andra organisationsstöd, och dels genom att nya resurser ställs till förfogande, vilket kan ske med det förslag som ”Den nya spel- och lotteriutredningen” lagt fram (SOU 2000:9).

Utredningen är enligt kommittéförordningen också skyldig att redovisa i vilken utsträckning förslagen får regionalpolitiska effekter, effekter för jämställdhet mellan kvinnor och män samt konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. När det gäller jämställdhet har könsperspektivet genomsyrat hela utredningens arbete och förslagen har positiva effekter för jämställdheten mellan kvinnor och män. Beträffande brottsligheten och regionalpolitiska konsekvenser kan utredningen inte se några direkta konsekvenser av förslagen.

Särskilt yttrande

av sakkunniga Iréne Pierazzi och Katarina Schmidt

Folkrörelseperspektivet

Enligt direktiven skall utredningen "utvärdera hur det statliga stödet uppfyller de av staten uppställda målen för och intentionerna med bidraget, vid behov föreslå nya mål samt föreslå åtgärder som kan öka måluppfyllelsen och effektivisera stödet".

De grundläggande intentionerna med bidraget beskrivs tydligast i prop. 1981/82:155 om stöd till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. I beslutet från den 8 mars 1982 står det "I propositionen föreslås att stödet till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet inrättas. Med Kvinnoorganisation avses sådan organisation som i första hand arbetar för att förbättra kvinnans ställning i samhället och aktivt arbetar för jämställdhet mellan kvinnor och män." Detta bör, enligt vår bedömning, innebära att stödet (1) har till syfte att stödja kvinnors organisering i egna organisationer, vars eget definierade syfte är att (2) förbättra kvinnors ställning i samhället och (3) aktivt arbeta för jämställdhet mellan kvinnor och män.

Det saknas i utredningen en analys av vilken betydelse stödet till kvinnoorganisationerna har haft för kvinnors egen organisering. Inte heller har stödets rörliga del genomlysts utifrån ambitionen, bl.a. vid reformeringen av stödet 1996, att engagera nya grupper av kvinnor, inte minst unga, att stödja de lokala organisationerna i att finna nya former för sin verksamhet eller att stärka den egna organisationens ekonomiska oberoende.

Utredningen har valt att utvärdera och analysera stödet ur ett strikt jämställdhetsperspektiv. Detta är givetvis befogat, men utvärderingen av de enskilda organisationerna har därigenom, i allt för stor utsträckning, fått karaktären av en jämställdhetspolitisk revision. Det hade varit mer i enlighet med regeringens direktiv om utredningen också hade analyserat stödets effekter vad gäller kvinnors vilja och möjligheter till egen organisering, dvs. ur ett folkrörelseperspektiv.

Utredningen föreslår att stödet fortsättningsvis skall ges till kvinnoorganisationer och mansorganisationer. Med organisation menas enligt

utredningen "en organisation med flertalet kvinnliga/manliga medlemmar, vars främsta uppgift är att aktivt arbeta för kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män". En stor risk med detta förslag är enligt vår uppfattning att stödet inte kommer de organisationer till del, som inte har som främsta syfte att arbeta för jämställdhet mellan kvinnor och män (exempelvis politiska kvinnoorganisationer och organisationer för vissa utsatta grupper.)

Utredningens förslag frångår på flera punkter de hittillsvarande intentionerna med stödet, särskilt när det gäller betoningen av kvinnors möjligheter till egen organisering för att stärka sin ställning. Mot bakgrund av den i mitt tycke allt för avgränsade analysen av stödets effekter anser vi att intentionerna med stödet tills vidare skall kvarstå. Detta får effekt på formuleringarna av vilka organisationer som skall kunna komma ifråga för stöd.

Vi anser att utredningens arbete inte ger anledning till att ändra den nuvarande definitionen av en kvinnoorganisation och som återfinns i 2 § förordningen (1982:865) om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. Med en mansorganisation, bör enligt vår mening, förstås en organisation som arbetar med mansroller och har till syfte att uppnå jämställda villkor mellan kvinnor och män.

Utredningen saknar förslag om hur stödet skall utformas för att möjliggöra för grupper som har särskilda behov av att organisera sig, såsom ensamma mödrar eller kvinnor med annan etnisk eller kulturell bakgrund.

Utredningen föreslår tre stödformer: ett organisationsstöd, ett verksamhetsstöd och ett projektstöd. Utredningen anser att det bör finnas en koppling mellan bidrag och krav på att organisationer skall bedriva aktivt jämställdhetsarbete i enlighet med den definition som riksdag och regering tillämpar. Eftersom statens stöd till folkrörelser bör bygga på respekt för deras självständighet och oberoende, anser vi att detta varken är möjligt eller lämpligt.

Jämställdhetsperspektivet

Vi anser att jämställdhetspolitikens framväxt och arbetsmetoder inte är beskrivna på ett relevant sätt i utredningstexten och presenterar därför en annan version. Vi har även en annan uppfattning var gäller förslaget om projektstöd och om JämO som en möjlig instans att handlägga stödet.

Kap. 3 Från kvinnofråga till jämställdhet

Den svenska jämställdhetspolitiken har utvecklats som svar på

- krav på förändringar utifrån ökad efterfrågan på arbetskraft
- krav från kvinnorörelsen på jämställdhet
- en politisk vilja att skapa ett rättvist och demokratiskt samhälle

Den moderna jämställdhetspolitiken har trettio år på nacken. Den började ta form under sextioalet då politiker och näringslivets företrädare var ense om att kvinnornas arbetskraft behövdes. Hemmafruidealet började ifrågasättas. Arbetsmarknaden expanderade, arbetskraftsefterfrågan var hög och alltfler kvinnor började förvärvsarbeta. Även kvinnor med små barn gick ut i arbetslivet. Den statliga jämställdhetspolitiken gick ut på att underlätta för föräldrar att förena yrkesarbete med föräldraskap. Utbildnings-, arbetsmarknads-, social- och familjepolitik har på många sätt reformerats för att underlätta kvinnornas möjligheter till förvärvsarbete på lika villkor som männen. Förvärvsarbete bland gifta kvinnor ökade snabbt i takt med reformernas genomförande och arbetsmarknadens expansion.

Under 90-talet har maktfrågorna kommit i fokus. Inte i något land är t.ex. kvinnorepresentationen i riksdag och regering samt kommunal och landstingspolitik lika hög som i Sverige. På många områden råder dock obalans i maktförhållandet mellan könen bl.a. i aktiebolagens styrelser.

Det mest extrema exemplet på obalans är det våld som män riktar mot kvinnor som de har eller haft en nära relation till. Detta våld bekämpas nu genom den pågående kvinnofridsreformen som innefattar ny och skärpt lagstiftning, myndighetsgemensamma uppdrag, fortbildningsinsatser m.m.

Kvinnomaktutredningen, med uppgift att se över fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, har gett ökad kunskap om kvinnors och mäns skilda villkor i vårt samhälle och deras slutsatser har lett till att åtgärder vidtas på olika områden.

Kap 3 Fokus flyttas

Ett viktigt ställningstagande som regeringen gjort är att jämställdhet inte är en fråga för bara en minister. Jämställdhetsperspektivet skall genomsyra alla delar av regeringens politik, dvs. alla ministrar skall ta ansvar för jämställdheten inom sitt område. Arbetet för ett jämställt samhälle skall också genomsyra alla nivåer i samhället. Denna metod kallas "mainstreaming" och är idag ett viktigt redskap i jämställdhetsarbetet – både i Sverige och internationellt. Men förutom detta behövs

fortfarande särskilda åtgärder bland både kvinnor och män för att uppnå målen för regeringens jämställdhetspolitik.

Kap 6 Former och villkor för stödet

Med den utformning som projektstödet får i utredningen, blir projektstödet i realiteten identiskt med det anslag som sedan mitten av 1980-talet funnits för särskilda jämställdhetsåtgärder. Utveckling av jämställdhetsmetoder och satsningen på mäns engagemang och ansvar i jämställdhetsarbetet är exempel på områden som prioriteras inom denna projektverksamhet som i stort vänder sig till samma målgrupp som den föreslagna.

Kap 7 Stödets fördelning

Vad beträffar handläggningen av stödet till kvinno- och mansorganisationerna föreslår utredningen JämO som en möjlighet. Detta förutsätter dock en utredning om en utvidgning av JämO:s verksamhetsområde. Det innebär att ifrågavarande stöd inte skulle kunna hanteras där förrän tidigast om 2–3 år. För övrigt anser vi att beskrivningen av JämO:s verksamhetsområde som "smalt" saknar verklighetsanknytning. JämO:s verksamhet berör arbetslivet som helhet och berör därmed en mycket stor andel av befolkningen. Det är också svårt att, som i utredningstexten, jämföra med övriga ombudsmäns verksamheter, eftersom deras verksamheter skiljer sig markant från JämO:s verksamhet.

Utredningen har inte presenterat några alternativa myndigheter, utöver JämO, som skulle kunna komma ifråga för handläggning av stödet. Det tycker vi är beklagligt.

Kommittédirektiv

Bidrag till kvinnoorganisationer

Dir. 1999:29

Beslut vid regeringssammanträde den 25 mars 1999

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppgift att se över det nuvarande statsbidraget till kvinnoorganisationerna. Utredaren skall utvärdera hur det statliga stödet uppfyller de av staten uppställda målen för och intentionerna med bidraget, vid behov föreslå nya mål samt föreslå åtgärder som kan öka måluppfyllelsen och effektivisera stödet. Uppdraget skall redovisas senast den 31 december 1999.

Bakgrund

Ett särskilt bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet infördes den 1 juli 1982. Det övergripande målet för bidraget är att stärka kvinnornas ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.

Bidragen fördelas av regeringen enligt förordningen (1982:865) om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. Med en kvinnoorganisation avses i förordningen en organisation som huvudsakligen består av kvinnor och som i första hand arbetar för att förbättra kvinnans ställning i samhället och aktivt arbetar för jämställdhet mellan kvinnor och män.

De organisationer som i dag beviljas bidrag spänner över ett brett område från t.ex. husmodersförbund till organisationer för internationell samverkan.

Under år 1992 genomfördes inom Regeringskansliet (Civildepartementet, Ds 1992:114) en utvärdering av stödets betydelse för olika kvinnoorganisationer under en tioårsperiod. Utvärderingen pekade bl.a. på betydelsen av att bidraget borde utformas så att det stimulerar utveckling och förnyelse av organisationernas verksamhet. Genom en ändringsförordning (1995:673) har bidragsreglerna reviderats och stödets inriktning delvis förändrats. En del av bidraget, som tidigare var medlemsbaserat, har således numera karaktären av projektbidrag till förnyelse och utveckling av verksamheten.

Det är dock tveksamt om den förändring som gjordes år 1995 är tillräcklig för att uppmuntra utveckling och förnyelse. De formella reglerna hindrar nya former av organisationer, t.ex. nätverk, att beviljas bidrag. Definitioner av olika begrepp i förordningen är i dag inte lika självklara som då de skrevs år 1982 och kan ifrågasättas. Ett exempel är definitionen av lokalavdelning som bl.a. innehåller ett krav på att avdelningen har genomfört minst 10 sammankomster under ett verksamhetsår. Till följd av bl.a. den nya informationstekniken kan föreningsaktiviteter i dag ofta ha en annan karaktär än den traditionella sammankomsten.

Det är också angeläget att den grundläggande idén med bidraget – att stärka kvinnors ställning i samhället i syfte att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män – prövas mot den samhällsutveckling som pågår sedan år 1982. Av särskild betydelse är frågan om bidraget kommer de kvinnor till del som har störst behov av att organisera sina intressen, exempelvis kvinnor med olika etnisk och kulturell bakgrund och ensamma mödrar. Ytterligare en fråga är om också andra aktiviteter för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män, t.ex. manliga nätverk mot våld mot kvinnor, bör kunna komma ifråga för bidrag.

Mot denna bakgrund har regeringen i budgetpropositionen för år 1999 (prop. 1998/99:1, utg.omr. 14, avsnitt 6.4) aviserat att en översyn av statsbidraget till kvinnoorganisationerna skall genomföras under år 1999.

Uppdraget

En särskild utredare skall se över statsbidraget till kvinnoorganisationerna. Utredaren skall utvärdera hur det statliga stödet uppfyller de av staten uppställda målen för och intentionerna med bidraget, vid behov föreslå nya mål samt föreslå åtgärder som kan öka måluppfyllelsen och effektivisera stödet. Möjligheten till ett ökat inslag av målstyrning av bidragets fördelning skall därvid särskilt belysas.

Det skall också utredas om definitioner av olika begrepp i förordningen bör ändras och om nya former av organisationer, t.ex. nätverk, skall kunna beviljas bidrag.

Slutligen bör utredaren också undersöka möjligheten att låta någon annan befintlig myndighet än regeringen fördela statsbidraget.

Om förslagen medför kostnader skall dessa tydligt redovisas och godtagbar finansiering föreslås.

Uppdraget skall vara slutfört senast den 31 december 1999.

(Kulturdepartementet)

Sammanställning av organisationer och föreningar som arbetar med jämställdhet

Maud Larsen, 1999

Uppdraget bestod i att kartlägga och sammanställa organisationers och föreningars (vilka ej sökt statsstöd till kvinnoorganisationer) jämställdhetsarbete.

Metod

Ett brev innehållande en minienkät skickades ut till 210 föreningar som ägnar sig åt jämställdhetsarbete men inte sökt statsbidrag. Urvalet av föreningar gjordes genom kontakter med länsstyrelsernas jämställdhetsexperter, sökning på internet, kontakter med press och etermedia samt tips genom en engagerad allmänhet. Breven skickades ut i två omgångar med en veckas mellanrum riktade till två olika grupper och vardera drygt 100 föreningar. I vissa fall har föreningar, företrädesvis invandrarorganisationer, kontaktats per telefon redan före utskicken.

Efter utskicken har majoriteten av föreningarna kontaktats per telefon. Föreningsrepresentanten har erbjudits svara muntligt, något som ungefär hälften av de svarande tackat ja till. I enstaka fall har kontakten enbart tagits per telefon. I vissa fall har kontakter med föreningar tagit enbart via e-post. Föreningarna har därefter sorterats in under nedanstående rubriker: Kvinnor i arbetsliv och utbildning, Kvinnor och socialt arbete, Människor med invandrarbakgrund, Män, Familjer, Ungdomar, Övriga.

Föreningar med jämställdhetsarbete främst inriktat på*Kvinnor i arbetsliv och utbildning*

Civilingenjörernas och civilekonomernas Kvinnliga Nätverk
Delta Kappa Gamma (kvinnliga lärare)
Disas förening vid Lunds universitet
Disas Vänner (lokalt resurscentrum Gävle)
Emma Resurscentrum (Vilhelmina)
Föreningen Kraka (civ.ing. och civ.ek. i Luleå)
Föreningen Kvinnokraft (Tornedalen)
Jämställdhetsgruppen vid Stockholms Studentkår
Kerstin Hesselgren Sällskapet
Kvinnligt politiskt Nätverk i Gävle
Kvinnocenter i Bergsjön
LO-kvinnor
LRF-kvinnor
Mälardalens kvinnolobby
Nätet, kvinnligt resurscentrum, Jönköpings län
Nätverket FastighetsQvinnorna
Qrut/kvinnlig (företagsamhet i Bohuslän/Dalsland)
Qvinnor på G, en resurs i Kronoberg
Swe Q, Sveriges Qvinnoråd
Svenska Elektrikerförbundet
Sveriges Kvinnliga Läkares Förening
WITEC (Women in Science, Engineering and Technology)
VVS-tjejerna
Västsvenska Qvinnors Lobby
Äppelblom och Runsten (Gävle Högskola)

Kvinnor och socialt arbete

Agora, Göteborg
Alla Kvinnors Hus
Föreningen Skyddsvärnet
HWH, Half Way House
KSAN, Kvinnoorganisationernas Samarbetsråd i Alkohol- och Narkotikafrågor
Kvinno- (och tjej-jouren) ADA
Kvinnojouren i Växjö
Kvinnokonsulterna, Kriminalvården
Riksförbundet Stoppa Kvinnokönsstämpning
Sveriges Kvinnojourers Riksförbund

Människor med invandrabakgrund

Afrikanska Rådet i Sverige
Afrosvenskarnas Riksförbunds Stockholmsavdelning
Akina Mama i Uppsala
Arabiska Kvinno- och ungdomsföreningen
Azerbajdzjanska kvinnorföreningen Gunesh
Azerbajdzjanska kvinnorföreningen Janar
Bosnisk Islamska Församlingen
Dialogprojektet, Rädda Barnen
Integrationscenter för kvinnor
Internationella arabiska kvinnoföreningen
Kurdiska Riksförbundet
Kvinnonätverket Horizont
Kvinnors Nätverk
Kvinno SIOS
Kvinnoverksamheten i Rinkeby
Liberia Dujar Association (LDA)
OUSSB, Organisation of Ugandans in Sweden/Stockholm's Branch
PIKO, portugisiska invandrarkvinnors organisation
Sarahkka, samisk kvinnoorganisation
Sverige Finska Riksförbundet/blivande kvinnoorganisationen
Syrisk-ortodoxa kyrkan

Män

Grupp 9 – manliga nätverket i Stockholm
Klubb Arnold
Föreningen Manliga nätverket
Manligt Nätverk i Härjedalens förskolor–skolor
Manligt nätverk i Växjö
Mansjouren i Skaraborg
Män i barnsorg och skola, Luleå
Män i barnsorg, Sigtuna kommun
Nätverk för män i barnomsorg och skola på Gotland
Män i barnsorgen, Gävle kommun
Nätverket för män inom Lidingö Stads kommunala barnomsorg
Projektet ”Pappa, se mig!”
Pappalistan
Riksorganisationen för professionella kriscentra för män
Stickan i Gävle
Svenskt nätverk för forskning om män

Sveriges Mansjourers Riksorganisation
White Ribbon Kampanjen

Familjer

Barnens Rätt till Föräldrar
EMRIS–Ensamstående Mammors Rättigheter i Samhället
FRIS–Föräldrar i Sverige
Föreningen Barns Rätt till 2 Föräldrar
Föreningen för anhöriga till sexuellt utnyttjade barn
Föreningen för Vardagsföräldrar
Föreningen Unga Föräldrar
Föreningen Söndagsbarn
Majornas Enastående Föräldrar
Sveriges Makalösa Föräldrar
UFR, Umgängesrättsföräldrarnas förening

Ungdomar

Appendix
ASU, afrosvenskarnas ungdomsförbund
Brobyggarna
Enastående Ungdomsrådet
Frizonen
Klassmorfar
Life
Linga 2000
Musketöserna
PUSH-projektet
Rinkeby boxningsklubb
SISUs integrationsprojekt
Tjejjouren Emma
Ung SIOS
United Sisters

Övriga

Allt är möjligt
Elin Wägner Sällskapet
KEN, feministisk filmförening
Kvinnoforum

Föreningen Noaks Ark/Röda Korset i Växjö
Självhjälpshuset Solkatten
VAMP, Växjö Aktionsgrupp mot porr

Enkät svar

106 föreningar och organisationer har svarat på enkäten, dvs. att svarsfrekvensen ligger strax över 50 %. De föreningar som inte svarat kan till största del kategoriseras som föreningar för män inom barnomsorg och skola, samt invandrarorganisationer. Dessa kategorier finns trots allt väl representerade i svarsgruppen. Svaren visar att jämställdhetsarbete (odefinierat) sker inom ett brett spektrum i samhället, utifrån mycket varierande ekonomiska förutsättningar och med mycket skiftande medlemsgrupper och målgrupper.